



Militaire Spectator

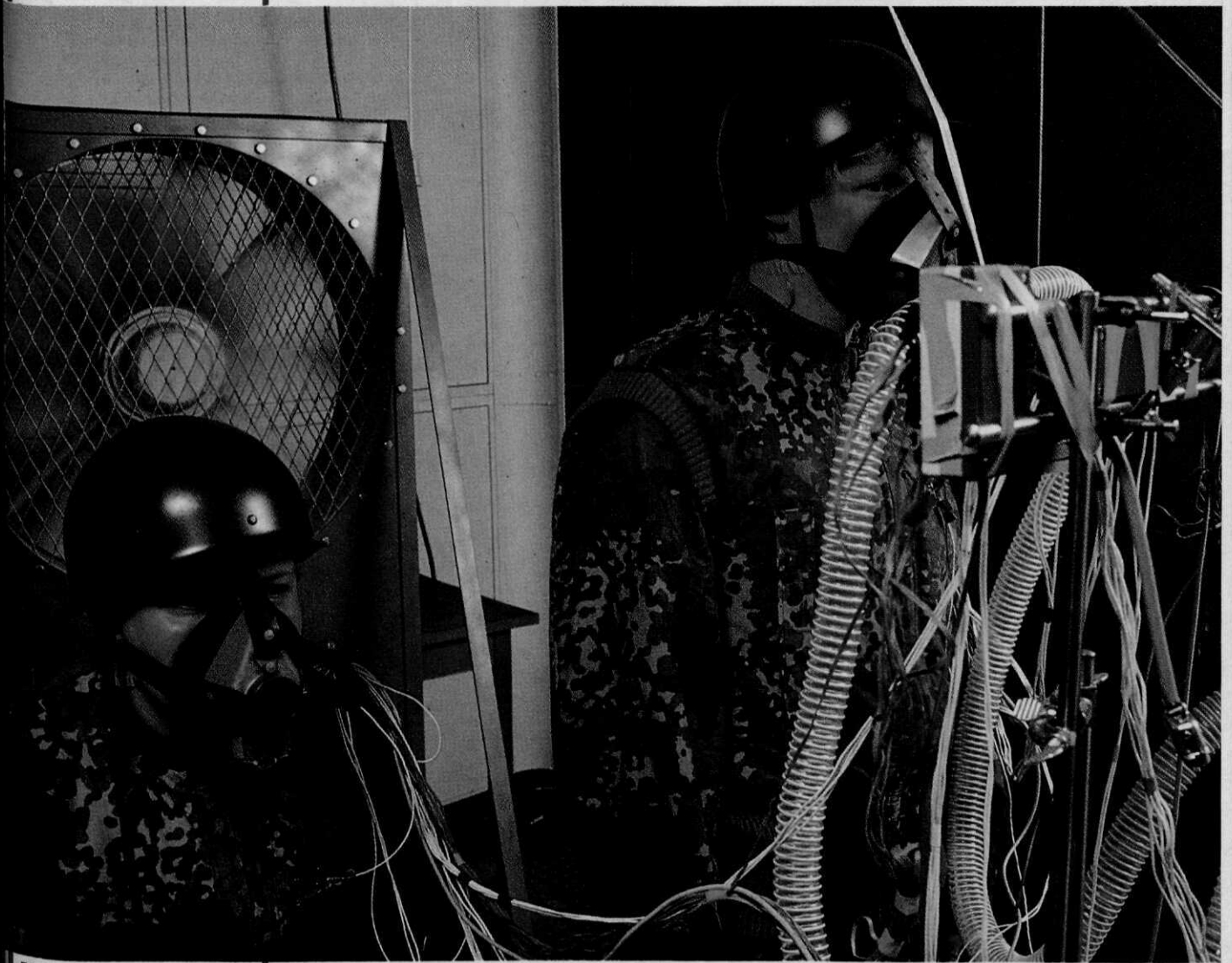


FOTO IZF-TNO

WAARIN OPGENOMEN DE
OFFICIËLE MEDEDELINGEN
VAN DE KONINKLIJKE
LANDMACHT EN DE
KONINKLIJKE LUCHTMACHT

Het Instituut voor Zintuigfysiologie TNO bestaat veertig jaar. Reden voor de redactie om hieraan aandacht te besteden. Op blz. 435 het eerste van enkele artikelen over het werk van het instituut



Militaire Spectator

MAANDBLAD

waarin opgenomen de officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht

UITGAVE:

Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap

Secretaris:

v. Alkemadelaan 51, 2597 AB Den Haag

Ledenadministratie:

K. Doormanlaan 274, 2283 BB Rijswijk

HOOFDREDACTEUR:

J. C. A. C. de Vogel
brigade-generaal der infanterie

p/a HKS, Frederikkazerne
v.d. Burchlaan 31, 2597 PC Den Haag
Telefoon (070) 16 66 29

ADJ.-HOOFDREDACTEUR:

B. A. C. Droste
kolonel van de Koninklijke luchtmacht

REDACTEUREN:

J. F. W. van Angeren
luitenant-kolonel Kon. luchtmacht

J. M. J. Bosch
luitenant-kolonel der cavalerie

ir. G. M. van der Laan
brigade-generaal van de technische staf

drs. J. W. M. Schulten
luitenant-kolonel verbindingdienst

drs. Ch. F. Turpijn
kolonel van de militair psychologische en sociologische dienst

BUREAU-REDACTIE/PRODUKTIE:

Spui 47, 2511 BL Den Haag
Telefoon (070) 18 68 67

ABONNEMENTEN:

f 30,-, buitenland f 40,- per jaar
Losse nummers f 3,-

ADVERTENTIES:

N.V. Noord-Nederlandse Drukkerij
Postbus 6, 7940 AA Meppel
Telefoon (05220) 6 86 66
i.s.m. CET Reclame & Publiciteit
Rogge 19, 5521 RX Eersel
Commerciële zaken: A. H. C. Thijssen
Telefoon (04970) 1 67 89

NADruk VERBODEN

ATTENTIE!

In december a.s. krijgen de telefoonaansluitingen in het 070-district (Den Haag, Rijswijk, Voorburg, Wassenaar) een 3 vóór het nummer!



<i>Officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht</i>	432
<i>Editoriaal:</i> Veertig jaar Instituut voor Zintuigfysiologie	433
<i>W. A. Lotens:</i> Nieuwe psu gericht op prestatie en comfort	435
<i>S. A. M. Wulffaert en ir. H. M. J. Bongaerts:</i> De KLu en het project versterking integrale planning. Een tussenstand	441
<i>M. G. Woerlee:</i> Het Nederlandse VN-contingent in Libanon 1979-1985 (2, slot)	448
<i>drs. S. H. Springer:</i> Automatisering in de KL. Introductie en begeleiding	458
<i>J. F. W. van Angeren:</i> De Sovjetrussische militaire doctrine en het „nieuwe denken” in Moskou	466
<i>drs. G. T. Witte:</i> Een papierendijk tegen een rode zee? Nederlands krijgsmacht en het begin van de Koude oorlog	473
<i>Boeken</i>	479
<i>Vakpers:</i> Sovjetrussische operationele planning	479

OFFICIELE MEDEDELINGEN



KONINKLIJKE LANDMACHT
KONINKLIJKE LUCHTMACHT

Uit de landmacht- en luchtmachtorders

LaO 77010 (23.1/80). Adviescommissie III bij de Koninklijke landmacht (herdruk, juni 1988).

LaO 77009 (23.1/79). Adviescommissie-II bij de Koninklijke landmacht (2e herdruk, juni 1988).

LuO 79505 (23.3/9). Overzicht vredesorganisatie van de Koninklijke luchtmacht (herdruk, juli 1988).

LaO 88008 (55.17/98). Regeling internationale verhuizingen van/naar Nederland naar/van de Verenigde Staten van Amerika of Canada en verhuizingen binnen de Verenigde Staten van Amerika.

LaO 71525 (81/33) / LuO 71031 (81/37). Regeling militaire rijbewijzen (herdruk, december 1988).

LaO 62035 (55.17/52) / LuO 62540 (55.17/50). Plaatsingskostenbesluit 1962 (herdruk, januari 1989).

LaO 73005 (55.17/84) / LuO 73504 (55.17/81). Regeling dagelijks reizen tussen de woning en de plaats van tewerkstelling militairen land- en luchtmacht 1972 (herdruk, januari 1989).

LaO 78016 (81/44) / LuO 78515 (81/38). Reisbesluit militairen 1978 (herdruk, januari 1989).

LaO 85007 (55.17/95) / LuO 85510 (55.17/92). Regeling dagelijks reizen tussen de woning en de plaats van tewerkstelling voor militairen geplaatst in Nederland, België of de Bondsrepubliek Duitsland, die niet woonachtig zijn in het

land van plaatsing (herdruk, januari 1989).



Lacirc 006-87 op VS 2-1100 (15/3a). Het dragen van sieraden tijdens werkzaamheden praktische diensten en oefeningen.

Lacirc 007-87 op VS 2-1100 (13.23/1). Aanwijzing met betrekking tot gebruik van merkingen.

Lamed 001-88 (78.555). Opleiding instructeur lo en sport.

Lamed 012-88 (78/559). Omscholing tot materieelbeheerder.

Lamed 013-88 (78/560). Dienstvaktechnische opleiding voor (sergeant-majoor) administrateur.

Lamed 014-88 (78/561). Omscholing tot administrateur.

Lamed 015-88 (78/562). Cursus stafdienst/staforiëntatie aan de Hogere Krijgsschool.

De aandacht wordt erop gevestigd, dat officieren, die maandelijks van Rijksweg de „Militaire Spectator” ontvangen, bij wijziging van hun adres, dit dienen bekend te maken aan de administratie van de eenheid waarbij zij in onderhoud zijn.

Einde van de Officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en Koninklijke luchtmacht

JUBILEUM

Op 6 mei 1990 zal het 125 jaar geleden zijn dat de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap werd opgericht. Ter gelegenheid daarvan zal op 12 oktober 1990 een themadag worden gehouden met als onderwerp

Westeuropese veiligheid na 1992

Aanbevolen wordt deze datum reeds nu in uw agenda vast te leggen.

Evenals op het slagveld, zo plegen ook op het gebied der wetenschappen de voorposten slechts zelden roem te oogsten.

(EÖTVÖS)

Veertig jaar Instituut voor Zintuigfysiologie

In de grijze oudheid noemde Aristoteles de menselijke zintuigen „de vensters van de ziel”. Hij onderscheidde ten minste vijf zintuigen: gezichtsvermogen, gehoor, reuk, smaak en tast. En hoewel er meer zintuigen zijn, wordt deze indeling nog steeds algemeen gebruikt.

Bij alles wat de mens doet, spelen de zintuiglijke waarnemingen een primaire rol. Vrijwel iedere handeling is op te vatten als een reactie op iets wat men ziet, hoort, ruikt of voelt. Het is daarom belangrijk zich, bij het vaststellen van bepaalde taken, te bezinnen op de mogelijke samenhang tussen de waarnemingen, de verwerking van de verworven informatie en het verrichten van de vereiste handelingen. Veelal vormen de achtereenvolgend genoemde processen een gesloten regelsysteem.

De opeenvolging van waarnemen, denken en doen speelt zich ook in vele krijgskundige processen af, bijvoorbeeld in dat van de besluitvorming en bevelvoering. De waarde van deze „cybernetische” beschouwingswijze van de mens als onderdeel van een regelsysteem neemt alleen maar toe in een tijdperk waarin wordt overgegaan van „bewapende mannen”, naar „bemande wapens”. Kennis omtrent het functioneren van de menselijke component is

daarbij ten minste zo belangrijk als de kennis omtrent de fysieke, technische componenten. Steeds vaker wordt de mens de beperkende of begrenzende factor in het totale (wapen)systeem.

In Nederland houdt met name het Instituut voor Zintuigfysiologie (IZF) van de Hoofdgroep Defensie Onderzoek van TNO (= Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek) zich bezig met het onderzoek op dit gebied. Het daar uitgevoerde onderzoek heeft een multidisciplinair karakter, voornamelijk uitgevoerd door ingenieurs, fysici, psychologen en biologen.

Binnen het IZF is het bovenbedoelde terrein voornamelijk verdeeld in vier deelgebieden: zintuiglijke waarneming, informatieverwerking, ergonomie en vaardigheid/taakbelasting.

In de drie eerstgenoemde gebieden worden de elementaire functies waarnemen, verwerken en handelen aangetroffen, het vierde gebied betreft een belangrijk aspect van de taakvervulling in termen van taakinhoud, -belasting en de daarvoor benodigde opleiding en oefening.

De opdrachten voor onderzoek en advies verkrijgt het IZF zowel van overheid en bedrijfsleven als van specifieke organisaties en instellingen. Het grootste deel van de capaciteit wordt daarbij ingenomen door opdrachten van de krijgsmacht. Deze richten zich voor een belangrijk deel op concrete projecten, maar eveneens op mogelijke toekomstige behoeften en op de benodigde kennisopbouw. Dit vooral in relatie tot wat elders bij NAVO-partners wordt gedaan.

Hierbij vervult de Directie Wetenschappelijk Onderzoek en Ontwikkeling (DWO), ondergebracht bij het Directoraat-Generaal Materieel, een bemiddelende rol. Een rol die met name wordt ingevuld te zamen met de Hoofden Wetenschappelijk Onderzoek (HWO's) van de krijgsmachtsdelen.

Het IZF onderhoudt contacten met diverse, overeenkomstige buitenlandse instellingen en met Nederlandse universiteiten. Medewerkers van het IZF proberen op deze wijze alle beschikbare kennis, ook buiten het eigen onderzoeksgebied, te betrekken in hun adviezen, en omgekeerd dragen ze daar hun opgedane wetenschap uit. Daardoor toetst men tegelijkertijd permanent het kwaliteitsniveau aan nationale en internationale opvattingen. Dat laatste

wordt van steeds groter belang omdat de eisen te stellen aan de kwaliteit van het toegepast wetenschappelijk onderzoek ten behoeve van het defensieapparaat steeds stringenter worden. Hierbij worden door de opdrachtgever randvoorwaarden met betrekking tot de doelmatigheid van het onderzoek opgelegd, hoe beperkend dit soms ook moge zijn uit een zuiver wetenschappelijk oogpunt. Het besef evenwel dat op de lange duur een gerichte, goed afgestemde investering in wetenschappelijk onderzoek en ontwikkeling zichzelf terugbetaalt, blijft hiermee gelukkig in de pas. In een krijgsmacht waar de integratie van mens en techniek voortdurend toeneemt mag immers het evenwicht tussen beide elementen niet uit het oog worden verloren. Daarvoor dient een afgewogen inzet van de te onderscheiden disciplines borg te staan.

Als voorbeelden van de vorenbedoelde multifunctionele benadering zijn factoren te noemen als: het vliegen met hoge snelheden, het „klokronde” functioneren en het teamgerichte optreden. Zij hebben hun consequenties ten aanzien van reactiesnelheid, het waarnemen bij duisternis, communicatie beneden ruisniveau, vermoeidheid, e.d. Zij zijn terug te vinden in nieuwe of vernieuwde apparatuur voor nachtzien, of betreffende digitale communicatie, bedieningsgemak en comfort, resp. spreken zij zich uit over facetten van de geautomatiseerde ondersteuning van de commandovoering, enz.

Beslissingen over aanschaffing en gebruik van apparatuur, over opleiding en selectie, en over aspecten van gezondheid en hinder, worden op vele ge-

bieden ondersteund door onderzoek en advies van het IZF. In vier artikelen, te plaatsen in dit en komende nummers van de Militaire Spectator, zal aandacht worden besteed aan de nieuwe persoonlijke standaarduitrusting en de bijdrage daarvan aan zowel de prestatievergroting als het draagcomfort; de evaluatie van trainingssimulators; het waarnemen met helderheidsversterkers en warmtebeeldapparatuur; en aan de normen te stellen aan schietlawaaier.

Deze artikelenreeks valt voor wat betreft de verschijning samen met het veertigjarige bestaan van het IZF. Het moge duidelijk zijn dat een krijgsmacht wier afschrikkend vermogen in hoge mate wordt bepaald door de motivatie en geoefendheid van het personeel, de kwaliteit en beschikbaarheid van het materieel en de slagvaardigheid van de leiding, in belangrijke mate gebruik maakt van wetenschappelijke ondersteuning juist op het gebied van de zintuiglijke waarneming en de verwerking van informatie. Daarbij neemt het IZF een niet weg te denken plaats in. Indachtig het citaat waarmee dit editoriaal aanvangt is het alleszins terecht de verdiensten van het IZF niet onder de korenmaat te stellen. De aangekondigde artikelen mogen van deze verdiensten getuigenis afleggen.

Wij bieden het instituut onze welgemeende gelukwensen aan met het achtste lustrum, en wensen de directeur en zijn medewerkers toe dat zij, zolang de krijgsmacht blijft bestaan, hun kennis en kunde hiervoor ten nutte zullen mogen en kunnen maken.



W. A. Lotens

Instituut voor Zintuigfysiologie TNO, Soesterberg

Nieuwe psu gericht op prestatie en comfort

De vergaande vernieuwing van de psu die momenteel in gang is kent een lange voorgeschiedenis. Al in het begin van de jaren '70 werden opleidingscentra uitvoerig gehoord over hun wensen en ideeën over nieuwe kleding en uitrusting. Er werd in die jaren wel nagedacht, en er werden plannen gemaakt, maar pas met de aanstelling van een projectofficier in 1980 werd er serieuze actie ondernomen. Zijn twee belangrijkste taken werden het opstellen van een financieel plan — want zonder een budget voor realisatie is er geen impuls — en het opzetten van een samenwerkingsverband tussen alle partijen die bij zo'n groot project meespelen. Dat zijn er niet weinig: globaal genomen spelen de gebruikers (scholen, 1 Lk), de aanschaffers (DMKL, LAS), de technici (industrie, TNO-laboratoria, waaronder het Instituut voor Zintuigfysiologie IZF), de beproevers (MBA-2, 1 Lk, TNO) en de medici (IGDKL) mee. Commercieel en juridisch moet het geheel ook goed zijn georganiseerd en ook dat vergt specifieke ervaring, die in het begin nog niet aanwezig was.

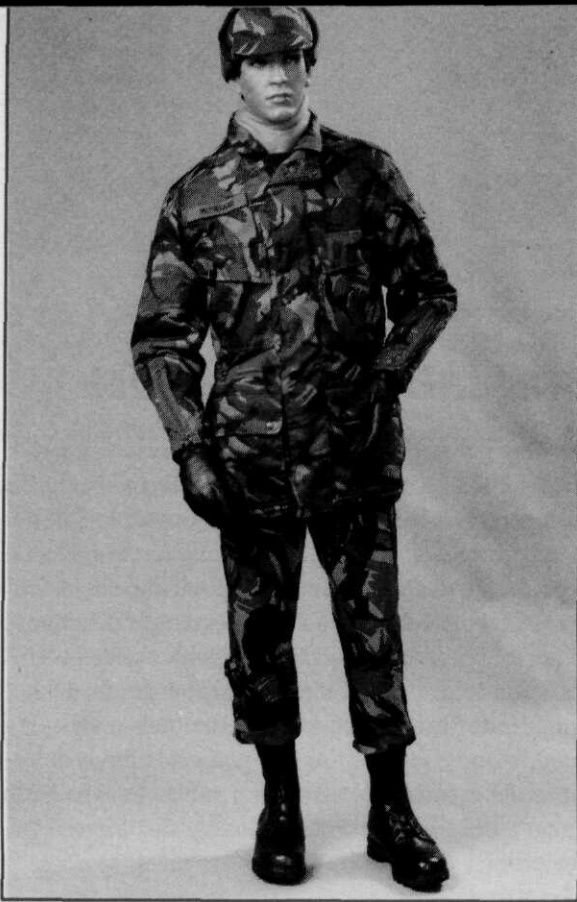
Men kan zich afvragen of zo'n uitgebreide organisatie wel nodig is voor het tot stand brengen van zoiets gewoons als kleding. Gezien alle positieve en ook negatieve ervaringen van de afgelopen jaren is het antwoord volmondig ja. Ten eerste is militaire kleding niet gewoon, maar juist technisch heel bijzonder. Nergens in de sport- of civiele wereld worden zulke combinaties van eisen gesteld als bij Defensie. En het maken van een optimale uitrusting voor één functie is al een ambitieuze onderneming, laat staan het maken van een uniforme uitrusting voor vele functies. Vaak leeft de gedachte dat materiaal al elders te koop is en dat slechts hoeft te worden uitgekozen. In gevallen waarin dat kan wordt daaraan uiteraard de voorkeur gegeven, maar heel vaak zijn er eisen ten aanzien van bescherming, model- en maatvoering of kosten die toch een eigen ontwikkeling nodig

maken. Zulke ontwikkelingen worden wel eens als een uiting van hobbyïsme beschouwd, maar dat doet geen recht aan het feit dat er geen betere manier is om de noodzakelijke ervaring en inzicht voor de beoordeling van een aanschaf op te doen, dan zelf bij de ontwikkeling betrokken te zijn. Bovendien leidt een efficiënt uitgevoerde ontwikkeling eerder tot een verkorting dan een verlenging van de doorlooptijd van een project, omdat de genoemde ervaring de afronding van het project (de vragen die tijdens de commerciële fase rijzen) bespoedigt.

Al deze zaken vergen een inbreng van vele zijden. De belangrijkste reden om zoveel groeperingen bij een project te betrekken is echter dat iedere gebruiker zich dermate bij zijn psu betrokken voelt dat een breed draagvlak voor acceptatie absoluut nodig is. Aantasten van dat draagvlak door beslissingen in kleine kring houdt een gevaar in voor het welslagen van het project. De keerzijde van deze gewenste openheid is dat de pers zich in de discussie kan mengen om daarmee andere dan krijgsmachtbelangen te dienen.

Wat mankeert er aan de oude psu?

De huidige psu schiet op een aantal punten tekort. Voor het merendeel gaat het daarbij om nadelen die destijds acceptabel waren maar in het licht van moderne materialen en mogelijkheden als achterhaald moeten worden beschouwd. Soms is er ook sprake van nieuwe inzichten of trends. Zo is bv. het invoeren van een camouflagepatroon een (ook technisch) zeer ingrijpende zaak, maar er is binnen de NAVO er een sterke tendens naar camouflagepatronen. Onderzoek heeft aangetoond dat zo'n, vooral grof, patroon (afb. 1) behalve de camouflerende werking ook een positieve psychologische invloed heeft. ▷



Afb. 1 Het prototype gevechtspak met grof camouflagepatroon

Omdat het hele pakket niet als één geheel wordt vernieuwd maar, om financiële en logistieke redenen, gefaseerd in de tijd, is de vervanging van de psu in een aantal deelprojecten gesplitst. Voor elk daarvan wordt hier aangegeven wat de grootste problemen met de huidige psu zijn.

Gevechtskleding: te weinig bescherming tegen regen en kou, te brandbaar, en ontbrekend camouflagepatroon.

Tankkleding: door de toegenomen dreiging van vlammen en hittestraling te weinig bescherming.

Handschoenen: te weinig bescherming tegen regen en wind (wollen handschoen) of te onhandig om te kunnen werken (overwant).

Gevechtslaarzen: koude en natte voeten, en ook biomechanische problemen.

Slaapzak: de M58 biedt te weinig isolatie en de donzen slaapzak (interim-artikel) is brandbaar en verliest in natte toestand zijn gebruikswaarde.

Tent: zwaar, onhandig en niet waterdicht.

Gevechtspakking: overbelasting van ademhaling en schouders, gebrek aan draagcomfort, onhandig.

Hoofdbescherming: matige verhouding tussen bal-

listische bescherming en gewicht, oncomfortabel binnenwerk, geen gelaatsbescherming.

Beschermende vesten: invoering op grotere schaal gewenst, model te onderscheiden naar doelgroep.

Gasmasker: technisch aan zijn levenseinde; problemen met bril dragers, spraakcommunicatie en ontbreken van een drinkfaciliteit.

Eisen

Bij het opstellen van eisen voor nieuwe artikelen wordt in de eerste plaats gepoogd de huidige bezwaren te ondervangen, maar ook in te spelen op wat door de ontwikkeling van nieuwe materialen technisch mogelijk is. Het opstellen van eisen is een delicate zaak, want dat is de basis voor het mislukken of welslagen van een project. Het is alderminst een louter technische aangelegenheid, want de gebruiker stelt heel andere eisen dan de aanschaffer. De gebruiker vraagt in de regel in de eerste plaats comfort, de aanschaffer denkt meer aan bescherming en betaalbaarheid. Dat is vanuit ieders achtergrond goed te begrijpen. De gebruiker wordt elke dag met het comfort geconfronteerd en is slechts met moeite bereid dat comfort af te staan ten behoeve van meer bescherming, omdat de omstandigheden waarin die bescherming een rol gaat spelen niet als realiteit worden gevoeld. Daarin moeten de partijen elkaar zien te vinden. In de praktijk betekent dat bv. dat een tankbemanning geen optimale bescherming tegen vlammen en hittestraling kan krijgen omdat ze het dan voortdurend te warm zou hebben.

Er is dus alle reden om bij de start van een project ruimte te laten, die dan door de technici verstandig wordt gebruikt teneinde tot het beste resultaat te komen. Dikwijls is dat na beproeving pas echt duidelijk, omdat pas dan de omvang van de bezwaren bekend is. Te veel ruimte echter is ook niet goed. Wat bij het gevechtskledingproject nogal een rol heeft gespeeld is dat de juiste balans tussen functionaliteit en representativiteit van de kleding nooit is omschreven. Dat heeft in eerste aanleg geleid tot een te grote nadruk op functionaliteit, waardoor het pak niet „kek” genoeg was.

De technici hebben nog een ander probleem. De eisen worden door de Staf als technisch-militair-tactische (TMT) eis gesteld. Daarin wordt omschreven dat het artikel onder bepaalde gebruiks-

omstandigheden goed moet voldoen. Zulke eisen kunnen echter niet zonder meer aan de industrie worden voorgelegd omdat de ontwikkeling en de produktie gebruik maken van gestandaardiseerde tests. Een eis als: „moet 10 seconden bescherming geven tegen vlammen en hittestraling in een pantservoertuig”, moet door de technicus worden vertaald in een laboratoriumtest die dat garandeert, maar ook niet te veel vraagt. Zo ontstaat het Technisch voorschrift voor aanschaffing (TVA). De gevraagde vertaalslag is moeilijk en met name waar het gaat om de factor mens en om zijn appreciatie („bescherming bieden tegen het klimaat”) is dat pionierswerk. Voor zulk werk is een beroep gedaan op de betrokken specialisten. Het IZF is daarbij de specialist op het gebied van comfort en prestatie. In een aantal voorbeelden zal worden getoond hoe op het gebied van comfort en prestatie toch TVA-eisen kunnen worden geformuleerd.

De voorbeelden zijn ontleend aan het gevechtskledingproject. Bij de andere projecten worden weer andere eisen gesteld.

Fysiologie, comfort en prestatie

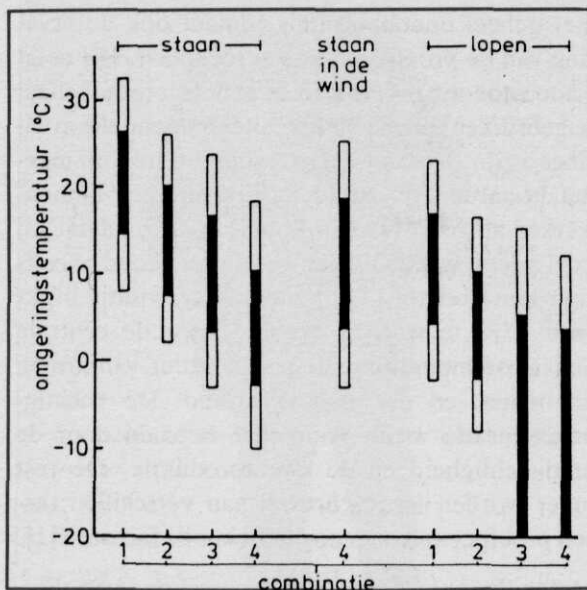
Comfort is eigenlijk een heel complex psychologisch begrip. Comfortabele kleding houdt in dat de kleding niet te koud of te warm is, niet te zwaar, gemakkelijk beweegt, niet irriteert, handig in het gebruik is, goed te onderhouden, bescherming biedt tegen wind en regen en dat men ook nog het gevoel heeft goed erin uit te zien. Comfort is dus een subjectieve kwalificatie van een groot aantal ergonomische factoren tegelijk. Mensen zijn in staat op comfortschalen feilloos aan te geven hoe zij zich voelen, maar waarop zij zich daarbij baseren is niet zo duidelijk. Zonder nadere aanduiding spelen de bovengenoemde factoren mee, maar ook bv. lawaai of angst. Door apart te vragen naar thermisch of naar tactiel comfort wordt al wat meer duidelijkheid verkregen, maar ook thermisch comfort blijft een verzamelnaam voor de temperatuur- en vochtgewaarwordingen over het gehele lichaam.

Thermisch comfort blijkt nauw samen te hangen met de fysiologische toestand (lichaamstemperatuur, hartfrequentie, zweetproduktie, enz.) en uit deze gegevens kan het thermische comfort redelijk worden voorspeld. Deze relatie is echter

niet geheel ondubbelzinnig, omdat ook de ervaring van de proefpersoon een rol speelt. Hij neigt ertoe voor zijn ervaringen de gehele interne schaal te gebruiken, ongeacht hoe uiteenlopend die ervaringen zijn. Iemand die geregeld bittere kou meemaakt zal daarom minder gauw dan een binnenwerker klagen over een koele situatie, omdat hij koel noemt wat de binnenwerker met koud of zelfs zeer koud betitelt. De temperatuursensatie blijkt voor 77% te worden bepaald door de centrale lichaamstemperatuur, de temperatuur van armen en benen, en de huidvochtigheid. De vochtigheidssensatie wordt voor 66% bepaald door de huidvochtigheid en de zweetproduktie. De rest moet worden toegeschreven aan verschillen tussen proefpersonen en nog onbekende factoren [1].

Met zulke objectief te meten correlaten van thermisch comfort wordt het evalueren van kleding van de psu-80 een stuk eenvoudiger. Een beperkt aantal proefpersonen dient daartoe de kleding te dragen bij verschillende activiteiten in een klimaatkamer, waarbij ze van sensors zijn voorzien om de fysiologische gegevens op te nemen. Daaruit kunnen karakteristieke waarden voor de kleding worden afgeleid, zoals isolatie, waterdampweerstand en absorptie. Deze gegevens worden ingevoerd in thermosimulatiemodellen (computerprogramma's die de reactie van mensen op warmte en kou voorspellen) om voor allerlei omstandigheden de fysiologische belasting uit te rekenen en daarmee weer de comfortsensatie. Zo wordt het mogelijk langs de fysiologische omweg uit een relatief klein experiment erg veel kennis te halen. Met de bovengenoemde karakteristieke waarden zijn de TMT-eisen dan vertaald in een TVA.

Voor elke kledingcombinatie is er een comfortgebied, een traject van omgevingstemperaturen waarin de kleding comfortabel is. De omvang daarvan hangt af van wat men toelaatbaar discomfort vindt. Optimaal comfort bestaat slechts bij één temperatuur, maar daaromheen ligt een traject van „comfortabel koel” tot „comfortabel warm” dat ruwweg 15°C breed is en daaromheen weer een traject van „oncomfortabel koel” tot „oncomfortabel warm” van wel 30°C breed. Van een kledingsysteem mag men verwachten dat de comfortgebieden van de diverse ermee te vormen combinaties elkaar voldoende overlappen. Voor



Afb. 2 Temperatuurgebied van „oncomfortabel koel” tot „oncomfortabel warm”; het zwarte deel van de staafjes loopt van „comfortabel koel” tot „comfortabel warm”

1 kort ondergoed en basisgevechtspak; 2 als 1, met parka en pet; 3 als 2, met voering en handschoenen; 4 als 3, met thermobroek, regenbroek, gevechtsoverhemd, wanten en lang ondergoed i.p.v. kort

de 2e generatie prototype gevechtsskleding wordt deze overlap getoond in afb.2 [3].

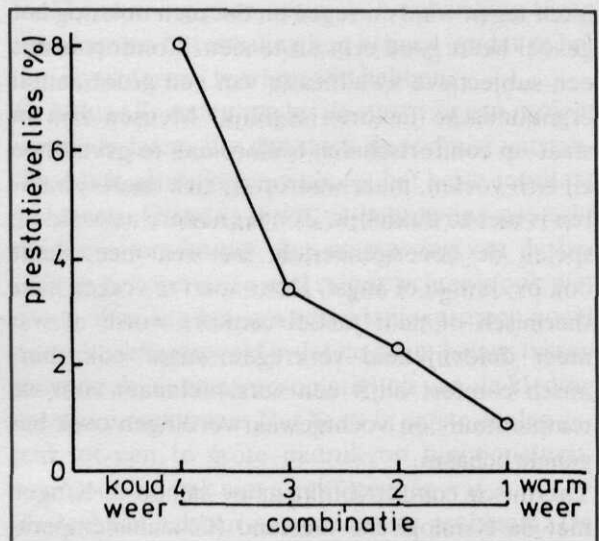
Bij staan is er inderdaad een flinke overlap en het hele systeem bestrijkt een gebied van -10 tot $+32^{\circ}\text{C}$. Ook is eruit af te lezen dat kleding die optimaal comfortabel is bij staan, oncomfortabel warm is bij lopen. Dat wijst erop dat een belangrijk criterium voor het ontwerp van de kleding is of de isolatie aan het werk is aan te passen. Door wind schuiven de grenzen zo'n 5°C omhoog. Tijdens lopen neemt enerzijds de isolatie af, maar is anderzijds de warmteproductie veel hoger. Het netto resultaat is dat de ondergrens erg laag komt te liggen — zó koud komt bij ons nooit voor — en dat de bovengrens (in de lichtste combinatie) zakt tot zo'n 25°C . Een ondergrens van -5°C voor staan in de wind is nog vrij hoog, maar daaraan is met kleding redelijkerwijs niets te doen. De bewegingsvrijheid is door alle kleding toch al beperkt, terwijl ook het opbergen van omvangrijke winterkleding een probleem is en aanschaf daarvan voor incidenteel gebruik wellicht geen optimale besteding van het geld is. Dat betekent niet dat de militair maar kou moet lijden. Door gedragsaanpassingen, zoals kortere wachtperiodes, snellere aflossing en periodiek verrichten van arbeid is de situatie meestal wel op te lossen. Bovendien is het

een ervaringsfeit dat de dikste kleding aan het begin van de winter nodig is, en dat na enige tijd zoveel harding (de besproken aanpassing van de inwendige comfortschaal) is opgetreden dat meer kleding zelfs niet eens wordt gewenst [2].

De bewegingsvrijheid is een belangrijk aandachtspunt geweest. Bij de eerste serie prototypen gevechtsskleding bleek de bewegingsvrijheid onvoldoende. Dat kwam voor een goed deel door de modellering van de parka, maar ook doordat er op grond van de geëiste minimumtemperatuur erg veel isolatie in het pakket zat. In de tweede serie prototypen zijn zowel modellering als isolatie aangepast.

De bewegingsvrijheid kan worden geobjectiveerd door prestaties te meten. Het principe daarvan is heel eenvoudig: proefpersonen wordt gevraagd een aantal korte, goed reproduceerbare oefeningen met maximale inspanning te verrichten. Zulke verrichtingen zijn: een sprint, een „Sargent's jump”, een coördinatie-test, een handgranaatworp, of stukken van een hindernisbaan. Door de prestatie te meten met en zonder het te onderzoeken kledingstuk kan het prestatieverlies worden bepaald. De meting is erg eenvoudig, maar de manier waarop de proef wordt uitgevoerd, de proefopzet, en de statistische analyse van de resultaten luisteren erg nauw.

In afb. 3 wordt het prestatieverlies getoond voor de eerder besproken combinaties, met weglating van pet en handschoenen [4]. Het blijkt dat pas in



Afb. 3 Prestatieverlies door de in afb. 2 genoemde combinaties, echter zonder pet en handschoenen (referentie: sportkleding en sportschoenen)

de allerdikste combinatie sprake is van een serieus prestatieverlies. Ten opzichte van de huidige psu is het prestatieverlies niet wezenlijk verminderd, maar daarbij moet worden bedacht dat de koudebescherming aanzienlijk hoger is en dat het zeer brandbare isopak is vervangen door een van minder brandbaar materiaal, maar helaas ook met een hogere wrijvingsweerstand. In de praktijk wordt het prestatieverlies veel meer veroorzaakt door de andere uitrusting dan door de kleding. Tabel 1 geeft de prestatieverliezen voor een aantal artikelen ten opzichte van sportkleding en sportschoenen. Voor gevechtssklare toestanden moet men rekenen op tientallen procenten prestatieverlies, waarvan een kleine minderheid voor rekening van de gevechtsskleding komt.

Met de bespreking van deze twee voorbeelden (thermisch comfort en prestatieverlies) is niet alles gezegd over wat aan mensfactoren in het gevechtsskledingsysteem is ingebouwd. Met name de ergonomische uitvoering, de regenwering, de pasvorm, het maatsysteem en de handigheid van combineren zijn andere onderwerpen van zorgvuldige overweging geweest.

Beproeving

De laboratoriumproeven zijn behalve een ontwikkelingshulpmiddel ook een aanvulling op de operationele beproeving. De laatste wordt niet erdoor vervangen, want het operationele gebruik is zo gevarieerd en er kunnen zulke onverwachte problemen uit naar voren komen, dat zulks niet in het laboratorium is na te bootsen. Anderzijds is een operationele beproeving een onhandig middel om kinderziekten te ontdekken of een keus te maken uit een aantal varianten. Daarvoor zijn de inspanning te groot en het risico van mislukken van de beproeving te hoog. Veeleer moet de operationele beproeving bewijzen dat alles in orde is en antwoord geven op vragen die alleen gebruikers kunnen beantwoorden. Hoeveel procent is tevreden? Is een mogelijk bezwaar in de praktijk ook echt een probleem? Om de beproeving zo efficiënt mogelijk te laten verlopen wordt daarom, voorafgaand aan de operationele beproeving, een gecontroleerde technische beproeving gehouden, veelal door de MBA-2 te Huybergen. Daarbij wordt ook met proefdragers gewerkt, maar onder

Tab. 1 Prestatieverliezen door psu-artikelen

basisgevechtspak (nieuwe psu)	1 %
parka met voering (nieuwe psu)	2 %
laarzen (nieuwe psu)	4 %
helm	1,5%
nbc-pak	6 %
nbc-overschoenen	4 %
gasmasker	4 %
1e-lijsuitrusting met pukkel wapen (Uzi)	13,5%
	7 %
gevechtssklaar (zomer)	28 %
gevechtssklaar (nbc)	41 %

nauwkeurig bekende condities, aangevuld met doelgerichte proeven. Dat is het type beproeving dat kan bewijzen of een artikel rijp is voor operationele beproeving, en waarmee keuze uit varianten kan worden gemaakt. Voor de operationele beproeving wordt gestreefd naar twee overblijvende varianten, en wel om niet voor de keus te komen: dit of helemaal niets. Het belangrijkste meetinstrument bij de operationele beproeving is het enquêteformulier. Zoals bekend kan de vraagstelling bij enquêtes de uitslag sterk beïnvloeden. Daarom wordt van enquêteformulieren gebruik gemaakt die zijn opgesteld door TNO, als niet-belanghebbende partij met verstand van zaken.

Hoewel operationele beproevingen een jaar plegen te duren — vooral met het oog op de wisselende seizoenen — komen extreme omstandigheden niet altijd voor. Zo zijn er in de afgelopen twee jaren geen hete zomers en geen koude winters geweest. Vooral voor het aanvullen van de kennis bij zulke situaties wordt bij de beproeving ook klimaatkameronderzoek gedaan.

Wanneer stroomt het materiaal in?

De invoering van de artikelen is eerder aan financiële dan aan technische beperkingen onderhevig. Veel artikelen zijn beproefd of nog in beproeving. Dat wil nog niet zeggen dat ze ook snel bij de foerrier zullen liggen, want eerst moeten grote voorraden ervan worden opgebouwd alvorens de invoering kan plaatsvinden en door de krapte op het materieelbudget kan dat niet allemaal ineens. In de projectplanning wordt momenteel gestreefd naar realisatie van de invoering in de in tabel 2 genoemde jaren. Daaruit blijkt dat met de invoering van de eerste artikelen een aanvang is gemaakt, dat

Tab. 2 Momenteel geplande instromingsjaren en de huidige technische stand van zaken

Artikel	Planning instroming	Stand van zaken
leren handschoenen	1987 gestart	voltooid
winterpet	1987 gestart	voltooid
voetbescherming	1990	in productie
tankkleding	1992	beproefd
gevechtsbepakking	1992	in techn. bepr.
slaapzak	1993	in oper. bepr.
tent	1993	in studie
gevechtskleding	1993/94	beproefd
overwanten	1996	beproefd
beschermende vesten	1996	in studie
hoofdbescherming	1996/97	in studie
gasmasker	?	in studie

het belangrijkste deel rond 1992/93 valt te verwachten en dat het geheel niet voor 1997 zal zijn afgerond.

Zoals gezegd zouden veel artikelen technisch ge-

sproken sneller op de plank kunnen liggen. De vertraging van zo'n 10 jaar ten opzichte van de historische verwachtingen (psu-80) is vrijwel volledig aan materieelpolitieke oorzaken toe te schrijven.

De normale doorlooptijd van een project bedraagt zo'n 6 à 7 jaar, nl. 1 jaar studie, 2 jaar ontwikkeling, 1 jaar beproefing, ½ jaar stafbehandeling, ½ jaar productievoorbereiding en 1½ jaar productie. Voor moeilijke artikelen, zoals helmen of laarzen, waarvan niet zomaar even een proefmodel kan worden vervaardigd omdat het toeleveren van matrijzen erg veel tijd vergt, kan dat langer zijn. Toch is zo'n periode volstrekt vergelijkbaar met die van de ontwikkeling van een nieuw consumentenprodukt door een commercieel bedrijf. Afgezien van politieke overwegingen werkt Defensie dus niet langzamer. Dat is echter maar een gedeeltelijke troost voor de militair die rillend op de hei het jaar 1993 ligt af te wachten.

Literatuur

1. G. Havenith en H. van Middendorp — Prediction of psychometric range of a clothing system using the relation between subjective comfort votes and physiological variables. *Ann. Physiol. Anthropol.* 5(1986)173.
2. W.A. Lotens — *Kleding en uitrusting van het Korps Mariniers in Noorwegen* (Memorandum IZF 1986-M6). Inst. v. Zintuigfysiologie TNO, Soesterberg (1986).
3. W.A. Lotens — *Comfort voor de prototypen KAT en PESKAT gevechtskledingsystemen* (Memorandum IZF 1988-M23). Inst. v. Zintuigfysiologie, Soesterberg (1988).
4. W.A. Lotens — *Prestatieverlies door de prototypen KAT en PESKAT gevechtskledingsystemen* (Memorandum IZF 1988-M22). Inst. v. Zintuigfysiologie, Soesterberg (1988).



U bent lid van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap,

tevens actief dienend officier van KL of KLu, en u gaat de dienst verlaten?

Meldt u dat dan s.v.p. even aan de ledenadministratie (Karel Doormanlaan 274, 2283 BB Rijswijk), dan wordt ervoor gezorgd dat u de Militaire Spectator blijft ontvangen!

S. A. M. Wulffaert en ir. H. M. J. Bongaerts

resp. luitenant-kolonel en vaandrig van de Koninklijke luchtmacht

De KLu en het project versterking integrale planning

Een tussenstand

In de *Militaire Spectator* van december 1988 is de invoering van een nieuw Integraal Defensie-planningsproces (IDPP) ter vervanging van het Nederlands Defensieplanningsproces (NDPP) uitvoerig behandeld.¹ In maart jl. hebben de krijgsmachtdelen en de Centrale Organisatie hun „pilot” Kortetermijnprogramma (KTP) voor de periode 1990-94 ingediend. Deze KTP's zijn slechts een technische omzetting van het nog geldende 10-jarenplan 1989-98. Doel van dit „pilot”-project was ervaring op te doen met het opstellen van een programma ingericht naar planningseenheden volgens de nieuwe PRO-VIP-systematiek. De evaluatie van de „pilot-exercitie” was bij het opstellen van dit artikel nog niet volledig afgerond. Ondertussen worden voorbereidingen getroffen voor de eerste formele planningscyclus volgens het IDPP die zal starten met het opstellen van een Lange-termijnplan (LTP) voor de periode 1991-2005.

De schrijvers zijn binnen de Koninklijke luchtmacht nauw betrokken geweest bij de omzetting van het KLu-plan dat was opgesteld volgens de oude planningsmethodiek, naar een KTP volgens de PRO-VIP-systematiek. In dit artikel wordt nader ingegaan op de wijze waarop de KLu inhoud heeft gegeven aan het eindrapport PRO-VIP, de problemen die daarbij zijn onderkend en de consequenties die het IDPP voor het planningsproces binnen de KLu teweeg zal brengen. Daarbij staat de structuur van de planningseenheden binnen de KLu centraal.

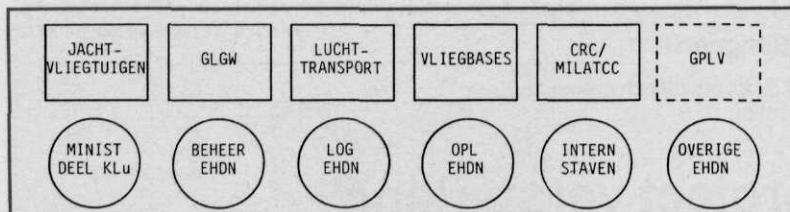
Planningseenheden van de KLu

In het IDPP staat de gedachte voorop dat op centraal niveau een integrale prioriteitsafweging moet kunnen worden gemaakt tussen de diverse

¹ R.B.J. Bongers en C.G.C.T. Wagemakers — *Mil. Spect.* 157(1988)(12)552

defensieactiviteiten. Daarvoor is het noodzakelijk dat er inzicht bestaat in de relatie tussen doelen, taken en de ervoor benodigde middelen. Met dit doel zijn de defensieactiviteiten niet meer naar krijgsmachtdeel ingericht, maar naar groepen gelijksoortige activiteiten binnen de krijgsmachtdelen, planningseenheden (PE'n) genaamd. Deze vormen de basis van de PRO-VIP-systematiek.² Aan de PE'n kunnen zowel uitgaven als kosten worden gerelateerd. Niet alleen de investeringen worden beschreven, maar ook de materieels- en personeelexploitatie die nodig is voor het leveren van de gewenste „output” van een PE. In het IDPP wordt onderscheid gemaakt tussen Basisplanningseenheden (BPE'n) en Ondersteunende planningseenheden (OPE'n). Een BPE is een autonome groep middelen met een zekere onderlinge samenhang en zoveel mogelijk organisatorisch herkenbaar, gericht op een bepaalde operationele output. BPE'n zijn gekoppeld aan de operationele taken die zijn afgeleid van de hoofddoelstellingen van de Defensieorganisatie. BPE'n zijn ten slotte de kleinst mogelijke elementen die tegen elkaar kunnen worden afgewogen. OPE'n zijn, zoals de naam reeds aangeeft, slechts ondersteunend en voorwaarden scheppend voor de operationele taakstelling van de BPE'n. Sturing in de planning van de Defensieorganisatie zal naar onze mening dan ook primair dienen te geschieden binnen de BPE'n. In de PRO-VIP-systematiek wordt de informatie, benodigd voor het opstellen van de programma's of plannen, aangeleverd door de delen van de organisatie die ook met de uitvoering van desbetreffende taken zijn belast. Op grond van dit principe heeft ieder krijgsmachtdeel, inclusief de Centrale organisatie zelf, een aantal PE'n toegevoegd gekregen. In het PRO-VIP-eindrapport, dat

² Zie voor een complete beschrijving van de aard van planningseenheden het *Eindrapport PRO-VIP*. Min. van defensie, Den Haag (1988)(2 juni).



Afb. 1 Planningseenheden in beheer bij de KLu, boven: basis-, onder: ondersteunende planningseenheden

vorig jaar september is verschenen, is een eerste aanzet gegeven voor een PE-indeling. Tijdens de implementatiefase is deze indeling enigszins gewijzigd. Voor de KLu heeft dit geresulteerd in een PE-structuur zoals weergegeven in afb. 1. Op dit moment is de KLu verantwoordelijk voor vijf BPE'n en zes OPE'n. De Groep Lichte Vliegtuigen (GPLV) neemt binnen de PE-structuur een bijzondere positie in, waarover later meer. In de volgende paragraaf worden de concrete inhoud en onderlinge afbakening van de respectieve PE'n van de KLu behandeld. Aangezien de evaluatiefase op het moment van schrijven nog niet was afgerond, geldt de onderstaande beschrijving slechts als voorlopig.

Jachtvliegtuigen

De BPE „Jachtvliegtuigen” is gegroepeerd rond één van de hoofdwapensystemen van de KLu en is daarmee tevens de belangrijkste PE van de KLu (afb. 2). De BPE Jachtvliegtuigen bevat de investeringen die voor het uitvoeren van de operationele taak noodzakelijk zijn, waaronder uiteraard de jachtvliegtuigen zelf, maar ook het wapenpakket en de misleidings- en storingsapparatuur. Bij de exploitatie moet worden gedacht aan oefenmunitie en vliegtuigbrandstof, alsmede aan het personeel dat direct met de inzet van de jachtvliegtuigen is belast. Tot deze categorie personeel behoren uiteraard de vliegers maar ook het grondpersoneel. Door de grote mate van flexibiliteit van het luchtwapen kan hiermee een groot aantal taken worden vervuld. Jachtvliegtuigen kunnen worden ingezet voor een groot aantal van SACEUR's „key mission components”, de belangrijkste operationele doelstellingen van SACEUR die zijn opgenomen in zijn „Conceptual Military Framework” (CMF). Een dermate brede scala van activiteiten en taken wordt bij geen van de overige PE'n aangetroffen. Bij het stellen van prioriteiten tussen de BPE'n moet met dit bijzondere kenmerk van de BPE Jachtvliegtuigen rekening worden gehouden.

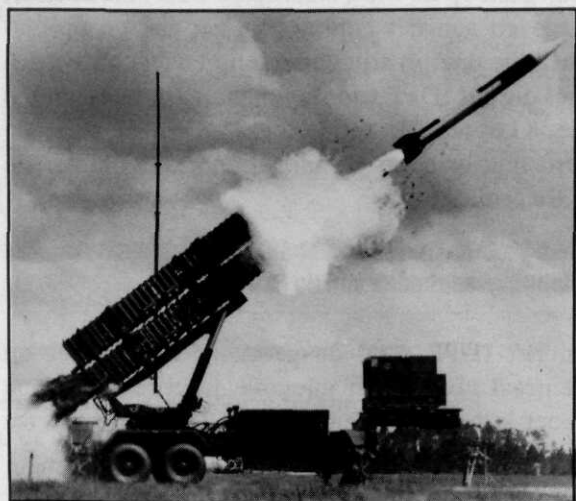
Grond-lucht geleide wapens

De tweede groep hoofdwapensystemen binnen de KLu bestaat uit de grond-lucht geleide wapens (GLGW). Daarmee wordt een belangrijke bijdrage geleverd aan de geïntegreerde luchtverdediging van het NAVO-grondgebied. Voor deze specifieke taak is de BPE „GLGW” ingericht; deze omvat alle middelen en eenheden die zijn, of in de toekomst worden, ondergebracht bij de Groepen Geleide Wapens, die thans zijn uitgerust met Hawk en Patriot geleide-wapensystemen (afb. 3).

Luchttransport

Een BPE die qua structuur en inrichting grote gelijkens vertoont met de BPE Jachtvliegtuigen, is de BPE „Luchttransport”. De diversiteit aan taken is ook hier breed, doch minder dan in het geval van jachtvliegtuigen. Het feit dat de KLu de luchttransporttaak voor de gehele Defensieorganisatie vervult, maakt deze BPE in zekere zin uniek. Bij de outputbepaling van de BPE Luchttransport moet namelijk ook de behoefte aan luchttransportcapaciteit van de overige krijgsmachtdelen en de Centrale organisatie worden verwerkt. Moest

Afb. 3 Geleide wapens, een van de hoofdwapensystemen van de KLu





Afb. 2 Jachtvliegtuigen, een veelzijdig middel

in het verleden de luchttransporttaak in principe binnen het KLu-budget volgens de vaste 1:2:1-verdeelsleutel worden gerealiseerd, thans bestaat de mogelijkheid bij een gewijzigde krijgsmachtbehoefte ook de prioriteitsbepaling en de middelen-toewijzing voor deze taak op centraal niveau in te vullen. De PRO-VIP-gedachte van integrale prioriteitenafweging kan derhalve in de BPE Luchttransport in optima forma tot uitdrukking worden gebracht.

Vliegbases

In de BPE „Vliegbases” zijn alle op de KLu-vliegbases aanwezige infrastructurele voorzieningen ondergebracht, alsmede alle overige diensten en taken die voor het goed functioneren van een vliegbasis als platform voor vliegoperaties noodzakelijk zijn. Daartoe worden o.m. gerekend: de luchtverkeersbeveiliging, de brandweer, de meteo, de medische dienst, enz. Ook taken die noodzakelijk zijn voor het behoud of herstel van het platform in tijden van spanning of oorlog, worden tot deze BPE gerekend. Daarbij moet worden gedacht aan vredesbeveiliging, passieve verdediging, oorlogsschadeherstel, grond- en luchtverdediging. Vliegbases zijn onverbreekelijk verbonden met vliegoperaties. Men zou derhalve de vraag kunnen stellen in hoeverre een afzonderlijke PE voor de vliegbases noodzakelijk is. De reden om dit toch te doen is dat de KLu-vliegbases een rol vervullen voor een groot aantal soorten vliegoperaties, niet alleen voor de eigen eenheden, maar ook ten behoeve van bondgenootschappelijke eenheden die, zoals op Soesterberg, reeds in vredetijd vanaf in Nederland gelegen bases opereren of in tijden van spanning in het kader van de bondgenootschappelijke verdediging naar Nederland worden overgebracht. Op bijna de helft van de KLu-vliegbases zijn grootschalige, met name in-

frastructurele, voorzieningen getroffen voor het opereren van bondgenootschappelijke eenheden. De KLu-vliegbases vormen verder een belangrijke schakel voor de aanvoer van overzeese versterkingen naar de Centrale sector in het kader van het openhouden van de „Lines of communication”. Ook voor deze taak zijn op diverse KLu-vliegbases speciale voorzieningen getroffen. In het kader van de wapenbeheersingsbesprekingen die momenteel in Wenen plaatsvinden, zullen de twee laatstgenoemde taken nog verder in belang toenemen. Voorts hebben de KLu-vliegbases een taak bij ondersteuning van vluchten voor het Koninklijk huis en de regering en in een enkel geval bieden zij onderdak aan de commerciële burgerluchtvaart. In de huidige situatie worden slechts zeven van de tien KLu-vliegbases gebruikt voor de eigen vliegende quadrons; de resterende drie worden in de inventaris gehouden voor de overige genoemde taken. Deze takendiversiteit maakte de inrichting van een aparte PE gewenst. Hierdoor ontstaat, t.b.v. de prioriteitsafweging tussen de diverse krijgsmachttaken, aanzienlijk meer inzicht dan wanneer de vliegbases bij één van de overige PE'n van de KLu zouden zijn ondergebracht. In de huidige structuur kan bv. het aanhouden of afstoten van een vliegbasis worden afgewogen aan de hand van de specifieke taken die door een bepaalde vliegbasis worden vervuld. Dit is te meer noodzakelijk omdat, zoals hierboven beschreven, een groot aantal taken ten dienste staat van derden en bovendien de voorzieningen daarvoor voor het grootste deel uit het NAVO-infrastructuurfonds zijn gefinancierd.

Nadat de wenselijkheid van een separate PE t.b.v. de vliegbases was onderkend, restte nog de vraag of ze als BPE of als OPE moest worden beschouwd. Hoewel diverse argumenten zijn te vinden om vliegbases als OPE te beschouwen, is toch

gekozen voor de BPE-benadering, met als criterium de vraag in hoeverre de desbetreffende middelen in tijden van spanning en oorlog een essentiële rol vervullen. Met andere woorden: is dit middel direct betrokken bij de inzet van de slagkracht? Op grond van dit argument zijn de vliegbases in de BPE-structuur ondergebracht. Uit dezelfde overweging is eveneens de luchttransporttaak, die in zekere zin ondersteunend is, bij de BPE'n gerangschikt.

CRC/MILATCC

De laatste maar niettemin belangrijke BPE wordt gevormd door het „Control and Reporting Centre” (CRC) en het „Military Air Traffic Control Centre” (MILATCC) te Nieuw Milligen. Beide onderdelen leveren hun eigen specifieke bijdrage aan de Command and Control (C²) van de NAVO. Het CRC vormt een belangrijke schakel in de geïntegreerde NAVO-luchtverdediging, terwijl het MILATCC een belangrijke rol speelt in de efficiënte afhandeling van het luchtverkeer boven Nederland en een gedeelte van de Noordzee, zowel in vreedstijd als in tijden van spanning of crisis, wanneer de snelle aanvoer van versterkingen via het luchtruim van essentieel belang is voor de bondgenootschappelijke verdediging. Aangezien in het toekomstige „Air Command and Control System” (ACCS) de taken van het CRC en het MILATCC gedeeltelijk worden geïntegreerd, is gekozen voor samenvoeging van beide taken in één BPE.

Groep Lichte Vliegtuigen

Tijdens de „pilot-exercitie” zijn op aanwijzing van de Defensiestaf de planningsactiviteiten t.b.v. de Groep Lichte Vliegtuigen over beide betrokken krijgsmachtdelen verdeeld. De KLu, belast met de uitvoering van de GPLV-taak, is verantwoordelijk gesteld voor de planning voor het gedeelte van de exploitatie dat door de KLu wordt gerealiseerd. De KL is verantwoordelijk gesteld voor het plannen van de investeringen en het gedeelte van de exploitatie dat door de KL moet worden gedragen.³ Hoewel ten tijde van het op-

³ De verdeling van de exploitatiekosten van de GPLV over de krijgsmachtdelen is gebaseerd op een gemeenschappelijke instructie uit 1966 van de Chefs van de Landmachtstaf en de Luchtmachtstaf.

stellen van het KTP nog geen sprake was van een aparte PE voor de GPLV, heeft de KLu uit praktische overwegingen tijdens de pilot-exercitie een planningseenheid t.b.v. de GPLV ingericht. Daarin zijn alleen de directe exploitatie-uitgaven voor de GPLV opgenomen, zoals het KLu-personeel dat is ingedeeld bij de GPLV, en de vliegtuigbrandstof. Als gevolg van de systematiek die de KLu ook bij andere PE'n heeft toegepast, zijn de totale kosten die de KLu voor de GPLV maakt, niet zichtbaar in de OPE GPLV. Een deel van de kosten is opgenomen in overige PE'n, bv. in de OPE Opleidingseenheden en de OPE Logistieke eenheden. De GPLV is voor de KLu in feite een BPE, doch vanwege de onvolledigheid van deze PE, is haar vooralsnog de OPE-status gegeven.

Ondersteunende planningseenheden

De indeling in OPE'n is voornamelijk gebaseerd op de reeds aanwezige organisatiestructuur en het eraan gekoppelde takenpakket. In de meeste gevallen geeft de naam van een OPE al in voldoende mate de taak en samenstelling aan. Zo bevat de OPE „Ministerieel gedeelte KLu” uiteraard de vier Haagse Staven. De Staven van het Commando Tactische Luchtstrijdkrachten en het Commando Logistiek en Opleidingen zijn opgenomen in de OPE „Eenheden belast met beheer”. Tot de OPE „Logistieke eenheden” behoren uiteraard de KLu-depots. In de OPE „Opleidingseenheden” zijn alle zelfstandige opleidingseenheden opgenomen, alsmede de in opleiding zijnde cursisten. De OPE „Internationale staven” bevat al het KLu-personeel dat, zoals de naam reeds zegt, werkzaam is op internationale staven en hoofdkwartieren. Ten slotte is er nog een categorie kleine organisatie-elementen die niet elders waren onder te brengen en zijn samengevoegd in de OPE „Overige eenheden”. Uit deze structuur zal het de lezer reeds duidelijk zijn geworden dat de uitgaven voor de OPE'n voor een groot gedeelte uit personeelexploitatie zullen bestaan. Een uitzondering daarop vormt de OPE „Logistieke eenheden”, waar reparatieonderdelen eveneens een belangrijke uitgavenpost vertegenwoordigen.

Niet ingedeelde uitgaven

In de pilot-exercitie bleek dat een gedeelte van de

uitgaven niet bij één specifieke PE kon worden ingedeeld, en wel investeringen en materieexploitatieposten die in verschillende PE'n terugkomen.

Een voorbeeld is het project voor de vervanging van het huidige Ascon-straalzendernetwerk, het zg. „Netherlands Armed Forces Integrated Network” (Nafin). Dit verbindingstelsel zal werkzaam worden voor praktisch alle PE'n. Opsplitsing van dat project over alle PE'n op basis van een bepaalde verdeelsleutel zou een oplossing kunnen bieden, doch de omvang en samenhang van een dergelijk project zouden op die wijze verloren gaan. Derhalve is vooralsnog besloten dergelijke uitgaven separaat zichtbaar te houden, waarbij de indeling en groepering niet zijn gemaakt naar uitgavenplaats maar naar uitgavensoort, zoals in het NDPP het geval was. Wel heeft de KLu per uitgavensoort aangegeven volgens welke verdeelsleutel de uitgaven over de PE'n moeten worden verdeeld. Op deze wijze blijft enerzijds de samenhang van bepaalde projecten duidelijk zichtbaar en wordt anderzijds voldaan aan de PRO-VIP-eis dat uitgaven naar uitgavenplaats moeten worden aangegeven.

Consequenties van de gekozen indeling

De schrijvers zijn van mening dat met de thans voorliggende indeling in BPE'n en OPE'n de activiteiten van de KLu, samen met de hiervoor nodige middelen en uitgaven, op inzichtelijke en samenhangende wijze zijn gepresenteerd. Zulks zal de prioriteitsafweging op centraal niveau ten goede komen. Met de huidige PE-structuur zijn tal van dwarsdoorsneden in de plannen mogelijk. Zo kunnen PE'n met elkaar worden vergeleken qua totale omvang, maar ook v.w.b. de verhouding tussen investeringen, personeels- en materiële-exploitatie binnen een bepaalde PE. Het zal niemand verbazen dat de OPE Ministerieel gedeelte KLu voornamelijk uitgaven voor personeel bevat of dat in de BPE Jachtvliegtuigen de investeringen een belangrijk gedeelte van de uitgaven representeren. Het mag ook geen verrassing zijn dat de BPE Jachtvliegtuigen een groot gedeelte van de totaal beschikbare middelen van de KLu voor zich opeist.

In het vergelijken van kengetallen schuilt echter een gevaar. Voor een objectieve vergelijking is

het noodzakelijk dat de gegevens op een zelfde manier tot stand zijn gekomen. Reeds binnen de KLu is dit niet volledig het geval, laat staan dat dit tussen de krijgsmachtdelen onderling het geval zou zijn. Bij de KLu zijn de BPE'n Jachtvliegtuigen en Luchttransport voornamelijk georiënteerd op middelen, die voor een diversiteit van taken kunnen worden gebruikt. De BPE GLGW daarentegen is voornamelijk taakgericht. OPE'n zijn vooral gegroepeerd rond organisatie-elementen met gelijksoortige taken. Vergelijkingen tussen deze soorten PE'n zijn daardoor niet zonder meer mogelijk.

Bovendien zal bij het vergelijken van kengetallen in veel gevallen in eerste instantie worden gekeken naar de „input”, aangezien deze m.b.v. financiële gegevens redelijk eenvoudig is aan te geven. Men moet echter vooral naar de „output” van een PE kijken wil men een afweging tussen defensie-activiteiten kunnen maken. Bij de KLu zou het meten van de output op diverse manieren kunnen geschieden: geproduceerd aantal vliegers, geleverde paraatheid, enz. Een uitstekend instrument voor outputbepaling, ook in kwalitatieve zin, zijn de Tactical evaluations, waaraan de operationele eenheden van de KLu regelmatig worden onderworpen. De beoordeling van de operationele taak geschiedt daarbij, op basis van de NAVO-criteria, door een onafhankelijk team van internationale deskundigen. Probleem daarbij blijft uiteraard dat de Tactical evaluations alleen voor de KLu-PE'n gelden, waardoor de resultaten niet kunnen worden vergeleken met outputmetingen van de overige PE'n.

Resumerend kan worden gesteld dat bij vergelijking van de kengetallen van PE'n uiterste voorzichtigheid moet worden betracht. Alleen al het verschil in omvang van bv. de BPE Eerste Legerkorps van de KL met de BPE'n van de overige krijgsmachtdelen maakt een betrouwbare vergelijking riskant.

Ten slotte nog enkele overwegingen over de positie van de GPLV. Tijdens de pilot-exercitie waren de diverse soorten planningsactiviteiten t.b.v. de GPLV gesplitst over de krijgsmachtdelen. De KL was verantwoordelijk voor het plannen van de investeringen en een gedeelte van de exploitatie, de KLu was alleen verantwoordelijk voor de exploitatie. Het moge duidelijk zijn dat uit plannings-

oogpunt het splitsen van investeringen en exploitatie niet optimaal is. Er bestaat immers een duidelijke relatie tussen investeringen en exploitatie.

De omvang en soort van de investeringen zijn uiteindelijk bepalend voor de exploitatie. Het samenvoegen van beide soorten planningsactiviteiten binnen één BPE GPLV zou de meest voor de hand liggende oplossing zijn. De vraag blijft dan overigens welk krijgsmachtdeel deze BPE moet gaan beheren. Bij het bepalen daarvan moet naar onze mening rekening worden gehouden met de historisch gegroeide situatie dat de GPLV organisatorisch volledig in de KLu is verweven. Dat geldt zowel voor de operationele helikoptervlieger als voor het specifieke verwervings- en instandhoudingsproces van luchtvaartmaterieel tot en met de activiteiten van de beleidsorganen in de Haagse Staven. Dat pleit ervoor de BPE GPLV in te delen bij de KLu, waarbij de GPLV zelf onder operationeel bevel van de Bevelhebber der Landstrijdkrachten (BLS) wordt gesteld. De BLS behoudt dan ten aanzien van de inzet van de GPLV zijn volledige bevoegdheden. Bovendien stelt hij in dit geval de normen voor de operationele output van de GPLV, waardoor hij invloed houdt t.a.v. de richting waarin de GPLV zich volgens plan moet begeven. Deze constructie is vergelijkbaar met de positie waarin de jachtvliegsquadrons van de KLu zich door hun integratie in de NAVO-commandostructuur reeds jaren bevinden: de operationele eenheden staan onder bevel van de NAVO-commandant (COMTWOATAF), de normen waaraan deze eenheden dienen te voldoen worden eveneens door de NAVO vastgesteld, doch de planning is voorbehouden aan de uitvoerende instantie. De beslissing over de oplossing van deze problematiek is nog niet genomen, doch met het oog op de mogelijke introductie van een geavanceerd en gecompliceerd wapensysteem, zoals de bewapende helikopter, is uit planningsoogpunt een uitspraak hierover wel gewenst.

Organisatorische gevolgen

Tijdens de pilot-exercitie is gebleken dat de planningswerkzaamheden binnen de KLu op een aantal punten moeten worden gewijzigd. De afzonderlijke deelplannen voor operaties, materieel en personeel komen te vervallen. In plaats daarvan

worden de programma's en plannen op integrale wijze per PE samengevoegd. Wijzigingen in planningsactiviteiten beginnen zich op werkniveau reeds af te tekenen. Het idee dat besturing van de planningsprocessen vanaf de initiële behoeftestelling tot en met de realisatiefase op integrale wijze per PE of groep PE'n moet plaatsvinden, vindt in de wandelgangen van de luchtmachtstaven steeds meer weerklank. Daarbij kan de verzuiling als gevolg van de matrixstructuur een belemmering vormen. Voor een oplossing van dit probleem op korte termijn kan worden gedacht aan het aanpassen van de controllersorganisatie binnen de matrix.

Voor een oplossing op lange termijn zou het aanstellen van PE-managers, met bevoegdheden die horizontaal door de matrix gaan, nader moeten worden onderzocht. In dit kader worden de PRO-VIP-ontwikkelingen binnen de KLu nauwlettend gevolgd door het team van Klynveld, Bosboom en Hegener, dat onderzoek verricht naar het functioneren van de Haagse luchtmachtstaven. Bij een voorstel tot reorganisatie zal PRO-VIP ongetwijfeld invloed hebben op de aard van de wijzigingsvoorstellen.

De tussenstand

De overgang van het NDPP naar het IDPP binnen de KLu verloopt vlot. De huidige PE-structuur biedt een grotere inzichtelijkheid in de KLu-plannen dan voorheen. Het instrumentarium voor integrale afweging op centraal niveau is weliswaar beschikbaar, doch voorzichtigheid bij de toepassing ervan blijft geboden. Bij het vergelijken van BPE'n moet niet alleen worden gekeken naar de benodigde middelen (input), maar vooral naar de operationele waarde (output). De financiële problematiek moge dan wellicht worden opgelost, de gekozen oplossing hoeft niet per definitie overeen te komen met de operationele noodzaak. Bij prioriteitsafwegingen moet derhalve vooral naar de operationele waarde worden gekeken. Daarbij moet rekening worden gehouden met de wijze waarop de desbetreffende PE'n zijn samengesteld. In ons voorbeeld heeft een maatregel binnen de BPE Jachtvliegtuigen gevolgen voor een veelheid van taken, doch een maatregel in de BPE GLGW zal alleen gevolgen hebben voor de specifieke taak van geleide wapens, namelijk luchtver-

dediging. Afweging van prioriteiten zal met name moeten plaatsvinden op basis van alternatieven die in het eerstkomende LTP-nieuwe-stijl worden ontwikkeld. In een LTP wordt de richting voor de toekomst gekozen, doch een KTP is slechts de praktische invulling van de eerder gekozen richting. De huidige pilot-exercitie is slechts een vingeroefening geweest. Pas na afronding van de eerste formele cyclus volgens het IDPP, zal blijken of

de PRO-VIP-gedachte ook metterdaad zal leiden tot integrale afweging. Wijzigingen in de voorgenomen groei van het defensiebudget, zoals die zich in de verkiezingsprogramma's van de politieke partijen beginnen af te tekenen, zullen deze integrale afweging op korte termijn noodzakelijk maken. Met de ervaringen die de KLu tijdens de pilot-exercitie heeft opgedaan kan zij voldoen aan de hiervoor nodige informatie op centraal niveau.

Naschrift

Na correctie van de drukproef van dit artikel is en aanzien van de positie van de GPLV bekend geworden dat zij voor planningsdoeleinden niet — zoals door ons voorgesteld — bij de KLu wordt ondergebracht, maar dat in de KL-planningsstructuur een aparte BPE „GPLV” wordt opgenomen. Daarin worden alle voor de GPLV geplande uitga-

ven ondergebracht, inclusief de uitgaven die ten laste van het KLu-budget komen. De wijze waarop die planbedragen in het kader van de begroting naar het KLu-budget zullen worden overgeheveld, moet nog nader worden uitgewerkt. Een en ander zal een goede coördinatie tussen de betrokken krijgsmachtdelen vereisen.



VREDE EN VEILIGHEID IN DE JAREN '90

De Stichting Vredes Politiek (SVP) houdt op *zaterdag 4 november a.s.* in Cultureel Centrum „De Reehorst”, Bennekomseweg 24 te Ede een conferentie over bovenstaand thema.

Inleiders zijn o.a. mr. drs. F. Bolkestein, die zal spreken over de Oost-Westverhouding, en prof. H. J. Neuman, directeur van „Clingendael”, over het Nederlandse veiligheidsbeleid. 's Middags vindt een forumdiscussie plaats onder leiding van oud-premier P. J. S. de Jong.

Kosten: f 20,- p.p., incl. lunch en koffie. *Aanmelding:* door overmaking van dit bedrag op giro nr 1 51 60 82 t.n.v. SVP, Den Haag, o.v.v. „novemberconferentie”; toegangskaart(en) en programma worden dan toegezonden. *Nadere informatie:* Bureau SVP, Alexanderstraat 2, 2514 JL Den Haag, tel. (070) 60 07 24.

M. G. Woerlee

brigade-generaal der infanterie b.d.



Het Nederlandse VN-contingent in Libanon 1979-1985 (2, slot)

In het eerste deel van deze bijdrage, in het septembernummer, zijn o.m. algemene criteria ontwikkeld, waaraan het functioneren van een VN-vredesmacht kan worden getoetst; voorts zijn de politieke, maatschappelijke en militaire situatie geschetst. Het artikel wordt nu afgerond met beschouwingen over de instelling en ontplooiing van Unifil en over het Nederlandse aanbod aan de VN troepen voor vredesoperaties gereed te houden en de praktische invulling ervan. De beschouwde periode eindigt aan de vooravond van het vertrek van het contingent in maart 1979.

3. De instelling en ontplooiing van Unifil

Gedurende de instabiele toestand in Libanon maakte op 11 maart 1978 een uit Sidon overzee geïnfiltreerde Palestijnse commandogroep zich op de kustweg tussen Haifa en Tel Aviv meester van een Israëliische bus met passagiers. In het daaropvolgende gevecht werden meer dan dertig Israëli's en negen van de elf Palestijnen gedood. Er vielen 76 gewonden en de twee overlevende Palestijnen werden gevangen genomen. Binnen drie dagen sloeg Israël terug en lanceerde de *Operatie Litani*.

Op 14 en 15 maart overschreden 28.000 Israëli's de Zuid-Libanese grens, bezetten in een eerste fase de bufferzone van Haddad en voerden in een tweede fase een zuiveringsoperatie uit tot aan de Litani resp. de „Red-Line”. De operatie verliep echter relatief traag en de Palestijnen en links-Libanese groepen zagen kans zich tijdig achter de Litani en naar de omgeving van Tyre terug te trekken. Meer dan 100.000 sji'ietische en Palestijnse vluchtelingen stroomden naar het noorden. In ongeveer een week had de „Israëli Defence Force” (IDF) het gebied tot aan de Litani en de zuidelijke toegang tot de Beka'a-vallei bezet. Het gebied rondom Tyre, waarin alleen al vijf Palestijnse

vluchtelingenkampen lagen, werd om niet geheel duidelijke redenen ongemoeid gelaten. De consequenties van het in de Operatie Litani niet zuiveren van deze Palestijnse enclave ten zuiden van de Litani zouden niet alleen voor Israël, maar met name ook voor het functioneren van Unifil ernstig blijken te zijn!

Unifil vóór de aankomst van het Nederlandse bataljon

Binnen enkele dagen besloot de VR (19 maart) bij Resolutie 425 tot het instellen van een vredesmacht: de United Nations Interim Force In Lebanon (Unifil). De sterkte werd bepaald op 4000 man, doch drie weken later reeds vergroot tot 6000 (Resolutie 427). Het mandaat van Unifil omvatte drie taken:

- bevestiging van de terugtocht van de Israëliische strijdkrachten uit Zuid-Libanon;
- herstel van de internationale vrede en veiligheid;
- hulp aan de Libanese regering bij het herstel van haar gezag in het zuiden van Libanon.

De SG voegde daar in zijn zg. „terms of reference” aan toe:

- zoveel mogelijk voorkomen dat de vijandelijkheden worden hervat;
- verzekeren dat in het toegewezen gebied geen vijandelijkheden, van welke aard dan ook, plaatsvinden.

Bij Resolutie 426, eveneens van 19 maart 1978, werd de duur van het mandaat voorlopig op zes maanden gesteld. De regeringen van Libanon, Syrië en Israël verklaarden (de laatste niet zonder bedenkingen) bereid te zijn met de nieuwe vredesmacht samen te werken. Namens de PLO verklaarde Arafat dat zijn organisatie zich construc-

tief ten opzichte van Unifil zou opstellen en haar alle faciliteiten zou verlenen voor het uitvoeren van haar missie [6]. Er was dus wel degelijk sprake van voorafgaande consultatie en instemming van de bij het conflict betrokken (grote) partijen.

Groeperingen van links-Libanezen en Haddad werden echter niet geraadpleegd en voelden zich dan ook allerminst gebonden. Arafats toezegging was voor verschillende uitleg vatbaar, te meer aangezien zijn stafchef Aboe Jihad (vermoord in 1988) verklaarde, dat het Caïro-akkoord, waarbij de PLO allerlei „rechten” werden toegekend, door de komst van Unifil niet werd aangetast! Bovendien werd geen van de instemmingen in de vorm van een overeenkomst of iets dergelijks vastgelegd. Als mandaatsgebied werd Unifil het door de IDF bezette gebied toegewezen, waaraan overigens het gebied rondom Tyre (de „Tyre-pocket”) aanvankelijk stilzwijgend werd toegevoegd.

Samenstelling van Unifil

Toetsen wij de samenstelling van Unifil aan de eerder genoemde criteria dan zien wij dat Afrika (met Senegal, Nigeria en later Ghana) en West-Europa (met Frankrijk, Ierland, Noorwegen en Zweden) waren oververtegenwoordigd. Noord-Amerika, Latijns-Amerika en de communistische landen waren niet vertegenwoordigd. Uit Azië (incl. de Pacific) kwamen een Iraans, een Nepalees en een Fiji-contingent. Overigens schijnen wel Latijnsamerikaanse landen te zijn benaderd, doch zonder resultaat. De oververtegenwoordiging van Frankrijk met een infanterie- en een logistiek bataljon is opmerkelijk en schijnt de SG min of meer te zijn opgedrongen [7]. Toch kan wel van een redelijk goede geografische spreiding van de troepenleveranciers worden gesproken.

Conflictpartijen en facties in en rondom het mandaatsgebied

Alvorens uiteen te zetten hoe de ontplooiing van Unifil verliep volgt nu eerst een overzicht van de voornaamste groeperingen waarmee de nieuwe vredesmacht ter plekke te maken kreeg.

- Genoemd werd reeds de *Israëli Defence Force* (IDF), na de terugtrekking in 1978 slechts nu en dan, later in toenemende mate met waarnemings-

en vuurleidingsposten permanent aanwezig in de zg. Haddad-enclave. De IDF is modern uitgerust en beschikt over tal van informanten en elektronische hulpmiddelen om zich voortdurend van de toestand in Zuid-Libanon op de hoogte te houden.

- De Haddad-milities, in VN-jargon de „*de facto forces*” (DFF) genoemd, deels bestaande uit dissidente militairen uit het Libanese leger en deels uit lokale strijders, te zamen geschat op 2000 man. Behalve Maronitische christenen bevond zich ook een aantal islamitische Libanezen in hun gelederen. De DFF waren voorzien van middelzware artillerie, mortieren, een aantal gepantserde personeelsvoertuigen (vol- en halfrups) alsmede van ongeveer twintig door de Israëli's gereviseerde Super-Shermantanks. Zij traden meestal op in het uniform van het reguliere Libanese leger. Hun hoofdkwartier bevond zich in Maryajoun, dicht achter de hier noord-zuid lopende Litani en schuin tegenover het dominerende Château de Beaufort. De in VN-jargon geheten „*armed elements*”, bestaande uit de PLO (een verzameling van ten minste zes Palestijnse groeperingen) en de LNM (Libanese National Movement) welke groepering eveneens was onderverdeeld in een aantal links-radicalen facties. De LNM sympathiseerde met de Palestijnse zaak. Hoewel aantallen erg moeilijk zijn te schatten werd de sterkte van de PLO toch wel op zeker 20.000 strijders gehouden, verspreid over zuidwest-Beiroet, langs de kustweg naar het zuiden, Fatahland en de „Tyre-pocket”. Voorts kwamen zowel PLO- als LNM-strijders voor in een aantal kleine „settlements” binnen het mandaatsgebied van Unifil. Ten noorden van de Litani was de PLO voorzien van enkele tientallen tanks van Russische makelij (T-34 en T-54/55), mortieren, raketgeschut, middelbare en zware artillerie en lichte luchtdoelartillerie. Er waren aanzienlijke munitievoorraden. De PLO richtte zich voornamelijk op Israël, de LNM in belangrijke mate op de DFF.

- De *AMAL* (de Hoop). Deze beweging bestond uit militante sji'ietische moslimstrijders, aanvankelijk part-time in actie komende autochtonen die goeddeels niet waren geüniformeerd. Hun aantal nam met name na 1980 snel toe. De AMAL was niet tegen Unifil, wenste het officiële Libanese gezag voorshands te ondersteunen en was anti-PLO, -LNM, -DFF en -IDF. De AMAL wortelde in de plaatselijke bevolking en kende een enigszins fun-

damentalistisch-religieuze inslag. Zij moet echter niet worden verward met de veel radicalere Hezbollah die hier overigens buiten beschouwing blijft omdat ze in het begin van het Unifil-tijdperk nog niet naar voren kwam. De AMAL beschikte in Zuid-Libanon slechts over lichte wapens en kwam in de meeste sji'ietische dorpen voor.

- Het *Libanese leger*, d.w.z. het na de burgeroorlog gerestaureerde deel dat trouw was aan de regering. In de begintijd van Unifil werd het officiële leger in het Unifil-gebied slechts vertegenwoordigd door een liaisongroep. Op sterke aandrang van de VN en van de troepen leverende landen lukte het, na twee mislukte pogingen in 1979, met een bataljon het Unifil-gebied te bereiken. Enkele pelotons werden onder strikte voorwaarden bij een aantal Unifil-bataljons (waaronder het Nederlandse) geplaatst, terwijl het gros in het noorden van het mandaatgebied in een semi-permanent bivak werd gelegerd. Deze eenheid had in feite geen gebiedsverantwoordelijkheid. Te zamen met een handvol destijds niet gevluchte gendarmes vormden zij een niet erg overtuigend symbool van het terugkerende Libanese gezag in Zuid-Libanon.

Samenvattend kan terecht worden gesteld dat nog niet eerder een vredesmacht werd geplaatst in een zo complexe situatie, te midden van zoveel conflictstof, met zó'n verscheidenheid aan belangen-tegenstellingen en met — helaas — zó weinig vooruitzichten op een spoedige, voor de meeste partijen aanvaardbare oplossing.

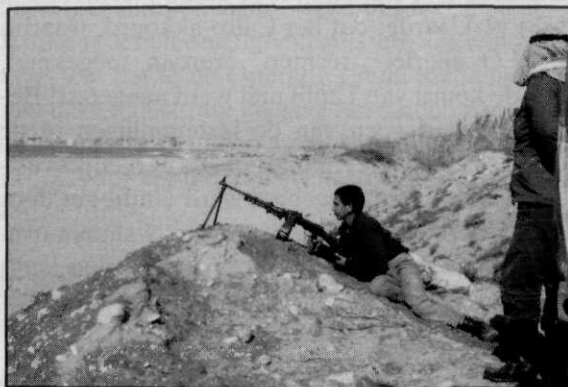
Terugtrekking van de Israëli's en ontplooiing van Unifil

Al op 23 maart 1978, vier dagen na het besluit tot de instelling, begon de eerste ontplooiing van Unifil. Hierbij werd tijdelijk van een aan de Undof onttrokken Iraanse compagnie en van een aan Unef-II (Egypte) onttrokken Zweedse compagnie gebruik gemaakt. Als eerste werkelijke Unifil-eenheid was het Franse bataljon reeds na enkele dagen ter plaatse. Na veertien dagen arriveerde vervolgens het Noorse bataljon.

Op 11 april, drie weken na de aanneming van Resolutie 425, begon de geleidelijke terugtrekking van de IDF en op 13 juni hadden volgens eigen opgave de laatste troepen Zuid-Libanees grondgebied verlaten. De bufferzone van Haddad en zijn

DFF werd echter niet aan Unifil overgedragen. Israël vertrouwde meer op de effectiviteit van de door de IDF gecontroleerde Haddad-militie dan op Unifil. Bovendien verschaftte het zich nu in feite twee achter elkaar gelegen bufferzones tegenover de Palestijnse commando's. In de praktijk ontwikkelde het metterdaad door Unifil bezette gebied zich zodoende belangrijk anders dan door de VR was voorzien!

Toen aan het Franse bataljon werd opgedragen de



Afb. 6 Opleiding van een PLO-rekruut in de Tyre-pocket; op de achtergrond Tyre

„Tyre-pocket” te betreden en onder meer de Kasmiya-brug over de Litani te bezetten, kwam het al direct tot hevige gevechten met de aldaar aanwezige zwaar bewapende en niet door de Israëli's aangetaste eenheden van PLO en LNM. Na, voor een vredesmacht, ernstige verliezen te hebben geleden (o.a. werd de bataljonscommandant ernstig gewond) veranderde de Force-Commander, de Ghanese genm Erskine de opdracht van de Fransen en beperkte die tot het bezet houden van de kazerne even ten zuiden van Tyre („Tyre-bar-racks”). Ook die bezetting verliep niet zonder slag of stoot en tot op heden wordt deze kazerne — die een redelijk goed uitzicht biedt op zuidelijk Tyre en op het door de PLO gebruikte antieke hippodroom — door ten minste een peloton VN-militairen bezet. Vanuit de Tyre-pocket vonden en vonden vele infiltratiepogingen van commandogroepen plaats, doorgaans via het Unifil-gebied, richting Israël. Ook fungeert dit gebied als opleidings-, aflossings- en logistieke basis voor de eerder genoemde „settlements” binnen het Unifil-gebied (afb. 6). Tijdens de terugtrekking van de IDF nestelden zich namelijk direct weer PLO-groepjes in deze tijdelijk opgegeven posities, waarbij de PLO zich beriep op het Caïro-akkoord van 1969.

Afb. 7 Unifil-hoofdkwartier, ingeklemd tussen de kustweg en de zee en geïsoleerd in de Haddad-enclave



De problemen m.b.t. de Tyre-pocket en de verspreide PLO-settlements in het Unifil-gebied zouden evenals de Haddad-enclave de uitvoering van het mandaat door Unifil ernstig blijven hinderen. Het metterdaad door Unifil bezette gedeelte van het mandaatsgebied vertoonde overigens nog meer ernstige onvolkomenheden. In de omgeving van Maryajoun werd een gebied van 10 km lengte beschouwd als volledig te behoren tot de Haddad-enclave en dienovereenkomstig door de IDF niet overgedragen. Hier grenst dus de enclave direct aan Fatah-land en er werden slechts enkele waarnemingsposten van de vredesmacht geduld. Zo ontstond er een geografische scheiding van 10 km breedte tussen de twee noordelijke en de overige bataljons van Unifil. De weg- en luchtverbindingen tussen beide delen liepen dus door, resp. over, de enclave met alle mogelijkheden voor de DFF om deze te hinderen, tijdelijk af te snijden resp. allerlei restricties voor het gebruik ervan te bedenken.

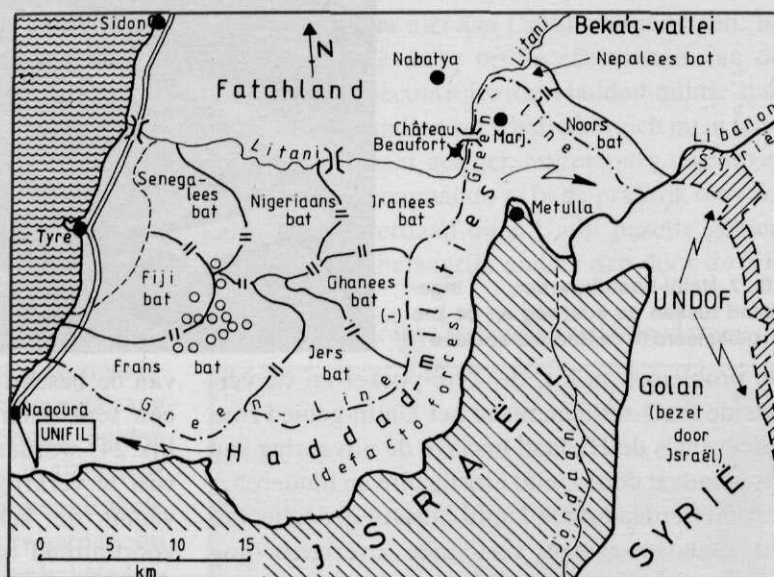
De positie van het *Unifil-hoofdkwartier*, tevens het verzorgingsgebied van de vredesmacht, was al even ongelukkig. Bij de entree van Unifil was het hoofdkwartier tijdelijk ingericht in Zahrani, 20 km ten noorden van de Litani, langs de kustweg. Daarna was de definitieve inrichting voorzien in Tyre met als kern de „Tyre-barracks”. Toen dit gebied te kwetsbaar bleek werd als minst slechte oplossing uiteindelijk de voormalige douanepost Naqoura (reeds in gebruik bij de Untso) als permanent hoofdkwartier en als logistieke basis ingericht (afb. 7). Erskine koesterde toen nog hoop dat onder druk van de VN de Haddad-enclave toch nog conform Resolutie 425 zou worden overgedragen. Die hoop bleek ijdel en zo werden — net als de twee noordelijke bataljons — ook het hoofdkwartier en de logistieke basis gescheiden van de bataljons in het centrum (afb. 8). Tot slot

van de beschrijving van de ontplooiing moet nog een serie kleine waarnemingsposten (aanvanke-lijk 24) worden vermeld die Unifil in de enclave wist te verkrijgen. Deze posten werden bemand vanuit de achtergelegen bataljons. Zij lagen voortdurend onder dreiging van de DFF; mede daardoor werd een krachtig optreden van Unifil bemoeilijkt. Politiek gezien achtte de SG-VN het behoud van deze posten evenwel van een dusdanig belang dat ze hoe dan ook moesten worden gehandhaafd.

Hoewel niet behorende tot Unifil bevonden zich al sinds 1949 langs de Zuid-Libanese grens de eerder genoemde vijf permanente observatieposten van de Untso. Deze werden bemand door de officieren-waarnemer van die organisatie, doch ingevolge personeelsgebrek werden de posten na 1978 soms ook door Unifil-militairen bezet. Alleen beperkt aflossings- en bevoorradingsverkeer naar de buitenposten in de enclave werd door Haddad toegestaan. Het Untso-personeel, voor zover gestationeerd in Libanon, staat onder (operationeel) bevel van Commandant Unifil. Behalve de bezetting van de genoemde permanente observatieposten assisteren mobiele waarnemersteams Unifil in tal van conflictsituaties door het gehele mandaatsgebied. Ook verzorgen zij permanente liaison met de „armed elements”, met de „de facto forces” en met de IDF. De ongewapende Untso-waarnemers (UNMO's) lopen vaak veel risico, zijn goed ingevoerd bij alle partijen en doen al jarenlang uitstekend werk.

Half juli 1978 was Unifil ongeveer op de beoogde sterkte van 6000 militairen gekomen en in de herfst was de vredesmacht met acht infanteriebataljons ontplooid als weergegeven in afb. 8.

Haddad ondernam steeds drierestere pogingen om de enclave te vergroten. Hij hanteerde daarbij een kaart waarop de „Green-line” aanmerkelijk ver-



Afb. 8 Ontplooiing van Unifil in 1978

der in het door Unifil bezette gebied reikte dan op de kaarten van de VN stond aangegeven. Of deze DFF-kaart, waarop o.a. de vage handtekeningen voorkwamen van enkele hoge Unifil-functionarissen, een vervalsing was laat de schrijver (die ooit bij de IDF het origineel mocht inzien) in het midden. Het bestaan van twee verschillende „green lines” gaf (en geeft) echter alle aanleiding tot veelvuldige, vaak uiterst riskante schermutselingen tussen de DFF en IDF enerzijds en Unifil anderzijds.

Functioneren van Unifil vóór de aankomst van het Nederlandse bataljon

De periode tot aan de komst van de Nederlanders kenmerkte zich door een eindeloze reeks schermutselingen, kidnappings, gijzelingen, mijnincidenten, infiltratiepogingen en beschietingen waarbij Unifil-militairen, „armed elements” en „de facto forces” waren betrokken. Bovendien vonden artillerieduels plaats tussen de PLO enerzijds en de DFF en de IDF anderzijds. Menigmaal beschoot Haddad ook sji’ietische dorpen in Unifil-gebied. Ook het hoofdkwartier van Unifil in Naqoura kreeg enkele malen de volle laag, waarbij aan de zijde van de vredesmacht niet alleen slachtoffers vielen maar tevens aanzienlijke schade werd aangericht, o.a. aan helikopters.

Zoals was te verwachten raakten de noordelijke bataljons vele malen geïsoleerd van de rest van Unifil, een lot dat ook Naqoura enkele malen trof. Hoe krom de hele situatie was blijkt uit het feit dat

majoor Haddad als Libanees officier nog tot januari 1979 zijn salaris van het ministerie van defensie uit Beiroet ontving!

Misschien wat kleinschaliger, doch zeker niet minder frequent en gevaarlijk kwamen incidenten voor rondom de „settlements” en langs de kustweg in de Tyre-pocket, de hoofdaanvoerweg vanuit Beiroet. Deze weg was tevens de kortste weg van Naqoura naar de bataljons aan de Litani. Door de vele kidnappings van VN-voertuigen moest daar periodiek in konvooi worden gereden en op den duur moest het verplaatsen bij duisternis over die route zelfs worden verboden. Alsof de vele treffens met infiltranten nog niet genoeg waren vonden van tijd tot tijd ook Israëlische raids plaats, vaak tot in het Unifil-gebied, waarbij soms door de IDF verdachte bewoners naar Israël werden meegevoerd.

Zo ontstond in de loop van 1978 en begin 1979 een toestand, waarbij de vredesmacht vrijwel geen steun ondervond van het gastland, geen volledige, zelfs vaak geen onvolledige bewegingsvrijheid had in het bij VN-resolutie toegewezen mandaatgebied en waarbij de conflictpartijen in feite aan Unifil geen medewerking verleenden om het mandaat uit te voeren. Hoewel Unifil *de jure* zijn bewegingsvrijheid had kunnen forceren, waren èn de SG èn de troepen leverende landen niet bereid hiervoor gevoelige verliezen te accepteren. Daardoor werd Unifil als het ware een speelbal in het internationale en regionale krachtenspel en is deze vredesmacht tot op heden niet werkelijk in

staat gesteld haar opdracht met kans op een bevredigend resultaat uit te voeren.

Een lichtpunt was dat de plaatselijke bevolking gaandeweg uit het noorden begon terug te keren. Hier en daar werden weer akkers bewerkt en was er een aarzelend begin van herstel aan en nieuwbouw van huizen. In medisch opzicht maakten Unifil-artsen en hun helpers zich zeer verdienstelijk. Doordat de Libanese artsen echter over het algemeen niet terugkeerden werd men wel erg afhankelijk van de VN-militairen, en niet alleen in medisch opzicht.

Na de moeilijke entree en de moeizame ont-plooiing van de eenheden bleef de toestand in het Unifil-gebied uiterst zorgelijk. De Fransen beviel de gang van zaken allerminst. De parachutisten van de Franse strategische reserve waren van nature niet erg geschikt voor het in hun ogen „half-zachte” optreden in Unifil. Ook werd van verschillende zijden kritiek geleverd op het feit dat de „ex-kolonisator van Libanon”, die tevens permanent lid was van de VR, met maar liefst twee bataljons deel uitmaakte van de vredesmacht. De Franse regering was daarbij ernstig teleurgesteld over het uitblijven van de terugkeer van het Libanese gezag in Zuid-Libanon en kondigde aan in januari 1979 haar infanteriebataljon te zullen terugtrekken.

In Iran verkeerde terzelfder tijd het bewind van de Sjah in ernstige moeilijkheden, zodat ook dit land begin 1979 zijn bataljon wilde terugnemen. De SG zocht koortsachtig naar vervangers om Unifil op sterkte te houden en polste behalve Finland, België en Denemarken op 19 december 1978 ook Nederland omtrent de bereidheid de vredesmacht te versterken. De Fiji-eilanden en Nigeria werd verzocht hun contingenten aanzienlijk te vergroten, hetgeen zij deden.

4. Het Nederlandse aanbod en de praktische invulling ervan

Toen in 1945 het Handvest van de VN mede door Nederland werd ondertekend lag het in de lijn der verwachtingen dat achtereenvolgende regeringen bereid zouden zijn aan VN-vredesoperaties deel te nemen. Zo droeg Nederland steeds trouw bij aan de kosten van de diverse vredesmissies en ook werd — wellicht niet bij een ieder bekend — in de

loop der jaren veelvuldig met mankracht deelgenomen. Zo wordt sinds 1956 met twee, later jaarlijks met vijftien, officieren deelgenomen aan de Untso in het Midden-Oosten. Aan de UN Force in Korea werd met een heel bataljon deelgenomen, waarbij tussen 1950 en 1954 ongeveer 4000 Nederlandse militairen in deze met reguliere oorlog gelijkstaande VN-operatie meestreden. Ook aan de in 1958 enkele maanden functionerende UN-Observation group in Lebanon (Unmogil) namen tien Nederlandse waarnemers deel, evenals in 1963 in de UN Yemen Observation Group (Unyom) en in 1965 in de India and Pakistan Observer Mission (Unipom). Voorts maakte een klein geneeskundig element deel uit van de ONUC, de VN-vredesmacht in Kongo (1962-1963), en in 1967 werd een F-27 van de Koninklijke luchtmacht met bemanning ter beschikking van de Untso gesteld.

Het moge dan zo zijn dat na „Korea” nog niet opnieuw een Nederlandse eenheid van bataljons-grootte had deelgenomen aan een VN-vredesoperatie, wel zien wij dat deelneming op bescheidener schaal een aantal malen heeft plaatsgevonden. Bovendien had Nederland in 1963 aan de VN een aanzienlijke militaire bijdrage toegezegd, die in 1965, in een nieuwe toezegging, nog belangrijk werd vergroot. In dat jaar verplichtte Nederland zich in beginsel de volgende (parate) eenheden voor VN-vredesoperaties beschikbaar te houden:

— *marine*: 600 mariniers, een bevoorradingschip met zo nodig 1 à 2 helikopters en enkele schepen voor patrouillediensten, alles voorzien van logistieke ondersteuning;

— *landmacht*: een zelfstandig pantserinfanteriebataljon, een zelfstandige geneeskundige compagnie en een detachement marechaussees;

— *luchtmacht*: een transportvliegtuig en/of 3 helikopters met bemanning en onderhoudspersoneel.

De landmachtbijdrage werd in oktober 1965 door de BLS verduidelijkt door de aanwijzing van het 44e Pantserinfanteriebataljon (44 Painfbat) uit Zuidlaren en de 42e Brigadegeneeskundige compagnie (42 Briggknkie) uit Assen. Met ingang van 1 januari 1966 dienden deze eenheden binnen één maand na oproep voor uitzending gereed te zijn.

Bij de Landmachtstaf werd een operatieplan opgesteld en er werden aanwijzingen aan de voor uit-

zending in aanmerking komende eenheden gegeven [8].

Wachtperiode

Het leek erop dat — als nasleep van het Indoneesisch-Nederlandse conflict over Nieuw-Guinea — de kans niet groot was dat ons land om de toegezegde bijdrage zou worden gevraagd, want in de ogen van vele lidstaten had Nederland immers nog kortelings koloniale trekken getoond.

In 1973 was er even een kortstondige opleving van de belangstelling voor de eventuele uitzending van een Nederlands VN-detachement. Doordat aan het einde van de Jom-Kippoeroorlog delen van de VN-vredesmacht op Cyprus (Unficyp) met spoed naar de Egyptisch-Israëliëse bestandslijn moesten worden overgebracht om daar de United Nations Emergency Force II (Unef-II) te vormen, ontstond op Cyprus zèlf een acuut troepegebrek.

Door een enigszins speculatief bericht in de Nederlandse pers ontstond de indruk als zou mogelijk uitzending van Nederlandse VN-troepen ophan-den zijn. Door de voor vredesoperaties bij de Landmachtstaf sluimerende staf „Ochtendblad” werden de maatregelenlijst en het operatieplan voor VN-inzet uit voorzorg doorgenomen, terwijl bij 44 Painfbat o.a. de inentingsadministratie en de bereidverklaringen van het beroepskader werden nagelopen en bijgewerkt. Van een verzoek door de VN was echter geen sprake, verklaarde de minister van buitenlandse zaken op 25 oktober in de Tweede Kamer en zo ebde de belangstelling voor dit onderwerp weer weg.

Bij 44 Painfbat was sinds 1965 het nodige voorbereidende werk gedaan en elke lichtung dienstplichtigen doorliep een tweeweeks VN-trainings- en voorlichtingsprogramma. Dienstplichtigen werden, op grond van een bij hun keuring kenbaar gemaakte voorkeur voor plaatsing bij het VN-bataljon, in Zuidlaren ingedeeld en ondergingen een op de eventuele uitzending gericht extra inentingsprogramma. De VN-opleiding ging in 1973 zelfs zover dat in een meerdaagse oefening het gros van het bataljon van Eelde naar Soesterberg werd overgevlogen waarbij het zware materieel en de voertuigen (als ware het over zee) over de weg werden verplaatst (afb. 9). Lag de nadruk in de laatste fase van zo'n oefening wel eens wat te veel



Afb. 9 VN-training bij 44 Painfbat in 1973

op het optreden tegen woedende menigten, vast staat evenwel dat in die tijd veel aandacht werd besteed aan beheerst en gedisciplineerd optreden bij patrouillegang, de dienst bij „road-blocks”, het visiteren van personen, het doorzoeken van verdachte voertuigen, enz. De ervaringen van Unficyp stonden hiervoor model. Toch was de aandacht die aan de invulling van de VN-trainingsperiode werd besteed sterk afhankelijk van de belangstelling die de successieve bataljonscommandanten persoonlijk voor dit onderwerp koesterden. Toen in 1977 de diensttijdverkorting een feit werd was er voor praktisch oefenen geen tijd meer en beperkte de voorbereiding op de VN-taak zich tot enkele uren voorlichting. Als gevolg hiervan leefde de VN-taak daarna veel minder, wat uiteraard — ook mentaal — ten koste ging van de inzet-gereedheid als VN-bataljon. Ondanks het toentertijd ingevoerde blauwe fluitkoord kan men zich afvragen of de meeste dienstplichtigen zich erg bewust waren van de betekenis en de consequenties van dit uiterlijke kenteken. Velen spraken de voorkeur uit voor plaatsing in Zuidlaren omdat zij in het noorden woonden en zodoende kans hadden dicht bij huis te worden gelegd.

Aan de zijde van de landmachtleiding was de VN-taak niet onverdeeld populair. Reeds in 1965, voorafgaande aan het Nederlandse aanbod aan de VN, raadde de toenmalige CGS de minister van defensie af i.v.m. de NAVO-taak een landmachtbijdrage toe te zeggen. Deze niet geheel onbegrijpelijke houding zou in de loop der jaren niet veranderen.

Het verzoek van de VN en de reacties daarop

Toen de SG-VN de Nederlandse regering in de-

cember 1978 polste omtrent de bereidheid een pantserinfanteriebataljon voor Unifil ter beschikking te stellen, werd van landmachtzijde de minister van defensie andermaal ontraden positief daarop te reageren. Niet onbegrijpelijk, want indien 44 Painfbat zou worden aangewezen betekende dat o.m. dat de gevechtskracht van zowel een parate als van een mobilisabele brigade in ernstige mate zou worden aangetast. Bovendien was op last van de regering sinds augustus begonnen de 42 Briggnkcie in een hogere graad van voorbereiding te brengen voor eventueel vertrek naar Namibië.

Om verkeerde indrukken te vermijden moet hieraan onmiddellijk worden toegevoegd dat, zodra het regeringsbesluit om positief te reageren was genomen, de landmachtleiding zich zonder verder voorbehoud en met een enorme inzet inspande om het Unifil-contingent in de best mogelijke kwaliteit en met de grootst mogelijke spoed voor vertrek gereed te maken.

De samen met Nederland benaderde andere Europese landen reageerden om uiteenlopende redenen afwijzend op het verzoek van de VN, zodat het verzoek aan ons land extra gewicht kreeg. Nadat de politieke, juridische en militaire evaluatie — waarin opgenomen het advies van Chef van de landmachtstaf — was afgerond, besloot de regering positief te reageren. Op 12 januari 1979 werden zowel de SG-VN als de voorzitters van de Eerste en Tweede Kamer schriftelijk van de positieve reactie op de hoogte gebracht. Voorts werd op dezelfde dag een persconferentie belegd en in Zuidlaren en in Assen werden, resp. door de legerkorpscommandant en door de brigadecommandant de voor de uitzending in aanmerking komende eenheden gelicht.

De *militairen* reageerden op het bericht deels enthousiast, deels gelaten of onzeker. Het beroepskader stelde zich consequent positief op. Ongeveer 300 militairen, vrijwel allen dienstplichtigen, dienden een verzoek om vrijstelling in. Daarbij zijn inbegrepen de militairen die uit 43 Painfbat en uit andere eenheden 44 Painfbat en de aanvullingsdetachementen moesten versterken. Uiteindelijk werden 120 man onvrijwillig uitgezonden. Hun dienstverrichting onderscheidde zich op geen enkele wijze van de uitstekende dienstprestaties die de overige militairen leverden.

De organisatorische, personeels- en logistieke aspecten, verbonden aan het samenstellen en uit-

zend-gereed maken van het Nederlandse contingent zullen in volgende, afzonderlijke artikelen worden behandeld. Toch kan reeds hier worden vermeld dat door de werking van het onderdeelaanvullingssysteem (ONDAS) en het voor die eenheid geldende instromingsritme van de verschillende lichtingsploegen, van het 44 Painfbat voor een uitzending in maart slechts één pantserinfanteriecompagnie en één mortierpeloton in aanmerking konden komen. De andere subeenheden waren of nog te kort onder de wapenen, en dus nog onvoldoende geoefend, of de resterende diensttijd was niet meer voldoende om een voldoende rendabele uitzendingsperiode te kunnen meemaken. Aanvankelijk werd bij de Landmachtstaf nog gedacht aan de mogelijkheid van een verlenging van de werkelijke diensttijd (de klein-verlofperiode), doch toen de minister van defensie hiervoor beslist niets voelde werd de uitzendperiode op zes maanden gesteld en naar andere aanvullingsmogelijkheden gezocht.

Ook de juridische basis waarop de dienstplichtigen zo nodig onvrijwillig zouden kunnen worden uitgezonden bleek in voorgaande jaren niet nauwkeurig genoeg te zijn onderzocht. Door de Vereniging van Dienstplichtige Militairen (VVDM) werd een kort geding aangespannen tegen de Staat der Nederlanden waarin de rechtmatigheid van een verplichte uitzending van dienstplichtigen werd betwist. Na een door de Hoge Raad in hoger beroep ten gunste van de VVDM gedane uitspraak bleek het niet mogelijk de onvrijwillige uitzending op grond van artikel 33 lid 1d. van de Dienstplichtwet te doen plaatsvinden, doch moest lid 1c uit dit artikel worden gehanteerd [9].

Het *parlement* reageerde welwillend, maar het was wel geprikkeld dat men voor een voldongen feit werd geplaatst en niet tevoren was geraadpleegd. De vaste kamercommissies voor buitenlandse zaken en voor defensie stelden een omvangrijke vragenlijst op die vóór de kamerzitting van 25 januari moest worden beantwoord. Het ging daarbij niet zozeer om de vraag of moest worden meegedaan met met name hóé. Op 1 februari vond een voltallige kamerzitting plaats, waarbij in overgrote meerderheid akkoord werd gegaan met het regeringsbesluit, zij het niet zonder verwijten. In de zitting van 6 februari nam de Tweede Kamer, ditmaal met algemene stemmen, een motie aan waarbij de minister van defensie werd gehou-

den al het mogelijke te doen om tot een op basis van vrijwilligheid samengesteld contingent te komen.

Voor de *media* was de voorgenomen uitzending wekenlang nieuws waarbij voor- en tegenstanders zich uitten. Ook in het formele en informele overleg met de *belangenverenigingen* werden harde noten gekraakt, waarbij de VVDM, zoals wij eerder zagen, de rechtmatigheid van de onvrijwillige uitzending van dienstplichtigen aanvocht.

Ook onder een aantal *ouders* rees verzet waarbij enige tijd een landelijk oudercomité actief was om dat verzet tegen uitzending van dienstplichtigen te bundelen. De naam van dit „Verzet Ouder Comité” werd na een gesprek met minister van defensie Scholten later gewijzigd in het „Comité Ouders en Verwanten”. Na het vertrek van het VN-contingent werd niets meer van het comité vernomen.

Door de genoemde perikelen in de voorbereidingsfase van de uitzending werden hoge eisen gesteld aan de in- en externe voorlichting in de ruimste zin.

Terwijl Nederland in rep en roer was en — vaak tegen de verdrukking in — de voorbereidingen op geïnspireerde en voortvarende wijze in Zuidlaren, Assen en elders ter hand werden genomen, dankte SG Waldheim de Nederlandse regering voor de terbeschikkingstelling van het contingent. De SG ontmoette in zijn consultaties noch bij de Libanese regering, noch bij de andere bij het Libanese conflict betrokken partijen bezwaren tegen een Nederlandse deelneming aan Unifil. Nadat de VR half januari het mandaat van Unifil had verlengd deed de SG op 18 januari 1979 aan de Nederlandse regering het officiële verzoek om het VN-bataljon. Reeds een dag later werd het verzoek ingewilligd. Daarmee lag definitief vast dat een VN-contingent naar Libanon zou vertrekken.

Pantserinfanterie of infanterie?

Mocht aanvankelijk nog twijfel hebben bestaan omtrent het antwoord op de vraag of het uitzenden van een pantserinfanteriebataljon met zijn relatief zware bewapening en zijn vele pantservoertuigen wel de gevraagde soort eenheid was, bij de contacten met de staf van de SG-VN en van Unifil bleek al snel dat dit inderdaad het geval was [7]. Commandant-Unifil wilde een behoorlijk tegenwicht in

pantsering, afweervermogen en mobiliteit verkrijgen t.o.v. de met tanks en pantservoertuigen uitgeruste „de facto forces” van Haddad. In het verzoek van Unifil aan de SG-VN om vervanging voor de vertrekkende Franse en Iraanse bataljons stond: „. . . all replacements come fully equipped, especially with APC's and some heavy weapons”. Dat een dergelijk zwaar bataljon een omvangrijke logistieke ondersteuning behoefde, waardoor de sterkte van het contingent al snel tot ruim 800 militairen opliep, bracht wel een schrikreactie bij de SG teweeg. Toen men echter later te velde met het operationele vermogen van het Nederlandse pantserinfanteriebataljon kennismakte, zag men met name bij Unifil de redelijkheid van de sterkte in.

Vertrekdatum en aflossingstijdstip

Voor Unifil was er nog het belangrijke probleem van het tijdstip waarop het Nederlandse bataljon zou arriveren. De Iraniërs zouden beslist op 17 januari vertrekken en het Franse infanteriebataljon zou op zijn laatst begin februari weggaan. Samen vormden deze twee bataljons 25% van de operationele eenheden van Unifil. Het Nederlandse bataljon zou aanvankelijk eerst in mei arriveren waardoor een onaanvaardbaar gat van ruim twee maanden dreigde te ontstaan. Met zeer veel aandrang was de Franse regering uiteindelijk bereid tot 15 maart met de terugtrekking te wachten. Het Nederlandse bataljon zou op die datum aanwezig zijn om het Franse vak over te nemen. Aangezien deze afspraak eerst eind januari tot stand kwam moest het tempo van voorbereiding voor de uitzending nog eens extra worden versneld.

Kanttekeningen

Terugblikkend op die periode van twee en een halve maand in begin 1979 zijn er toch wel enkele kanttekeningen te plaatsen.

- De voorbereiding op een eventuele uitzending van het aan de VN toegezegde landmachtcontingent lijkt sinds 1965 op „Haags” niveau op een aantal punten niet grondig genoeg te zijn geweest. De juridische onderbouwing voor de eventueel onvrijwillige uitzending van dienstplichtigen bleek aanvechtbaar te zijn. De door de dienstplichtigen

zèlf aangegeven bereidheid om bij een voor uitzending in aanmerking komende eenheid te dienen bleek niet bindend te zijn. De invloed van het ONDAS op de uitzendbaarheid van delen van 44 Painfbat en op de duur van de uitzendtermijn was tevoren niet voldoende in een aanvullingsplan verwerkt. Bovendien was niet bekend dat op ministerieel niveau beslist geen bereidheid bestond een verlenging van de werkelijke diensttijd (klein-verlofperiode) te overwegen. De vraag dringt zich hierbij onwillekeurig op of sinds januari 1966 niet een aantal van deze fundamentele voorbereidingsaangelegenheden beter hadden kunnen worden onderzocht, vastgelegd, op het bevoegde niveau geautoriseerd en — bij wijzigende omstandigheden — aangepast en bijgehouden. Door de omstandigheid dat door de VN lange tijd niet om de Nederlandse bijdrage werd gevraagd vervaagde de aandacht voor deze taak. Toch had een in de pen zittend verzoek medio 1978 om het geneeskundige detachement voor Namibië gereed te houden, als een signaal kunnen worden opgevangen dat de kansen op een inzet van de Nederlandse VN-bijdrage waren gestegen.

(Het zou i.v.m. verdragen in de onderhandelingen maart 1989 worden, eer de UN Transition Assistance Group for Namibia (Untag) zou worden gerealiseerd. In plaats van de eerder gereed gehouden geneeskundige compagnie werd door de SG/VN nu om een detachement Koninklijke marechaussee gevraagd, dat metterdaad is uitgezonden.)

• Gezien de in de loop der jaren bij het Parlement te onderkennen uitgesproken voorkeur om bij uitzending van contingenten naar het buitenland louter

ter vrijwilligers aan te wijzen, zou bij de planning vooraf deze politieke omstandigheid een belangrijke, zo geen doorslaggevende rol hebben moeten spelen.

• Reeds lang voor de uitzending bleek de aanwijzing van een paraat pantserinfanteriebataljon op ernstige bezwaren te stuiten. Daarom zijn reeds andere mogelijkheden om tot vorming van (snel) uitzendbare VN-contingenten te komen onderzocht. Hierbij wordt verwezen naar het op verzoek van de minister van defensie in 1980 opgestelde advies van de Adviesraad Defensie Aangelegenheden (ADA). Dat de ervaringen, opgedaan met de uitzending van het Nederlandse VN-bataljon, moesten leiden tot een sterk verminderde omvang van de toegezegde landmachtbijdrage wordt dezerzijds betreurd. De getoonde inzet en operationele effectiviteit van dit onder bizarre omstandigheden functionerende pantserinfanteriebataljon werden in brede internationale kring hoog gewaardeerd en zulks heeft het aanzien van de Koninklijke landmacht in het algemeen en van de Nederlandse militair in het bijzonder aanzienlijk verhoogd. Bovendien werd het geloof in eigen kunnen bij de ruim 8000 landmachtmilitairen die in Libanon dienden in hoge mate gesterkt. Gezien hetgeen vergelijkbare en zelfs minder draagkrachtige landen in vredesoperaties kunnen opbrengen zou — mede gezien de politiek-militaire toestand in Europa — een landmachtbijdrage in de oorspronkelijk toegezegde omvang met daarin een zelfstandig infanteriebataljon toch mogelijk moeten zijn.

Literatuur

1. C. B. Nicolas — Nederlands contingent Saartropen. *Mars et Historia* (1985)(1).
2. VN-Vredesmachten. *VN-Informatie* 4(1979)(5).
3. *Peace-keeper's handbook*. International Peace Academy, New York (1978).
4. J. J. Nortier — De Vredesmacht van de VN in Libanon. *Ons Leger* 65(1981)(5)85, (6)39, (8)35, (9)35, (10)39, (11)35, (12)37.
5. J. Perez de Cuellar — *Report of the secretary-general on the work of the organization*. UN, New York (1982).
6. H. J. Neuman — *Libanon, de bedreigde ceder*. Staatsuitgeverij, Den Haag (1980).
7. A. Verrier — *International peace-keeping*. Penguin, New York (1981).
8. P. Kamphuis, B. van Opzeeland en A. Tjepkema — *Blauwe baretten tussen twee vuren in Libanon*. Impuls Boek, Amsterdam (1981).
9. *Unifil, Nederland en VN-vredesmachten*. Stg Volk en Verdediging, Den Haag (1980).



drs. S. H. Springer

majoor van de militair psychologische en sociologische dienst



Automatisering in de KL

Introductie en begeleiding

Meer en meer gaan overheid en bedrijven over tot het gebruik van computers in de kantoren. Aanvankelijk bleef automatisering beperkt tot fabricageprocessen. Nu wordt de computer, mede door de gunstige prijs/prestatieverhouding, gebruikt voor meer doeleinden, met name de informatievoorziening binnen een organisatie. Naar verwachting zal deze toeneming nog doorzetten. De tabel geeft een goed beeld van de ontwikkeling bij de overheid en de particuliere sector. In de categorie computers tussen f 5000 en f 50.000 is in de periode 1985-1988 een toeneming van bijna 150% bij de overheid en 110% in de particuliere sector aan te wijzen. De totale automatiseringskosten zijn in dezelfde periode voor beide sectoren met meer dan 30% toegenomen. Tevens is er sprake van een uitgebreidere toepassing van de apparatuur. Werden computers aanvankelijk als „stand-alone” voor dataverwerking gebruikt, bedrijven en de overheid gaan steeds meer over tot een uitgebreidere toepassing van de automatisering, waarbij de kantoorssystemen meer en meer zijn geïntegreerd (afb. 1).

Bij het ministerie van defensie is in de afgelopen jaren eveneens sprake van een sterke toeneming van het aantal computers en hun toepassing. Tot 1990 zal het aantal PC's binnen Defensie naar verwachting zijn gegroeid tot 10.000.

In de huidige automatiseringspraktijk is er — helaas — maar al te vaak nóóit tijd om het goed te doen en — door de noodzaak afgedwongen — wél tijd om het over te doen. [1]

Automatisering (technologie) is niet een op zichzelf staand proces. Organisaties hebben lange tijd, veelal gesteund door automatiseringsspecialisten, de theorie van het zg. technologische determinisme aangehangen; deze stoelt op drie uitgangspunten [2]:

— technologie ontwikkelt zich volgens haar eigen interne wetmatigheid en is onafhankelijk van de sociale omgeving en de cultuur;

— voor een effectief gebruik ten gunste van de maatschappij mag de ontwikkeling van de technologie niet worden belemmerd door andere overwegingen dan die van ingenieurs en technici die rechtstreeks bij de ontwikkeling zijn betrokken;

— de structuur van de organisatie wordt gedicteerd door de (interne) technologie.

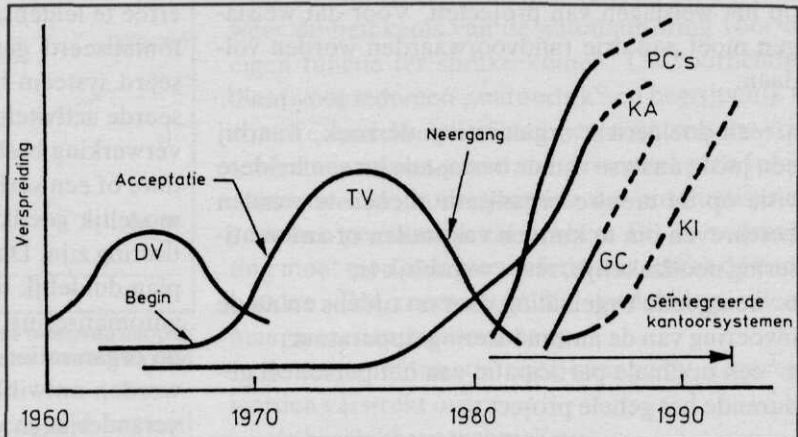
Dit technologische determinisme wordt met name door sociale wetenschappers verworpen. Zij zagen dat in organisaties de technologie niet onafhankelijk is maar duidelijk door de omgeving wordt beïnvloed. In afb. 2 is te zien dat in een organisatie vier elementen zijn te onderscheiden (taken, structuur, technologie en mensen) die elkaar

Automatisering in Nederland (1987 en 1988: prognoses; bron: CBS)

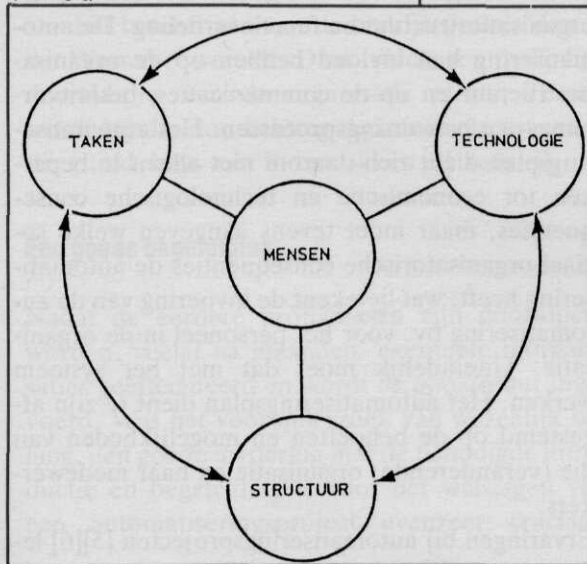
	Overheidssector				Particuliere sector			
	1985	1986	1987	1988	1985	1986	1987	1988
Computers (f 5000-f 50.000)	13.976	19.657	27.555	34.115	64.085	92.420	114.976	134.468
Terminals	28.981	39.017	47.412	54.356	221.500	253.137	302.901	338.037
Beeldschermen voor tekstverwerking	5.985	7.295	8.100	8.664	29.940	38.390	46.344	53.271
Automatiserings- kosten (f mln)	1.620	1.766	2.033	2.207	10.280	11.751	12.720	13.548

Afb. 1 Golven van computerinnovatie (naar [12])

- DV dataverwerking
- TV tekstverwerking
- PC personal computer
- KA kantoorautomatisering
- GC groepscomputer
- KI kunstmatige intelligentie



Afb. 2 Wederzijdse beïnvloeding (naar [1])



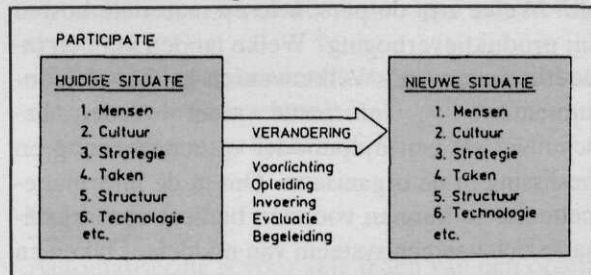
beïnvloeden. Technologie, i.c. automatisering, is — in tegenstelling tot wat het technologische determinisme impliceert — niet een op zichzelf staand proces, maar heeft invloed op, en wordt beïnvloed door, taken, structuur en mensen.

De aanpak van een automatiseringsproject zal door die wederzijdse beïnvloeding meer en meer een multidisciplinair karakter krijgen. Daarbij dient aandacht te worden besteed aan de technische, economische en sociaal-organisatorische aspecten. De geschiedenis heeft geleerd dat automatisering in vele organisaties niet in eerste instantie als een organisatievraagstuk werd gezien. Uit onderzoek [3][4] is gebleken dat nieuwe technologie vaak werd geïntroduceerd zonder dat direct sprake was van een duidelijke visie op veranderingen die deze nieuwe technologie op de overige drie elementen (taken, structuur en mensen) in de organisatie kan teweegbrengen. Wat technisch mogelijk is hoeft namelijk niet altijd sociaal

wenselijk te zijn. Insiders zijn ervan overtuigd, dat de mislukte of uit de hand gelopen automatiseringsprojecten in ons land een strop vormen die de RSV-schadepost overtreft [5].

Door het invoeren van automatiseringsapparatuur zullen binnen de organisatie veranderingen optreden. Daarbij is het van belang dat er een gemeen-

Afb. 3 Het veranderingsmodel



schappelijk idee is over de noodzaak van veranderingen in de organisatie. Wanneer daarover consensus is moet worden vastgesteld hoe de nieuwe organisatie eruit moet zien, wat wèl en wat níét moet worden geautomatiseerd. Nadat de nieuwe situatie is beschreven dient een invoeringsplan te worden ontwikkeld om de organisatie van de bestaande naar de nieuwe situatie te brengen. In afb. 3 is dat proces weergegeven. Voor die veranderingen moeten de organisatie en haar leden „rijp” worden gemaakt. Een onderdeel van dat rijp maken is het personeel zo veel mogelijk bij een automatiseringsproject te betrekken. Door die optimale betrokkenheid tracht men de deskundigheid te benutten, de motivatie te verhogen en de acceptatie van het systeem te bevorderen.

Omdat het aantal computers en hun toepassing binnen Defensie naar verwachting de komende jaren sterk zullen toenemen zijn goede introductie en begeleiding van de automatisering van invloed

op het welslagen van projecten. Voor dat welslagen moet aan drie randvoorwaarden worden voldaan:

- a. een doelgericht organisatieonderzoek, waarbij een juiste analyse van de bestaande en een heldere visie op de nieuwe organisatie dienen te worden beschreven om te kunnen vaststellen of automatisering noodzakelijk, resp. wenselijk is;
- b. een goede begeleiding voor en tijdens en na de invoering van de automatiseringsapparatuur;
- c. een optimale participatie van het personeel gedurende het gehele project.

Een doelgericht organisatieonderzoek

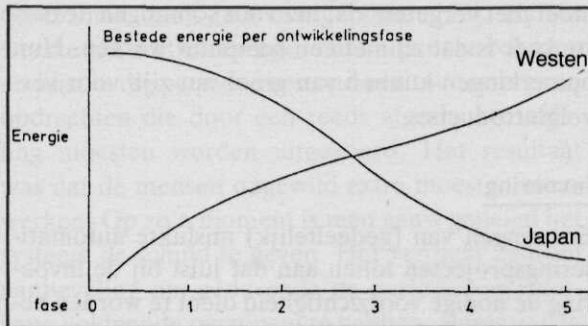
Elke organisatie heeft een doelstelling; voor een elektronica-fabrikant bv het verkopen van 10.000 CD-spelers in een bepaalde periode. Voor het bereiken van die doelstelling heeft een organisatie behoefte aan informatie: Wat doet de concurrentie? Welke zijn de personele en materiële kosten bij produktieverhoging? Welke landen hebben invoerbeperkingen? Welke wensen hebben de consumenten? . . . Informatie moet worden beschouwd als een hulpmiddel voor beheersing en beslissing in de organisatie. Om in de informatiebehoefte te kunnen voorzien bedient een organisatie zich van een systeem van middelen, taken en werkmethoden. Het informatiesysteem van de organisatie maakt deel uit van dat systeem, en het is het centrale zenuwstelsel van de organisatie. Om het informatiesysteem gestalte te geven worden een informatiebeleid en -plan ontwikkeld, die zijn afgeleid van de organisatiedoelstelling. Alle functies, processen en communicatielijnen worden duidelijk vastgelegd: Hoe is de verdeling van taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden? Hoe is het gesteld met de structuren en de samenwerkingspatronen? . . . Afgeleid van het informatiebeleid en -plan zijn het automatiseringsbeleid en -plan.

Bij het ontwikkelen van het automatiseringsbeleid moet de doelstelling van de organisatie voorop staan. De vraag dient te worden beantwoord welk probleem door een bepaald project moet worden opgelost en wiens probleem het is. Daarbij is het nodig na te gaan of dat werkelijk *het* probleem is en of automatisering werkelijk de oplossing is. Het maken van een automatiseringsplan heeft niet

ertoe te leiden, dat alle gegevensverwerking geautomatiseerd geschiedt. Ook in een geautomatiseerd systeem blijven de nodige niet-geautomatiseerde activiteiten op het gebied van de gegevensverwerking bestaan. Een wijziging van een procedure of een verbetering van communicatie kunnen mogelijk goedkopere alternatieven voor automatisering zijn. Daarom dient in het automatiseringsplan duidelijk te worden uiteengezet welke plaats automatisering moet hebben in het realiseren van de organisatiedoelstellingen. Er dient een visie te worden ontwikkeld t.a.v. de eventuele noodzaak veranderingen aan te brengen in de toekomstige organisatiestructuur en functieverdeling. De automatisering kan invloed hebben op de organisatiestructuur en op de communicatie-, besluitvormings- en beheersingsprocessen. Het automatiseringsplan dient zich daarom niet alleen te beperken tot economische en technologische consequenties, maar moet tevens aangeven welke sociaal-organisatorische consequenties de automatisering heeft: wat betekent de invoering van de automatisering bv. voor het personeel in de organisatie. Uiteindelijk moet dat met het systeem werken. Het automatiseringsplan dient te zijn afgestemd op de behoeften en mogelijkheden van die (veranderende) organisatie en haar medewerkers.

Ervaringen bij automatiseringsprojecten [5][6] leren dat het maken van een informatie- en automatiseringsplan vaak te snel wordt gedaan. Organisaties gaan soms over tot automatiseren terwijl er nog geen sprake is van een duidelijke visie over de relatie tussen de automatisering en de organisatiedoelstelling. In plaats van problemen te onderkennen draagt men al oplossingen aan. Dat kan tot gevolg hebben dat de informatietechnische aspecten de diagnose van het bedrijfsprobleem gaan overheersen. Het gevolg is, dat men vanuit verkeerde hypothesen verder gaat met het project, waardoor pas bij de invoering de fouten zichtbaar worden.

Bij de ontwikkeling van de automatisering van de Gewestelijke Arbeidsbureaus in 1978 werd op grond van de werkloosheidscijfers uit die jaren een behoeftestelling geformuleerd van maximaal 300.000 werklozen. De huidige werkloosheid van meer dan 600.000 personen vereist een andere systeemspecificatie. Het gevolg was dat het project opnieuw moest worden gestart.



Afb. 4 Verschil tussen de Japanse en de westerse aanpak van technologische en organisatorische vernieuwingen (naar [11])

In Japan wordt aanmerkelijk meer tijd besteed aan het beschrijven van de bedrijfssituatie dan in de Westerse wereld. Daar vindt een volledige doorlichting van de organisatie plaats. Tevens wordt bij die doorlichting de informele organisatie („old boys net”) betrokken [7] (afb. 4).

Een goede begeleiding

Nadat de eerdere projectfasen zijn doorlopen, worden, veelal na maanden, eventuele reorganisaties geëffectueerd en wordt de apparatuur ingevoerd. Was het vooronderzoek van wezenlijk belang, een goede invoering met de benodigde introductie en begeleiding is voor het welslagen van een automatiseringsproject evenzeer cruciaal.

Voor introductie en begeleiding zijn goed opgezette voorlichtings-, opleidings- en invoeringsplannen noodzakelijk.

Voorlichting

De voorlichting aan het personeel over het automatiseringsbeleid en de toekomstige ontwikkelingen moet de organisatie rijp maken voor de verandering. Die voorlichting dient zich niet te beperken tot de top, maar zich uit te strekken tot alle gebruikers; niet alleen tot de afdeling die direct, maar ook de afdeling die indirect met de automatisering te maken krijgt. Het verdient aanbeveling het personeel reeds in een vroeg stadium te informeren, waarbij de positieve en negatieve aspecten van de toekomstige automatisering aan bod moeten komen. Men kan daarbij niet volstaan met een éénmalige voorlichting. Een automatiseringsproject vereist dat het personeel gedurende het gehele project wordt betrokken bij, en geïnformeerd

over, de voortgang daarvan. Hierbij moet steeds weer de betekenis van de automatisering voor de eigen functie ter sprake komen. De voorlichting dient voor iedereen „natuurlijk” en begrijpelijk te zijn. Technische specificaties en economische kosten/batenanalyses geven het personeel geen informatie over de consequenties die automatisering voor hen persoonlijk zal hebben. Bij de voorlichting moet men ook geen informatie achter de hand houden. Dat roept later, bij ontdekking, alleen maar weerstandsgevoelens op.

In de eerste informatieronde kunnen bv. gegevens worden verstrekt over:

- de beschikbare technieken;
- het voorziene verloop van het automatiseringsproject;
- de consequenties van automatisering.

Verder kan, eventueel in een latere fase, aandacht worden besteed aan:

- werkzekerheid (ook wanneer die zekerheid niet elke werknemer betreft);
- toekomstperspectief van de eigen functie (het type werk);
- functiemogelijkheden (waar eventuele uitbreidingen zijn te verwachten);
- opleidingsmogelijkheden [8].

Opleiding

Automatisering is voor vele leden van een organisatie een volstrekt nieuw terrein. De kennis op dit gebied is vaak zeer gering. Als gevolg van verschillen in oriëntatie en/of opvattingen over werken kunnen spanningen in de verhouding tussen ontwerpers en gebruikers ontstaan. Een goede opleiding kan zorgen voor acceptatie en optimaal gebruik van het systeem. Dat vereist de ontwikkeling van een goed opleidingsplan, waarin aandacht is voor de verschillende wensen en behoeften van de diverse doelgroepen. Een actieve, goed onderbouwde opleidingscyclus kan de grootste weerstand overwinnen. Vaak spreekt men de voorkeur uit voor een beperkte opleiding maar een intensieve begeleiding. De opleiding dient zich toe te spitsen op drie groepen werknemers, nl. de leden van een projectteam, de lijnmanagers en de gebruikers.

Opleiding aan de leden van een projectteam

Vaak kunnen gebruikers die zitting hebben in een

projectteam wel aangeven waar de fout zit maar hebben zij geen mogelijkheid om alternatieven aan te dragen. De gebruiker bevindt zich dan in een zg. „gijzelaarspositie”: hij weet weinig van automatisering en durft derhalve geen „domme” vragen te stellen. Een participatie met kennisverschil kan soms ertoe leiden dat sprake is van indoc-trinatie van de kant van de deskundigen. Gebruikers die lid zijn van een projectteam dienen daarom te worden geschoold in de werkwijze en organisatie van het projectmanagement.

Opleiding voor de lijnmanagers

De opleiding voor de lijnmanagers zal zich met name richten op de bewustwording van de veranderingen die door de apparatuur zullen worden veroorzaakt. Deze functionarissen dienen een speciale cursus te krijgen met aandacht voor de personele en organisatorische veranderingen. Er ontstaat een andere (in)formele structuur met nieuwe procedures en werkwijzen, die niet van het ene op het andere moment kunnen worden geaccepteerd. Het aanleren hoe zij met deze verandingsprocessen moeten omgaan, alsmede het onderkennen van verschillen tussen de huidige werkwijze en de nieuwe, vereisen ook de nodige tijd. Zij dienen zich ervan bewust te worden hoe zaken verkeerd kunnen gaan als systemen slecht worden geïntroduceerd. Voorts dienen zij „handgrepen” te krijgen waarmee dat kan worden voorkomen of zo nodig kan worden gecorrigeerd. Thema's als management van verandering, ergonomie, personeelsbeleid en kwaliteit van de arbeid, moeten in de opleiding ter sprake komen. Verder dienen zij enige kennis te hebben van de apparatuur.

Opleiding aan de gebruikers

De gebruikers die metterdaad met de apparatuur gaan werken moeten een grondige opleiding ontvangen. De angst voor automatiseren moet worden weggenomen. Zij dienen te worden gewezen op de positieve aspecten van automatisering, waarbij aandacht moet worden besteed aan de relatie van automatisering met de doelstelling van de organisatie, alsmede aan de werking van de apparatuur. Tevens dient de gebruiker inzicht te worden bijgebracht t.a.v. de consequenties die de automatisering op zijn afdeling heeft voor andere afdelingen. Ook de opmerkingen van de eindgebruiker dienen kritisch te worden beschouwd. Men

moet niet vergeten, dat het voor sommigen de eerste keer is dat zij met een computer werken. Hun opmerkingen kunnen van groot nut zijn voor vervolgintrouducties.

Invoering

Ervaringen van (gedeeltelijk) mislukte automatiseringsprojecten tonen aan dat juist bij de invoering de nodige voorzichtigheid dient te worden betracht. Men moet oppassen dat met de invoering niet te vroeg wordt gestart. Het komt voor dat een bedrijf een bepaalde „deadline” heeft gesteld waarop de apparatuur moet worden ingevoerd. De redenen voor die deadline kunnen zijn dat het bedrijf op 1 januari met de nieuwe apparatuur wil beginnen. Soms geeft de politieke besluitvorming geen andere keuze zoals bv. bij de invoering van de Wet op de studiefinanciering: van verschillende kanten was gewaarschuwd dat de organisatie er nog niet klaar voor was. Soms lijkt het erop dat de apparatuur wordt ingevoerd terwijl het softwareprogramma nog niet is uitgetest, de mensen nog niet volledig zijn ingelicht en opgeleid, en slechts een deel van de apparatuur binnen is, zodat een noodprocedure in het leven wordt geroepen. De invoering kan op drie verschillende manieren plaatsvinden [9]:

- in één keer van het oude op het nieuwe;
- schaduwdraaien;
- gefaseerde ingebruikneming (modulen) van „stand-alone” naar „netwerk”.

Het „in één keer van oud op nieuw” is slecht bevallen bij de Centrale Recherche Informatiedienst. Het oude systeem was weggedaan omdat het tegelijkertijd draaien van het oude naast het nieuwe („schaduwdraaien”) f 600.000 per maand extra zou kosten. Het nieuwe computersysteem functioneerde echter niet naar behoren!

Bij de gefaseerde ingebruikneming heeft de organisatie de mogelijkheid klein te beginnen en langzaam uit te breiden naar grotere systemen. Bij de ontwikkeling van de apparatuur wordt rekening gehouden met eventuele uitbreidingen in de toekomst.

De ervaring is dat met name tijdens de invoering het werk eerder toeneemt dan afneemt. Van Del-den en Stel beschrijven een organisatie die bij de invoering van de computerapparatuur de geplan-

de 15 man reeds had overgeplaatst [10]. Helaas werkte het softwareprogramma niet naar behoren en juist in die periode ontstond een toeneming van opdrachten die door een reeds afgeslankte afdeling moesten worden uitgevoerd. Het resultaat was dat de mensen ongewild extra moesten overwerken. Op zo'n moment is men gauw geneigd het systeem de schuld te geven. Het verdient daarom aanbeveling om gedurende de periode van overgang voldoende personeel te hebben, aangezien in de overgangsfase het normale werk gewoon doorgaat en de activiteiten veel trager verlopen, omdat het personeel nog niet volledig op de nieuwe situatie is ingespeeld. Problemen doen zich vaak pas bij ingebruikneming voor; het is dan belangrijk *direct* terug te koppelen en intensief te begeleiden, en niet het personeel te kennen te geven, dat men eerst maar eens een tijd deze „kinderziekten” moet aanzien.

Optimale participatie van het personeel

De grootste investering die een organisatie bij een automatiseringsproject moet doen is niet zozeer een investering in de technologie, maar meer in de acceptatie van het systeem door het personeel. Van Weenen gaf als hoofdconclusie, dat de mate van aanvaarding van resultaten van automatisering voornamelijk is gerelateerd aan de wijze waarop die automatisering tot stand is gekomen en minder aan de inhoud van de automatisering zelf [3]. Gebruikers zullen tegen een systeem zijn als zij zien dat het nieuwe systeem een bedreiging gaat vormen voor hun baan, autoriteit, macht, verantwoordelijkheid, status enz. De weerstand wordt nog vergroot als de gebruiker het nut van de verandering niet inziet, of vindt dat de kosten niet opwegen tegen de baten. Het accepteren van het systeem geschiedt niet alleen door het verschaffen van meer kennis en inzicht, maar vooral door nauwe betrokkenheid en optimale participatie bij het veranderingsproces. Wat is echter *optimale* participatie? Oók wanneer de mensen betrokken zijn geweest bij de ontwikkeling en invoering van de apparatuur kunnen projecten namelijk toch mislukken.

Ten aanzien van de participatie wil ik een nadere precisering aanbrenge door onderscheid te maken in drie dimensies, vanwaar uit participatie kan

worden gezien, nl. participatie naar aantal, naar invloed, en naar fase.

Participatie naar aantal

Volgens Den Hertog en Van der Wee [11] berust een effectieve veranderingsstrategie op de volgende twee basiselementen.

1. Betrokkenheid van het (top)management

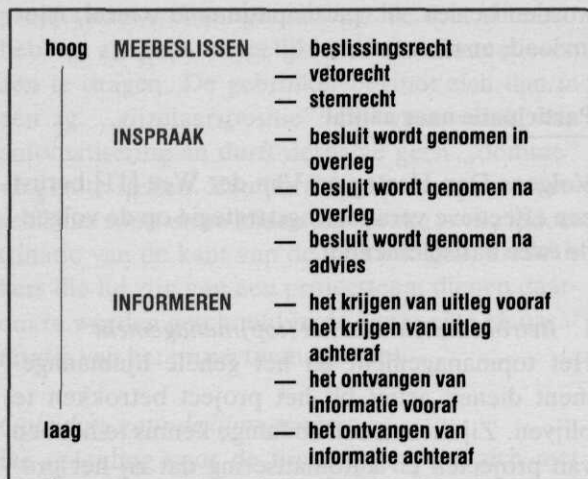
Het topmanagement en het gehele lijnmanagement dienen actief bij het project betrokken te blijven. Zij dienen een zodanige kennis te hebben van projecten en automatisering dat zij het projectteam kunnen sturen. De projectgroep adviseert, maar uiteindelijk beslist het lijnmanagement. Dat houdt tevens in, dat de leden van het managementteam zich actief dienen te verdiepen in de toepassing van computersystemen voor persoonlijk gebruik zoals bv. simulatie- en planningsystemen.

2. Inschakeling van de operationele gebruikers

De gebruikers worden meestal geïnterviewd om de bestaande situatie in kaart te brengen, maar worden verder niet meer ingeschakeld, terwijl juist zij met het nieuwe systeem moeten werken. Het is onmogelijk alle gebruikers in te schakelen, maar het verdient aanbeveling om, afhankelijk van de omvang van een project, een groep samen te stellen die als vertegenwoordigers van de gebruikers bij het project worden ingeschakeld. Indien vertegenwoordigers op full-timebasis bij een project zijn betrokken moet wél worden voorkomen dat zij op hun beurt van de collega's vervreemden. Een regelmatige terugkoppeling is derhalve noodzakelijk.

Participatie naar invloed

In afb. 5 zijn de verschillende graden van participatie onderscheiden. Gebruikers hebben hun eigen wensen en behoeften en bepaalde ideeën over wat zinvol is. Hun gedachten m.b.t. het functioneren van de organisatie kunnen voor een project waardevol zijn. Indien gebruikers geen inbreng hebben in het besluitvormingsproces en slechts achteraf worden geïnformeerd zullen zij de beslissing als van buitenaf ervaren en het veranderingsproces niet van harte steunen. Voordat een



Afb. 5 Graden van invloed (naar [13])

automatiseringsproject begint moeten duidelijke richtlijnen worden ontwikkeld, waarin de bevoegdheden en de wijze van participatie in het project zijn vastgelegd.

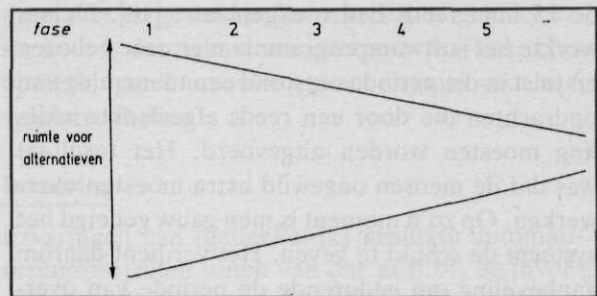
Participatie naar fase

Voor de planning, realisatie en beheer van een automatiseringsproject wordt gebruik gemaakt van een systeemmethode, die nader is onderverdeeld in fasen. Hoewel er verschillende systeemmethodieken zijn is het principe bij alle gelijk:

- a. definieer het probleem;
- b. bedenk en ontwerp de oplossing;
- c. bouw en test de oplossing;
- d. gebruik en evalueer het resultaat.

Naarmate gebruikers gedurende alle fasen van het project meer invloed hebben gehad zullen zij het nieuw in te voeren systeem ook meer accepteren. De gebruikers kunnen een beeld geven van de informatiebehoefte op hun niveau en zij moeten ervan overtuigd raken dat de automatisering van (delen van) hun informatiebehoefte voordelen voor hen oplevert. Zijn er dan toch nog onvolkomenheden dan zullen zij de fout eerder bij zichzelf zoeken dan bij het systeem. Om die reden dienen gebruikers juist in een vroeg stadium bij het automatiseringsproject te worden betrokken. Indien zulks in een latere fase geschiedt is de ruimte voor alternatieven beperkter (zie afb. 6).

Wanneer de gebruikers eenmaal zijn geraadpleegd kunnen de deskundigen aan de slag. Is het ontwerp gemaakt dan dienen de gebruikers de gelegenheid te krijgen om aan te geven of de deskun-



Afb. 6 Fuikmodel (naar [14])

dige een systeem heeft gemaakt waarbij met hun voorstellen voldoende rekening is gehouden.

Samenvatting en conclusies

De invoering van automatisering heeft meer en meer het karakter gekregen van een reorganisatie- en veranderingsproces, waardoor behalve technische en economische ook sociaal-organisatorische aspecten aan bod zullen moeten komen. Deze dienen een duidelijke invloed te hebben op het gehele proces. Bij de doorlichting van de bestaande organisatie moet de doelstelling van de organisatie vooropstaan. Voor wat betreft de nieuwe situatie dient er vanuit een organisatievisie te worden geautomatiseerd, waarbij eveneens aandacht is voor de sociaal-organisatorische consequenties van de automatisering.

Het gehele veranderingsproces vereist een gedegen voorlichting. Bovendien dient het personeel goed te worden opgeleid, waarbij het niet alleen gaat om de apparatuur, doch ook om de veranderingen, die de apparatuur zal teweegbrengen.

Ten slotte zullen een optimale participatie van de gebruikers en een intensieve begeleiding van de leiding de invoering van de apparatuur vergemakkelijken.

Slotwoord

Nu het aantal automatiseringsprojecten binnen de krijgsmacht de komende jaren sterk zal groeien zijn een goede introductie en begeleiding van het personeel en de apparatuur zeer gewenst. Daarbij zijn drie C's belangrijk namelijk COMMUNICATIE, COÖRDINATIE EN CONSENSUS. Deze vormen de basis voor een optimaal contact tussen de leiding van de organisatie, de gebruikers en de automatiserings-

specialisten en daardoor voor het welslagen van het project. Bij de *COMMUNICATIE* kan volop gebruik worden gemaakt van elkaars ideeën (zowel *top-down* als *bottom-up*), waardoor er een gevoel van zekerheid en wederzijds vertrouwen ontstaat. Bij de *COÖRDINATIE* kunnen de onderlinge activiteiten goed op elkaar worden afgestemd. Ten slotte

dient er sprake te zijn van een *CONSENSUS*: consensus over de bijdrage van de automatisering aan de doelstelling van de organisatie, over de wijze waarop automatisering in de nieuwe organisatie een plaats krijgt, en consensus over de wijze waarop het veranderingsproces moet plaatsvinden en worden begeleid.

Literatuur

1. A. Kranendronk — *Informatie* (1982)(9)462.
2. L. E. Davis en J. C. Taylor — *Technology, organization, and jobstructure*, in: R. Dubin — *Handbook of work, organization and society*. Rand McNally, Chicago (1976).
3. B. van Weenen — *Computer, arbeid en organisatie*. Samsom, Alphen/Rijn (1980).
4. G. Adema en S. de Vroomen — *Scanning, automatisering in de supermarkt*, in: R. van der Vlist — *Automatisering, organisatieontwerp en arbeidssatisfactie*. Kluwer, Deventer (1985).
5. J. Jacobs — *Intermediair* (1985)(20)1.
6. H. J. G. Verhallen — *Automatisering, de sociale dimensie*, dl 2. Samsom, Alphen/Rijn (1985).
7. J. Achterberg, C. M. W. van Heugten en A. Klappe — *Intermediair* (1986)(40)43.
8. R. van der Vlist — *Automatisering, organisatieontwerp en arbeidssatisfactie*. Kluwer, Deventer (1985).
9. J. A. Algera en P. L. Koopman — *Automatisering, ontwerpproces en implementatie*, in: P. J. D. Drenth, H. Thierry, P. J. Willems en Ch. J. Wolff — *Handboek arbeids- en organisatiepsychologie*. Van Loghum Slaterus, Deventer (1983).
10. P. van Delden en M. Stel — *Automatisering op menselijke maat*. Academische Uitgeverij, Amersfoort (1985).
11. L. F. den Hertog en E. van der Wee — *Informatie* (1982)(3)141.
12. T. Wentink — *Kantoor en Efficiency* (1986)(6)80.
13. J. M. G. Biemans — *Management Facetten* (1984)(5)67.
14. A. A. F. Brouwers, F. Vaas en F. D. Pot — *Sociaal inventief automatiseren*. FNV, Amsterdam (1987).



Dringend verzoek aan auteurs

Steeds vaker bereiken de redactie bijdragen, getypt m.b.v. een tekstverwerker. Helaas wordt daarbij veelvuldig verzuimd rekening te houden met de noodzaak de tekst te typen met *anderhalve of dubbele regelafstand*. Derhalve hierbij het dringende verzoek aan auteurs, hun manuscript te verzorgen volgens de „Regels voor kopijverzorging”, die op gezette tijden achterin de *Militaire Spectator* worden afgedrukt (zie blz. 482/483 in dit nummer).

Dat het wenselijk is van tijd tot tijd het lint in schrijfmachine of printer te vervangen, zou eigenlijk geen vermelding moeten behoeven.

Helaas worden ook in toenemende mate *illustraties* ingezonden die niet of nauwelijks geschikt zijn voor verkleining en reproductie. Ook in dit verband wordt met nadruk verwezen naar evengenoemde Regels, punt 2. Computertekeningen zijn slechts bruikbaar indien vervaardigd m.b.v. een speciaal tekenprogramma (bv. „Graphix”).

REDACTIE

J. F. W. van Angeren

luitenant-kolonel van de Koninklijke luchtmacht

De Sovjetrussische militaire doctrine en het „nieuwe denken” in Moskou

De laatste tijd wordt het Westen overspoeld door een vloedgolf aan verklaringen van diverse Sovjet-russische leiders. Doel is kennelijk ons ervan te doordringen dat in de Sovjet-Unie op politiek en militair gebied belangrijke, ja zelfs revolutionaire, ontwikkelingen gaande zijn. Ons grote probleem is al die verklaringen op hun juiste waarde te schatten. Het zou dus mooi zijn als wij iets konden vinden dat wat houvast geeft voor het trekken van conclusies. Een gelegenheid daartoe heeft zich m.i. onlangs voorgedaan.

Vorig jaar brachten namelijk enkele hooggeplaatste Russische militairen een bezoek aan Engeland. Onder hen bevond zich kolonel-generaal Machmoet Achmetovitsj Garejev, een van de plv. Chefs van de Generale Staf van de strijdkrachten en verantwoordelijk voor doctrine en training. Op 19 oktober 1988 gaf hij een lezing voor het Royal United Services Institute (RUSI) over met name het defensieve karakter van de Russische militaire doctrine en de veranderingen die onlangs in de Sovjet-Unie hebben plaatsgevonden („het nieuwe politieke denken”).

In het midden van de jaren '80, de periode waarin het „nieuwe politieke denken” tot stand kwam, publiceerde dezelfde gen Garejev een boek met de titel *M.V. Frunze, voyennyj teoretik* (M.V. Froenze, militair theoreticus) [1], waarin hij Froenzes denken op heden en toekomst projecteert.¹ Het geeft een goed inzicht in zowel de huidige militaire doctrine als de gedachtenwereld en de theorie die aan de doctrine ten grondslag liggen.

Bestudering en vergelijking van Garejevs voordracht en zijn boek zouden ons dus iets duidelijk kunnen maken over het „werkelijke” Sovjetrussische denken. Dit artikel wil daartoe een aanzet geven. De centrale vraag is of er sprake is van consis-

¹ Froenze (1885-1925) was een van de hoofdfiguren uit de Russische revolutie en belangrijk militair leider in de beginjaren van de Sovjet-Unie.

tentie in Garejevs denken en hoe eventuele afwijkingen zijn te verklaren.

Garejevs voordracht

In de voordracht zijn twee hoofdelementen te onderscheiden. Primair is sprake van de ideologische basis, samengebracht in wat inmiddels „het nieuwe politieke denken” heet. Secundair is sprake van de militaire doctrine, die op dat politieke denken is geënt.

De ideologische basis

Algemeen hoofddoel van de huidige Sovjetrussische politiek is: „algemene verandering van het socialisme en diepgaande reconstructie van alle aspecten van het leven in de Sovjetmaatschappij. Het bereiken van deze (primair op het binnenland gerichte) doelstelling is alleen mogelijk in omstandigheden van vrede en betrouwbare, gegarandeerde veiligheid”. Vandaar, aldus Garejev, het streven van de huidige leiding naar vrede en veiligheid in de wereld.

Garejev stelt ook dat „uit een militair-politiek perspectief, de Sovjetrussische militaire doctrine defensief van aard is en dat ook altijd is geweest”. Hij verwijst daarbij o.a. naar de reductie van de strijdkrachten na de burgeroorlog, tevens „interventieoorlog”, in het begin van de jaren '20.

Het (nieuwe) politieke denken, inzake veiligheid, defensie en oorlog is op gang gekomen in het midden van de jaren '80. De conclusie die werd getrokken op het 26e congres van de CPSU in 1986 was daarvan een soort sluitstuk: „Hoewel de dreiging van een oorlog blijft bestaan, is het ontstaan van oorlog — *in de huidige omstandigheden* — niet langer historisch bepaald en dus niet meer onvermijdelijk”.

Kijken wij naar de catastrofale gevolgen van oor-

log dan is, volgens Garejev, voor iedereen duidelijk dat het niet mogelijk is enig politiek doel te bereiken m.b.v. nucleaire en zelfs niet m.b.v. conventionele oorlogvoering. Alles duidt erop dat oorlog moet worden uitgebannen als politiek middel en zelfs geheel moet verdwijnen uit ons menselijk bestaan.

De militaire doctrine (zie het schema)

Voorheen richtte het sociaal-politieke deel van de Sovjetrussische militaire doctrine zich op *voorbereiding* op oorlog en het *voeren* daarvan. Nu richt het zich op het *voorkomen* van oorlog, en de voorbereiden van het land en zijn strijdkrachten in het *weerstaan van agressie* alsmede methoden om gewapende strijd te voeren ter *verdediging* van het socialistische vaderland. Bovendien heeft de Sovjet-Unie officieel verklaard nooit als eerste nucleaire wapens te zullen gebruiken (*no first use*) en nooit een *pre-emptive* of een *preventieve* aanval te zullen uitvoeren. Hieruit blijkt, volgens Garejev, dat de Sovjet-Unie geen agressieve intentie heeft tegenover welke staat dan ook.

Ook het militair-technische deel van de militaire doctrine krijgt een consistentere defensief karakter. Vroeger hielden de Russische strijdkrachten vast aan een strategie en tactiek van energieke en beslissende acties, waarbij het *offensief* vooropstond. Tegenwoordig concentreren zij zich alleen nog op vergeldingsacties, met het doel mogelijke agressie af te slaan. *Verdediging*, bij het begin van een oorlog, is het belangrijkste type ge-

vechtsactie. Uitgaande van het zuiver defensieve karakter van de militaire doctrine streeft de Sovjet-Unie verder naar een consistent principe van „afdoende defensie” (*defense sufficiency*), op het laagst mogelijke niveau² en naar *uitbanning van de strategie van nucleaire afschrikking*. Afdoende defensie betekent, zo zegt Garejev, een defensie met een niet-provocatief karakter. De redenen om nucleaire afschrikking af te wijzen zet hij niet nader uiteen.³

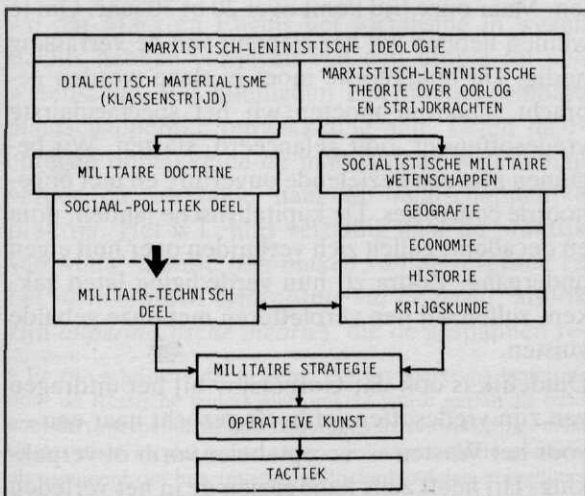
Garejev en Froenze

De ideologische basis

Garejev beklemtoont in zijn boek dat de marxistisch-leninistische ideologie nog steeds van evenveel waarde is als toen zij door Lenin werd geformuleerd. Ze is en blijft *de basis voor de Sovjetrussische politiek en voor haar militaire doctrine*.

Garejev citeert eveneens instemmend Froenze, die zei dat „het belangrijkste element in de toekomstige oorlog de klassenstrijd zal zijn”. Een oorlog tussen de Sovjet-Unie en de kapitalistische staten is een oorlog tussen *elkaar wederzijds uitsluitende* sociaal-politieke en economische systemen ([1] blz. 108). Garejev onderschrijft Froenzes stelling dat er een *diepe, onverenigbare tegenstelling* bestaat tussen enerzijds de Russische economische en politieke organisatie en anderzijds de organisatie van de bourgeois-staten ([1] blz. 109). Ten aanzien van vreedzame coëxistentie vond Froenze (volgens Garejev) „dat voortbouwen uitsluitend op het vooruitzicht van een vreedzame ontwikkeling natuurlijk slechts een uitdrukking kon zijn van *de grootst mogelijke naïveteit* van Sovjetrussische zijde. Zaken die gaan over een totale levenswijze of over een systeem van staatsorganisatie *worden niet vreedzaam opgelost*. Zij worden opgelost met ijzer en bloed” ([1] blz. 152/153).

Over oorlog als politiek middel schrijft Garejev:



De militaire doctrine in het strategische denkmodel van de Sovjet-Unie

² Hierbij moet worden aangetekend dat volgens de vergadering van de WP-leider in mei 1987 „de huidige militair-strategische *pariteit*” het niveau is waarop oorlogsvoorkoming moet worden geënt. De leden van het WP blijven zich evenwel inspannen voor het bereiken van een militaire balans op een nog lager niveau ([2] blz. 139).

³ Hij zegt slechts dat het „moeilijk (aan het Sovjetrussische volk) is uit te leggen hoe een doctrine, zoals die van de NAVO (waarvan de NAVO zegt dat zij „van waarlijk defensieve aard” is) kan samengaan met het principe van nucleaire „first use”.

„Helaas ziet men tegenwoordig niet alleen in het buitenland, maar ook binnen onze eigen natie verklaringen, dat — als gevolg van het verschijnen van nucleaire wapens — *oorlog voeren heeft opgehouden een voortzetting te zijn van de politiek*. Sommige wetenschappers zijn zelfs zover gegaan te zeggen dat sinds het verschijnen van het nucleaire wapen, oorlogen bijna automatisch hun plaats in deze wereld hebben verloren. Deze argumenten zijn *onjuist!* De hypothese dat nucleaire oorlog geen voortzetting zou zijn van de politiek is volledig vals” ([1] blz. 94/95).

De militaire doctrine

Over pre-emptive/preventieve aanval en „first strike” schrijft Garejev: „De *aanvangsfase* van een oorlog zal verder in belang toenemen. Dit moment kan het belangrijkste en beslissend zijn. Het zal in grote lijnen de uitkomst van de totale oorlog bepalen. In geval van een oorlog is het van doorslaggevend belang de vijand *prompte nucleaire en conventionele slagen* toe te brengen en het resultaat daarvan door eigen troepen te laten uitbuiten” ([1] blz. 214).

Over de defensieve Sovjetrussische strategie valt iets op te maken als Garejev Froenze aan het woord laat m.b.t. Trotzki. Trotzki was, volgens Froenze, een „vredesapostel” vanwege zijn voorkeur voor een defensieve politiek en een defensieve militaire strategie. Trotzki en zijn aanhangers verwarden volgens Froenze twee compleet verschillende concepties: enerzijds de fundamenteel-defensieve aard van de oorlogen van de proletarische staten gezien *uit de politieke optiek* en anderzijds de offensieve natuur van de proletarische militaire strategie als *methode om oorlog te voeren* ([1] blz. 151).⁴

„Onze militaire strategie is beslist en offensief. Marx zei al⁵ dat het offensief het beste type verdediging is”, aldus citeert Garejev Froenze. „De zijde die zich uitsluitend verdedigt is onvermijdelijk

⁴ In dit kader wordt verwezen naar de opsplitsing van de Sovjetrussische militaire doctrine in een sociaal-politiek deel en een militair-technisch deel (zie het schema). Het sociaal-politieke deel wordt vastgesteld door de politieke leiding. Uit deze politieke optiek zijn („rechtvaardige”) oorlogen ter verdediging van de socialistische verworvenheden *tegen* reactionaire imperialistische staten defensief. De militair-technische uitwerking, door de militaire leiding (de methode van oorlog voeren) kan daarentegen van offensieve aard zijn. M.a.w.: *offensieve* acties in het kader van een *defensieve* oorlog.

⁵ In zijn pamflet: *De burgeroorlog in Frankrijk*.

gedoemd tot de nederlaag. De verdediging dient voor het scheppen van voorwaarden om te kunnen overgaan tot het offensief” ([1] blz. 157).

Beschouwing

Als wij Garejevs voordracht in Engeland vergelijken met zijn mening in zijn boek over Froenze, dan is de uitdrukking „tegenstrijdig” zeker op haar plaats. Opmerkelijk is dat hij op sommige punten volledig van zijn geloof lijkt te zijn gevallen, terwijl hij op andere punten lijkt vast te houden aan de vertrouwde marxistisch-leninistische waarden. De vraag is of Garejevs voordracht wellicht was bestemd voor consumptie in het Westen; propaganda dus? Of heeft er werkelijk — in zeer korte tijd — in de Sovjet-Unie een enorme politieke ommezwaai plaatsgevonden? Zo ja, is dan de militaire leiding volledig met die ommezwaai meegegaan of is er wellicht sprake van opportunisme van haar zijde?

Misleiding en propaganda?

Is er sprake van een eenvoudige, misleidende propagandastunt? In dit kader is het wellicht zinvol ons eerst de woorden in herinnering te roepen van Dimitri Z. Manoeïlski, tot 1959 een hoge militaire leider in de SU. Hij sprak zich openlijk uit voor vermindering van druk op het Westen, teneinde een *slaapverwekkend effect* te sorteren: „Oorlog tussen socialisme en kapitalisme is onvermijdelijk. Vandaag zijn wij niet sterk genoeg om aan te vallen. Maar onze tijd komt over 20 of 30 jaar. Om te winnen hebben wij het element van de verrassing nodig. De bourgeoisie moet in slaap worden gebracht. Daarom moeten wij het spectaculairste vredesoffensief, ooit gelanceerd, starten. Wij beginnen met een bezielende ouverture en met ongehoorde concessies. De kapitalistische landen, dom en decadent, zullen zich verblijden over hun eigen ondergang. Zodra zij hun verdediging laten zakken, zullen wij hen verpletteren met onze gebalde vuisten.”

Duidelijk is ook dat Gorbatsjov bij het uitdragen van zijn vredesoffensief heeft gezocht naar een — voor het Westen — acceptabelere vorm of verpakking. Hij heeft zelfs kans gezien de in het verleden vaak als doorzichtig ervaren propaganda-elementen uit de Sovjetrussische argumentatie te verwij-

deren. Het gevaar voor misleiding blijft (juist daarom?) erg groot. Voegen wij deze communicatieve vaardigheden van Gorbatsjov bij het geaccepteerde beleid van „*aktivnyye meropriatia*” (actieve maatregelen) [3] — een beleid gericht op voortdurend en integraal beïnvloeden van de tegenstander via misleiding enz. — dan moet duidelijk zijn dat voorzichtigheid op haar plaats is.

Wijziging in de ideologie?

Concrete en controleerbare veranderingen in de Sovjet-Unie wijzen echter erop dat er iets aan de hand is dat niet kan worden afgedaan met uitsluitend een verwijzing naar propaganda. Het ligt daarom voor de hand de ideologie, onderwerp van de perestroika, eens nader onder de loep nemen. Dat doende valt onmiddellijk op dat veranderingen in het algemene fundamentele denken van de Russische leiding momenteel niet zijn waar te nemen, tenzij men de wens de vader van zijn gedachten laat zijn. Het marxisme-leninisme, de leer waarop ook Froenze en Garejev hun mening baseren, lijkt vooralsnog in het geheel niet aan waarde in te moeten boeten. Met name de klassenstrijd en de onverenigbaarheid van de imperialistische en socialistische maatschappelijke stelsels als basiselementen van die leer, zijn bepaald niet afgezworen.⁶

Opvallend is bv. dat Michael Gorbatsjov, gelijktijdig met de veroordeling van Stalin voor diens politiek en gruweldaden, de betekenis van Lenin voor de Sovjet-Unie beklemtoonde.⁷ Beschouwen wij in dat kader het marxisme-leninisme, dan zien wij dat Marx en Engels het socialisme in wezen slechts hebben verheven van een utopie tot een wetenschap. Zij kondigden een onontkoombare maatschappelijke ontwikkeling aan. Lenin daarentegen ontwikkelde de marxistische wetenschap verder en vertaalde haar in maatschappelijke praktijk. Het is Lenins vertaling naar de praktijk van Marx' theorie (*het maken van de revolutie* en het *democratisch centralisme via de partij*, alsook zijn *imperialistische theorie*), die de gespannen re-

⁶ Er zijn schrijvers die beweren dat het marxisme-leninisme door de Russische leiders niet oprecht wordt gezien als basis voor de (internationale) maatschappelijke ontwikkeling, maar slechts dient als dekmantel voor „ordinaire” machtspolitiek, als argument om hun (machts)politieke handelen te legitimeren tegenover de eigen bevolking. Uitgaande van de juistheid van die stelling moet toch worden geconstateerd dat in de SU de generatie is uitgestorven, die aan den lijve heeft ondervon-

latie heeft bepaald tussen de Sovjet-Unie en de Westerse wereld gedurende de afgelopen 70 jaar. Echt geruststellend voor ons is Gorbatsjovs aandacht voor Lenin dus niet.

Toch heeft het de schijn dat Gorbatsjov in zijn boek *Perestroika* een nogal fundamentele wijziging in de toepassing van de ideologie presenteert. In het traditionele marxistisch-leninistische denken werd steeds een directe relatie gelegd tussen oorlog en revolutie. Heden ten dage echter — onder de dreiging van de totale vernietiging van het mensdom — heeft het „belang van de mensheid” hogere prioriteit dan het „belang van de klassenstrijd”, aldus Gorbatsjov. Deze uitspraak vraagt om extra aandacht. Laten wij voorop stellen dat het een illusie is te denken dat de Sovjet-Unie zich bij haar veranderingen ooit zal laten leiden door Westerse idealen. Haar leiding doet dingen níét omdat het Westen dat graag wil, maar omdat het goed is voor de Sovjet-Unie. Zelfs de verbetering van de relatie met het Westen is daarop gericht. Er is zeker geen indicatie dat de Sovjet-Unie het Westerse maatschappelijke stelsel wil overnemen. Na deze vaststelling kunnen wij concluderen dat de klassenstrijd — ook in Gorbatsjovs boek — *niet is afgezworen maar (vooralsnog) vervangen door een strijd voor overleving van de mensheid*. Ofwel: wat hij doet is prioriteiten stellen. Op dit moment geeft hij voorrang aan een hervorming van het Russische socialisme en vooral aan „het voorkomen van een nucleaire holocaust” boven het voeren van de klassenstrijd. De cruciale vraag blijft welke prioriteit de klassenstrijd en het streven naar een proletarische (wereld)revolutie krijgen *nadat orde op zaken is gesteld*, alsmede welke (strijd)middelen men dan accepteert om het doel te bereiken.

Opportunisme?

Uit een veranderde ideologie valt de gewijzigde houding van de Sovjetrussische (militaire) leiding t.o.v. het Westen dus niet te verklaren. Welke zijn dan de redenen? Opportunisme? Opvallend is in

den wat het is om in een andere ideologische omgeving te leven. De vraag rijst dus of ook de leiders niet — hoe dan ook — zijn beïnvloed door deze ideologie en dus „in hun eigen leugen geloven”.

⁷ Uitgesproken door Gorbatsjov in oktober 1987, tijdens zijn voordracht voor de jubileumvergadering van het Centrale Comité van de CPSU enz., t.g.v. de 70e verjaardag van de „Grote socialistische Oktoberrevolutie”.

ieder geval dat pas sprake is van „medewerking” van de zijde van de militaire leiding sinds de lente van 1987, kort nadat Gorbatsjov had bedreigd met degradatie van militairen, die niet met zijn hervormingen wensten mee te werken. De „opschudoperatie” in de militaire top, na de spectaculaire landing van een Westerse Cessna-172 op het Rode Plein, heeft dat proces ongetwijfeld versneld.

Wellicht komt de verklaring van William E. Odom het meest in de buurt [4]. Ook hij merkt op dat aan de basis van de militaire doctrine de marxistisch-leninistische leer staat. De tweede prikkel bij het ontwerpen van de Sovjetrussische militaire doctrine wordt echter niet, zoals vaak wordt gedacht, gevormd door de kracht en de aard van de strijdkrachten in het vijandelijke (imperialistische) kamp (de dreiging), het is de stand van de technologie. Rechtvaardiging van de Russische wapenontwikkeling komt dus in eerste instantie voort uit nieuwe technologie. Pas op de laatste plaats komt de kijk die men heeft op de krachtsverhouding tussen de strijdkrachten die het socialistische en het kapitalistische kamp ter beschikking staan. Behalve deze „prikkel” signaleert Odom de volgende aandachtspunten van de Russische militaire leiding (de „driehoek”):

1. gereedstellen van het achterland, d.w.z. verdediging van het vaderland en mobilisatie van de civiele en militaire hulpbronnen;
2. verovering van aangrenzende (buur)landen;
3. projectie van de oorlog op andere (niet-aangrenzende) strijdtonelen (*theatres*).

Volgens Odom heeft de stand van de hedendaagse techniek de Russische Generale Staf reeds sedert het midden van de jaren '70 ertoe gebracht te zoeken naar een nieuwe militaire doctrine, die toepasbaar is in de eigen „driehoek”. De ontwikkelingen t.b.v. de twee laatstgenoemde zijden van de driehoek zijn reeds in gang gezet en lijken succesvol te verlopen. Wat de militaire leiding daarentegen zorgen baart is de eerste (en in Russische ogen belangrijkste) zijde van de driehoek: de gereedstelling van (hulpbronnen in) het achterland. In de logica van de Sovjetrussische militaire doctrine worden alle economische en sociale hulpbronnen van de staat gerekend tot het „militaire potentieel”. Een achterstand in de ontwikkeling van de civiele (economische) sector betekent dus een achterstand in de militaire sector. Prioriteit geven

aan de bewapeningsindustrie, ten koste van economische vooruitgang, is uit dat gezichtspunt niet zinvol. De militaire leiding wordt dus uit haar eigen streven naar een herziene militaire doctrine gedwongen de denkbeelden te delen van o.a. Gorbatsjov: de Sovjetrussische economie moet haar eigen modernisering in gang zetten en wereldstandaard bereiken. Anders is er weinig hoop dat ooit de hoogwaardige wapensystemen in gebruik kunnen worden genomen, die nodig zijn voor die herziene Sovjetrussische militaire doctrine.

Uit het voorgaande kan men de conclusie trekken dat er bij de Russische militaire leiding bovenal sprake is van opportunisme. De neiging tot zo'n conclusie wordt versterkt door het volgende. Aangenomen dat de leiding werkelijk op zoek is naar een aangepaste ideologie. Men zal het dan ongetwijfeld niet op prijs stellen dat het Westen in de tussentijd voortdurend blijft twijfelen aan haar oprechtheid en geloofwaardigheid. Men zal dus moeten zoeken naar een methode om het Westen te overtuigen van de goede trouw van de SU in het streven naar vrede (in de zin van het niet voeren van oorlog). Wat ligt meer voor de hand dan dat de Sovjet-Unie een effectieve afschrikingsstrategie zou aanvaarden? Een Sovjetrussische afschrikingsstrategie zou, zelfs als men blijft geloven in de klassenstrijd tussen twee elkaar wederzijds uitsluitende maatschappelijke systemen, een teken kunnen zijn voor werkelijk streven naar vrede.

Zoals de recente geschiedenis heeft geleerd is effectieve afschrikking slechts mogelijk door gebruik te maken van (een redelijke hoeveelheid) nucleaire wapens. Inmiddels heeft men ook in de SU toegegeven dat het bestaan van nucleaire wapens dermate afschrikkend heeft gewerkt dat het voeren van oorlog feitelijk niet meer mogelijk is. Dat blijkt ook uit het artikel van kol W. Nazarenko, „De militaire doctrine van de Sovjet-Unie. Een strategie ter voorkoming van oorlog” [5]. Toch stevent men af op volledige uitbanning van nucleaire wapens. Spoort deze Russische weigering om zich in de defensieve strategie tevreden te stellen met (nucleaire) afschrikking niet bijzonder tot nadenken aan?

Voor een strategisch denker van formaat, zoals Garejev, hebben theorieën over afschrikking geen enkel geheim. Het mag daarom voor hem niet moeilijk zijn om tegenover zijn eigen volk de logi-

sche verbinding aan te tonen tussen afschrikking en nucleaire wapens. Het feit dat hij die uitleg niet geeft leidt tot de conclusie dat hij tot zo'n verklaring tegenover de bevolking niet bereid is. Dat zal niet zonder reden zijn.

De gedachte aan nucleaire oorlog schrikt iedereen af. Juist daarom zal, zolang het gevaar bestaat dat een conflict zal ontaarden in een nucleaire oorlog, de kans dat zo'n oorlog metterdaad uitbreekt verwaarloosbaar klein zijn. Daaruit trekt men in de Sovjet-Unie niet de conclusie dat nucleaire wapens oorlogvoorkomend zijn. Men concludeert dat „de nucleaire oorlog zijn voornaamste eigenschap heeft verloren: het vermogen in een gewapende strijd de *overwinning* te behalen” ([5] blz. 166). Men stelt dat *het risico*, waarmee het gebruik van militair geweld, *om bestaande problemen* op te lossen, gepaard gaat *uitermate groot is*. Is men dan toch (uiteindelijk) uit op een mogelijkheid de overwinning te behalen? Wil men de risico's verlagen en probeert men — via uitbanning van de risikantste (nucleaire) wapens — oorlogen weer „voerbaar” te maken?

Opportunisme!

Alles wijst erop dat opportunisme, met een snuifje public relations, de meest voor de hand liggende verklaring is voor de houding van de Sovjetrussische militaire leiding. Bekijken wij met dat in het achterhoofd inhoudelijk de punten uit de „nieuwe koers” van Garejev dan valt het volgende op.

Het idee van „afdoende defensie” is bepaald niet nieuw. Reeds door Eisenhower, Kennedy en Nixon werd *defense sufficiency* gepropageerd als criterium voor militaire planning. De Sovjetrussische leiders bestempelden dit streven indertijd echter als vaag en bedoeld om het Amerikaanse streven naar superioriteit te maskeren. De vraag is dus waarom hetgeen gold voor de VS, nu niet (meer) van toepassing is op de Sovjet-Unie.

Ook op Garejevs praktische invulling van het begrip „afdoende defensie” valt wel wat commentaar te leveren. Het voorstel tot het terugtrekken van (vreemde) troepen tot (ver) achter de gemeenschappelijke grens (tussen NAVO en WP) is een directe aantasting van de „voorwaartse verdediging” van de NAVO. Bovendien rijst de vraag wat de invloed zal zijn van een demilitarisering van een (belangrijk) deel van het Duitse grondge-

bied op de — zeker momenteel — zo kwetsbare Duitse (publieke) opinie. Garejevs voorstel tot afschaffing van de nucleaire wapens ondergraaft eveneens een van de wezenskenmerken van de NAVO-strategie, nl. die van de „opzettelijke (nucleaire) escalatie”.

De Russische vertaling van een zuiver defensieve politiek in praktische zin valt dus opvallend in het nadeel van de NAVO uit. De overige aspecten die Garejev in zijn toespraak naar voren heeft gebracht liggen meer in het „declaratoire” vlak. Verklaringen over vreedzame bedoelingen zijn in de geschiedenis wel vaker afgegeven.⁸ De waarde is relatief gering gebleken. Dat hebben bovendien ook Russische leiders met nogal wat nadruk verklaard. Zo stelde men, toen de Chinese Volksrepubliek⁹ een „no first use”-verklaring aflegde: „Het is volkomen duidelijk dat het demagogische voorstel van de Chinese leiders inzake het ‘niet als eerste gebruiken van het nucleaire wapen’ hen vrijheid moet verschaffen voor het uitvoeren van provocaties met het gebruik van conventionele bewapening.”

Veranderende ideologie

Ondanks het bovenstaande mogen wij de mogelijkheid — *in de toekomst* — van enkele fundamentele wijzigingen in de officiële Sovjetrussische ideologie niet volledig negeren. Bij dit laatste valt op te merken dat het nagenoeg ondenkbaar is dat een echte wijziging in een zo vastgeroeste ideologie zonder slag of stoot kan plaatsvinden. Hieraan zal een hevige strijd voorafgaan. De uitkomst van zo'n debat staat ook nog allesbehalve vast. Daarenboven geldt dat de Sovjetrussische militaire doctrine, behalve op de politieke situatie, voornamelijk is gebaseerd op militair-wetenschappelijk werk en op de nieuwe technologische realiteit.

Dat geeft aan de militaire doctrine een eigen karakter. De militairen zullen de doctrine niet zonder meer laten veranderen, zeker niet op grond

⁸ Zo heeft Brezjnejev in 1977 in een toespraak te Toela al het idee verworpen, dat er in een nucleair conflict sprake zou kunnen zijn van een overwinnaar. Omdat dit evenwel inging tegen de mening van de Russische militaire leiding had het niet of nauwelijks gevolgen en werd door de Sovjet-Unie ook nooit gehanteerd als officieel standpunt gedurende wapenbeheersingsonderhandelingen.

⁹ Op 16 oktober 1964, de dag waarop de Chinezen hun eerste atoomboom met succes tot ontploffing brachten.

van een onzekere politieke koers.¹⁰ Een wijziging van die militaire doctrine zal dus naar verwachting pas als laatste in een lange reeks van veranderingen plaatsvinden.

Conclusie

Zeker op dit moment is er geen reden om aan te nemen dat iets anders dan opportunisme de Sovjet-russische militaire leiders drijft bij het volgen van Gorbatsjovs politieke hervormingen. Zelfs als in de toekomst werkelijke wijzigingen zullen plaatsvinden in de Sovjetrussische ideologie of de praktische invulling daarvan, dan nog zal de militaire doctrine pas als een van de laatste elementen worden aangepast.

Er bestaat dus momenteel nog maar weinig aanleiding om de „nieuwe” gen Garejev in goed vertrouwen te volgen in zijn „nieuwe denken”. De huidige Russische houding t.o.v. met name West-

¹⁰ In dit kader is het ook zinvol eraan te herinneren dat de Russische militaire leiding zich — veelal verholen — verzette tegen Chroestsjovs nieuwe defensiepolitiek en zijn strategische concepties aan het einde van de jaren '50 en het begin van de jaren '60. Zij wisten de wijzigingen grotendeels te ontwijken. Uiteindelijk leverde het militaire verzet een grote bijdrage tot Croestsjovs val.

Europa en haar acties die, mede door de constante publicitaire ondertoon, voortdurend leiden tot spanning binnen de NAVO, doen het geloof in de oprechtheid van de Sovjet-Unie geen goed.

Vooralsnog is het gevaar te groot dat slechts sprake is van (een grote dosis) opportunisme van de zijde van de Russische militaire leiding. Het risico bestaat bovendien dat slechts sprake is van een tussenzet van de (militaire) leiding om een voor haar onontbeerlijke adempauze te creëren: enkele stappen terug teneinde een nieuwe aanloop te kunnen nemen.

Spreekwoorden hebben de eigenschap „fundamentele waarheden” te bevatten. Eeuwenlange ervaring ligt meestal eraan ten grondslag. Dat geldt met name voor het spreekwoord „Als de vos de passie preekt, boer pas op je kippen”. Met dit spreekwoord in het achterhoofd moeten wij concluderen dat euforie over de huidige ontwikkelingen in de Sovjet-Unie zonder meer niet op haar plaats is. De ontwikkelingen moeten vooralsnog alert en terughoudend worden gevolgd. Afwachten is op zijn plaats, hoewel wij natuurlijk iedere mogelijkheid moeten aangrijpen om positieve veranderingen op verantwoorde wijze in ons eigen militair-strategische kader in te passen.

Literatuur

1. M. Garejev — *M. V. Frunze voyenny teoretik*. Voenizdat, Moskou (1985).
2. R. L. Garthoff — *New thinking in Soviet military doctrine*. *Washington Quart.* (1988) (summer).
3. R. H. Schulz en R. Godson — *Dezinformatsia, active measures in Soviet strategy*. Pergamon, New York (1984).
4. W. E. Odom — *Soviet military doctrine*. *Foreign Affairs* (1988) (winter).
5. W. Nazarenko — *De militaire doctrine van de Sovjet-Unie*. Een strategie ter voorkoming van oorlog. *Mil. Spect.* 158(1989)(4)166.



U bent actief dienend officier van KL of KLu,

maar gaat binnenkort de dienst verlaten.

U wilt echter wèl graag maandelijks de Militaire Spectator blijven ontvangen?

Dat k n: als lid van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap (contributie f 30,- per jaar; buitenland f 40,-) vindt u hem iedere maand in de bus, en tevens viermaal per jaar „Mars in Cathedra”.

Meldt u als lid bij de secretaris: v. Alkemadelaan 51, 2597 AB Den Haag.

Een papierendijk tegen een rode zee?

Nederlands krijgsmacht en het begin van de Koude oorlog

Op 24 december 1941 stuurde de secretaris-generaal van de „Russia Today Society” in Londen een uitnodiging naar het Nederlandse departement van oorlog in ballingschap om op 22 februari 1942 het 24-jarige bestaan van het Rode Leger te vieren. De bedoeling was dat alle militaire vertegenwoordigers van bondgenootschappelijke legers dit „heuglijke” feit tijdens een, zoals werd gesteld, niet-politieke bijeenkomst in Londen samen met de Sovjet-Unie zouden vieren. Aan de invitatie was wel de vraag gekoppeld of de vertegenwoordiger van de Nederlandse krijgsmacht een paar woordjes kon wijden aan de Russische overwinning op het Duitse leger. Een aantal dagen later gaf het departement van oorlog namens de Nederlandse regering te kennen niet aan de bijeenkomst te willen deelnemen. Daaraan lag de motivering ten grondslag dat Nederland, ondanks de gezamenlijke strijd tegen Nazi-Duitsland, nog steeds geen diplomatieke betrekkingen met de Sovjet-Unie onderhield. Het afvaardigen van een militair vertegenwoordiger naar de bijeenkomst zou immers kunnen worden uitgelegd als een eerste stap op de weg naar erkenning, en die indruk wilde de Nederlandse regering niet wekken.

Overigens moet worden gezegd dat de Nederlandse krijgsmacht tot op dat moment bitter weinig belangstelling voor het Sovjetrussische leger, laat staan voor de Sovjet-Unie, had getoond. Aan die desinteresse kwam na de Duitse inval in de Sovjet-Unie in juni 1941 en de Nederlandse diplomatieke erkenning van het Sovjetrussische regime op 10 juli 1942 langzamerhand een eind. Ongetwijfeld speelde in toenemende mate het besef een rol dat de Sovjet-Unie in het zich wijzigende internationale krachtenveld een steeds belangrijkere positie zou gaan innemen. Tegelijkertijd nam bij de Westerse geallieerden, naarmate het Rode Leger steeds verder westwaarts oprukte, de zorg over de militaire-machtsontplooiing van het Kremlin toe.

Toch bleef in verhouding tot andere mogelijkheden de belangstelling van de Nederlandse krijgsmacht voor de prestaties van de Sovjetrussische strijdkrachten vrij gering. De naoorlogse opbouw van het Nederlandse defensieapparaat en de perikelen rond de Indonesische onafhankelijkheidsstrijd eisten immers vrijwel alle aandacht op. Men stelde zich dan ook met behulp van buitenlandse inlichtingen op de hoogte van de toestand en kracht van het Russische leger. Hierin kwam in 1948 drastisch verandering. Na een gestage uitbreiding van de Russische invloedssfeer na 1945 in Midden- en Oost-Europa was het de Praagse coup in februari 1948, kort daarop gevolgd door de Berlijnse blokkade en het, in Nederlandse ogen niet minder belangrijke, vermeende communistische gewroet in Nederlands-Indië, die de Nederlandse legerleiding ernstig deden beraden op te nemen maatregelen tegen de Sovjetrussische dreiging. De overtuiging van een ophanden zijnde oorlog was groeiend:

Wij willen niet diep ingaan op de huidige politieke situatie. Het moet voor een ieder duidelijk zijn, dat de verbitterde ideologische tegenstelling, die bestaat tussen de Sovjet-Unie en de Westerse democratieën ten slotte zal uitlopen op een oorlog. Slechts een wonder zal (. . .) deze oorlog kunnen verhinderen.

Aldus een geheime beschouwing voor officieren.¹ De totstandkoming van de NAVO in 1949 en de deelneming van Nederland daarin waren derhalve een logisch uitvloeisel van deze toenemende oorlogsverwachtingen.

Zoals de titel van dit artikel suggereert had men klaarblijkelijk ten tijde van de aanvang van de Koude oorlog geen hoge dunk van 's lands defensie bij een eventuele Sovjetrussische aanval. Of dat terecht was is echter de vraag. Alvorens een

¹ CAD/HKGS (hoofdkwartier Generale Staf) 1945-1950, geclassificeerd/doo's nr 10, agendanr 151/48, betr. Het militair potentieel van de Westelijke Unie, Batavia, 7 dec. 1948.

poging te wagen hierop een antwoord te geven zal eerst moeten worden vastgesteld welke verwachtingen de Nederlandse legerleiding had omtrent een Sovjetrussische aanval op Nederland en welk optreden men ertegenover dacht te stellen.

Verwachtingen omtrent een aanval op Nederland

De militaire verplichtingen die voortvloeiden uit het Verdrag van Brussel (1948) en, later, uit het NAVO-lidmaatschap noodzaakten Nederland de aandacht meer op Europa te richten. Veel haast betrachtte politiek Den Haag daarbij in het begin niet want terwijl de Koude oorlog al in volle gang was weigerde de ministerraad het defensiebudget drastisch te verhogen. De kans op een aanval uit het Oosten werd door de Nederlandse regering klein geacht. Bovendien konden de financiën beter worden besteed aan de economische en sociale opbouw van Nederland. Het Nederlandse grondgebied lag er dus in 1950 nagenoeg onverdedigd bij. De Nederlandse diplomaat Van Vredenburg oordeelde dan ook in zijn boek „Den Haag antwoordt niet” als volgt over de totstandkoming van de militaire allianties in West-Europa:

Veel meer dan een papierendijk tegen de rode zee was het niet, want de krijgsmacht waar het Westen toen in Europa over beschikte was onbeteknend.

Franse en Nederlandse legers hielden zich immers hoofdzakelijk op in de koloniën, Duitsland was ontwapend en het Amerikaanse leger was grotendeels gedemobiliseerd.² Een mening die door de toenmalige Chef van de Generale Staf, lgen H. J. Kruls, van harte werd onderschreven, hetgeen zelfs zou leiden tot een conflict tussen hem en de Nederlandse regering.

De Korea-oorlog, die in juni 1950 uitbrak, noopte de Nederlandse regering zich meer te concentreren op de verdediging van het Westeuropese territorium. Aangezien een eventuele Sovjetrussische aanval op West-Europa naar verwachting over land zou plaatsvinden, leek het alleszins redelijk bij de verdediging van Nederland de nadruk te leggen op de opbouw van efficiënt werkende land- en luchtmacht, zulks ten koste van de zee- en luchtmacht. Dit voor de Nederlandse marine

weinig aantrekkelijke vooruitzicht bracht al spoedig een moeilijk debat over strategische problemen teweeg. De Koninklijke marine verweerde zich, herinnerend aan de meidagen van 1940, met het argument dat Nederland wanneer de Russische legers eenmaal zouden oprukken zo goed als onverdedigbaar was. Het ontbrak Nederland immers aan diepte voor een eventuele terugtrekking van zijn troepen. Alleen een behoorlijk uitgeruste vloot zou bij zo'n aanval kunnen ontsnappen en later een essentiële rol spelen bij de bevrijding. Bovendien had de geschiedenis, zo redeneerden de zeemachtaanhangers, aangetoond dat bijna alle kritieke keerpunten — niet de eindstrijd — in een oorlog op zee werden bevochten. Het was dus gewoon weggegooid geld, wanneer veel financiën zouden worden besteed aan de opbouw van landstrijdkrachten! Vanzelfsprekend, zo vond men in marinekringen, waren marinebases onmisbaar, maar die konden het best in West- en Oost-Indië, buiten het bereik van de Russen, worden gestationeerd. Het verlies van Nederlands-Indië in 1949 maakte echter aan die illusie abrupt een eind. Daarmee verschoof de prioriteit haast vanzelf naar de verdediging van land en luchtruim. Omdat de Sovjetrussische zeemacht toentertijd algemeen als zwak werd beschouwd moest de Koninklijke marine zich voorlopig, wat de verdediging van Nederland betreft, tevreden stellen met een minder prominente rol. De aandacht diende te worden gericht op de beveiliging van de kustwateren, de aanlooproutes naar de havens en op de maritieme havenverdediging. Tòtdat in 1951 duidelijk werd dat de Sovjet-Unie voor haar zeemacht een niet onaanzienlijk bouwprogramma had opgesteld. Een in NAVO-verband actievere Nederlandse maritiem-militaire bijdrage werd nu weer noodzakelijk gevonden.

In de militair-strategische plannen van eind 1950 speelde de verdediging van het Nederlandse grondgebied een bepaald niet onbelangrijke rol. Het idee Nederland een gewichtige plaats in de Europese verdedigingsplannen toe te kennen was in 1948, na enige discussie, ontsproten in de bevelsorganisatie van het Chefs-van-Stavencomité van de Westeuropese Unie. Nederlands positie in de verdediging van West-Europa was van groot strategisch belang. Niet alleen zijn geografische ligging en de veelheid aan verkeers-, spoor- en waterwegen maar ook het feit dat Britse en Amerikaan-

² H. F. L. K. van Vredenburg — *Den Haag antwoordt niet*. Leiden (1985) 429-430.

se troepen in geval van oorlog Nederland als door- gangsgedebiet zouden moeten gebruiken, maakten Nederland alleen al uit logistieke overwegingen tot een strategisch belangrijk gebied. De Generale Staf verwachtte dan ook dat bij een plotselinge aanval op Nederland het Rode Leger zou proberen het grondgebied ten noorden van de grote rivieren zo snel mogelijk en ongeschonden in handen te krijgen. De grote doorbraak zou dan vermoedelijk ten zuiden van de grote rivieren worden geforceerd door Sovjetrussische tankeenheden en artillerie, gesteund door de luchtmacht. Daarom kreeg de beveiliging van de Rijn-IJssellinie voorrang. Het gebruik van kernwapens en biologische strijdmiddelen werd onwaarschijnlijk geacht omdat werd verondersteld dat de Russen het economische potentieel van Nederland zoveel mogelijk onbeschadigd in handen zouden willen krijgen. De kans op grote bombardementen werd derhalve minimaal geacht. Voor zover lucht bombardementen zouden plaatsvinden werden die verwacht in het gebied waar de Nederlandse landstrijdkrachten zich zouden ophouden, op vliegvelden en op voor de defensie vitale punten, zoals de Schelde, Soesterberg, Den Helder, Amsterdam, Rotterdam en Den Haag. De Sovjetrussische militaire acties zouden eerder gepaard gaan met uitgebreide luchtlandingen (naar schatting 100.000 man) in de nabije omgeving van bruggen, havens en belangrijke verkeersknooppunten.

Binnenslands zou het Sovjetrussische offensief worden ondersteund door communistische vijfde colonnes (circa 10.000 man) die zich dan zouden concentreren op de sabotage van militaire objecten, telefooncentrales, gas-, water- en elektriciteitsbedrijven, vliegtuigen, en die niet ervoor zouden terugschrikken leidinggevende personen te liquideren. Voorts zouden de vijfde colonnes trachten het uitlopen van de handelsvloot te beletten door aanslagen te plegen op schepen, het onklaar maken van hef- en draaibruggen en door het plaatsen van mijnen in waterwegen en havenmonden.³

Het was dus zaak — zoals op 7 september 1950 in de vergadering over de „mobilisatievoorbereiding” ter sprake werd gebracht — zoveel mogelijk gegevens te verzamelen over de eventuele activi-

³ CAD/HKGS/G2a/10568/ZG (zeer geheim)/28 okt. 1950/ doos 51/1950, betr. analyse van het optreden der Russen in geval van oorlog en meer in het bijzonder tegen Nederland.

teiten van die vijfde colonnes. Vooralnog liet het zich aanzien dat de organisatie en materiële voorzieningen van die ondergrondse communistische groeperingen gebrekkig waren.

Bij het opstellen van een strategisch of tactisch plan zal dus voorlopig slechts rekening dienen te worden gehouden met spontane improvisaties. Gelet op de dislocatie der potentiële 5e colonne, zal reeds veel gedaan zijn, indien men tijdig tevoren de stad Amsterdam (annex Zaandam) af-grendelt en de objecten in de omgeving dezer steden (. . .) veilig stelt.⁴

Aangezien een nieuwe oorlog, meer dan de Tweede Wereldoorlog, een totaal karakter zou dragen was de actieve medewerking van de gehele burgerbevolking bij de bestrijding van de vijfde colonnes en het op volle toeren laten draaien van de oorlogsproductie een absolute voorwaarde om de overwinning op de vijand te kunnen behalen.

Een toekomstige oorlog zal meer dan de laatste het karakter dragen van een strijd om levens- en wereldbeschouwingen, waardoor men ook geestelijk sterk moet staan om weerstand te kunnen bieden aan valse ideologieën.

Aldus kap. A. Pot in het partijblad Anti-Revolutionaire Staatskunde.⁵ Kortom, de Korea-crisis versterkte in Nederlandse militaire kringen de overtuiging dat de Sovjet-Unie plannen voor een aanval op West-Europa koesterde.

„Gewoon krankzinnig”

Toen minister van buitenlandse zaken D. U. Stikker in 1950 voor het eerst kennis nam van het geallieerde verdedigingsplan — waarbij de nadruk op de verdediging van de Rijn-IJssellinie lag — was hij volgens eigen zeggen diep geschokt. Grote delen van Nederland en geheel Duitsland ten Oosten van de Rijn zouden volgens die strategie worden prijsgegeven. Bovendien zag Stikker bij een Russische aanval een chaotische situatie van zich in tegengestelde richting verplaatsende massa's vluchtelingen en militairen voor zich opdoemen. Hij duidde het plan in de NAVO-raad aan met de woorden „gewoon krankzinnig”. Naar zijn mening moest de verdedigingslinie bij de Rijn-IJssel naar het Oosten, dat wil zeggen tot ver in de Duitse Bondsrepubliek, worden verschoven. Een zg. „voorwaartse strategie”. Een en ander zou wel

⁴ CAD/HKGS/G2a/10536/ZG/4 sep. 1950/doos 51/1950, mobilisatievoorbereiding, Hoofd sectie G2b.

⁵ *Anti-Revolutionaire Staatskunde* 22(1952)165-172.

betekenen dat de Bondsrepubliek in het NAVO-bondgenootschap moest worden opgenomen.

Dat riep in Nederland aanvankelijk een dilemma op. Het gevaar van een herlevend militarisme in Duitsland was dan niet denkbeeldig. Te meer omdat een Duitse herbewapening zou meebrengen dat men vermoedelijk een beroep moest doen op de oude militaire kaste, omdat de Duitse jeugd, gezien de bittere ervaringen met het nationaal-socialisme, weinig ervoor zou voelen onder de wapenen te komen. De schroom tegen Duitslands remilitarisering werd evenwel door Nederland onder invloed van de Korea-crisis opzij geschoven.

De veiligste oplossing voor Den Haag was de inpassing van Duitse strijdkrachten in een geïntegreerde NAVO-troepenmacht, onder leiding van een NAVO-opperbevelhebber. Frankrijk verkoos echter het Pleven-plan (oktober 1950), waarin de Bondsrepubliek zou participeren in een supranationaal Europees leger, een zogeheten Europese Defensiegemeenschap (EDG). Nederland stond zeer terughoudend tegenover het plan Pleven, omdat het de Franse hegemoniële aspiraties vreesde, en legde om die reden sterk de nadruk op de onderschikking van de EDG aan de NAVO. Pas in oktober 1954, nadat de Fransen hun eigen plan hadden verworpen, konden de betrekkingen tussen de NAVO en de Bondsrepubliek Duitsland definitief worden geregeld.⁶

Preventieve oorlog

Ook in militaire kringen bestond de nodige wrevel over de bestaande krijgsplannen. De verdediging werd te passief van aard geacht en te eenzijdig gericht op de bescherming van het Nederlandse grondgebied. In het militaire maandblad „Ons Leger” verscheen in februari 1951 een bijdrage waarin met klem erop werd gewezen hoe gevaarlijk de getalsovermacht van het Rode Leger was en wat daartegenover door het Westen kon worden gedaan. Met een bepaald niet zakelijk gehouden woordkeuze werd het Westen gevoelig op de vingers getikt, omdat men daar te veel op het defensief vertrouwde.

⁶ A. E. Kersten — Niederländische Regierung, Bewaffung Deutschlands und EVG, in: E. H. Volkmann en W. Schwengler (eds) — *Die Europäische Verteidigungsgemeinschaft. Stand und Probleme der Forschung*. Boppard/Rhein (1985)193-201.

Wellicht wordt de hoop gevestigd op het inderdaad formidabele obstakel, hetwelk de Rijn tegen een opmars uit het Oosten vormt. Maar tegenover dit nadeel voor de Sovjetstrijdkrachten staat het grote voordeel dat zij bezitten: het initiatief der operaties.⁷

Dit te passieve uitgangspunt, waarop de Westerse conceptie van oorlogvoering berustte, was in Korea als afweer van een aanval overduidelijk onbevredigend gebleken. Het enige dat het Westen nog kon redden tegenover het overweldigende oorlogspotentieel van de Sovjet-Unie, was de Westerse voorsprong in het natuurwetenschappelijke onderzoek op de Russen verder uit te buiten door een groter percentage van het nationale inkomen aan militaire research te besteden. Dat was de sleutel tot de overwinning.

Tegenover een veelvoudige vijandelijke getalsovermacht heeft de soldaat nu eenmaal bijzondere wapens nodig. Er is voor hem geen andere mogelijkheid om de vlag van het Westen ooit in Moskou of op de toppen van de Oeral te plaatsen dan met behulp van de middelen, welke de research hem ter beschikking stelt.⁷

De gedachten gingen geenszins uitsluitend uit naar de toepassing van kernenergie, maar ook naar de militaire toepassing van infrarode stralen, radar, metaallegeringen, raketten en bacteriën.

Niemand kan meer de toekomstige mogelijkheden ontkennen van de uithongering van een geheel contingent dank zij research in biologische strijdmiddelen. Door de vijand onder druk te zetten met nieuwe vernietigingsmiddelen kan zijn strijdwil wellicht even goed gebroken worden als door de meer directe werking van verovering.⁷

Uit dit artikel sprak niet alleen een onverholen kritiek op de Westerse defensieplannen maar trad ook de wens naar voren een preventieve oorlog niet bij voorbaat uit te sluiten. Dergelijke gedachten waren geenszins nieuw. Reeds in 1948 — een jaar van toenemende spanning tussen Oost en West — werd binnen de Nederlandse krijgsmacht door enkelen het idee geopperd een Sovjetrussische aanval niet af te wachten maar zelf de eerste klap uit te delen:

De laatste 50 jaar hebben de Westerse democratische mogendheden immer defensieve oorlogen gevoerd (. . .) Het idee van een offensieve actie werd in de gedachtenwereld van de Westerse democratieën verafschuwd. Waartoe dit geleid heeft (WO II) behoef niet meer vermeld te worden.⁸

De Nederlandse regering liet echter toen (1948)

⁷ *Ons Leger* 35(1951)(2)3-5.

⁸ Zie ¹; een andere aanwijzing in: CAD/HKGS/G1/30033/ZG/8 juli 1948/doos 1-19/Hoofd sectie G1.

en in 1951 terstond weten weinig gecharmeerd te zijn van dergelijke opvattingen.

Operationele concepties

Zolang de Duitse kwestie niet was opgelost bleef het accent liggen op het in stand houden van de Rijn-IJssellinie. Begin 1952 werd een aangepast scenario ontworpen dat de naam Operatie „Leeuw” meekreeg. Operatie „Leeuw” zou in twee fasen verlopen. De eerste fase concentreerde zich op de te nemen maatregelen, wanneer de geallieerde bezettingstroepen zich uit de Bondsrepubliek achter de Rijn-IJssellinie moesten terugtrekken. De tweede fase zou beginnen op het moment dat de geallieerde strijdkrachten op de Westelijke oever van de Rijn-IJssel waren aangekomen en een hardnekkige verdediging van het overblijvende Nederlandse grondgebied achter de grote rivieren zou beginnen. In dit scenario moest de Nederlandse Territoriale Bevelhebber (NTB) tijdens het eerste stadium van fase I zich toeleggen op het beveiligen van sleutelposities tegen subversieve acties van de Stalinistische vijfde colonnes en het optreden van kleine groepen vijandelijke parachutisten. Bovendien moest de NTB maatregelen treffen teneinde bij een verzoek om hulp onmiddellijk met volle kracht militaire bijstand te verlenen tegen communisten in de omgeving van Amsterdam, Rotterdam, Utrecht en Twente. Zij „ . . . geven duidelijk blijk bereid te zijn blindelings bevelen uit het buitenland (lees Moskou) te accepteren en naar beste kracht uit te voeren”. Deze interne vijand ontving naar verluidde ruime financiële middelen uit het buitenland. Hoewel geen nauwkeurige gegevens bekend waren over de uitrusting en bewapening van de vijfde colonnes werd aangenomen, dat zij beschikten over wapens, afkomstig uit de jaren van de Duitse bezetting. „Wel is bekend dat door leden van het ANJV (een communistische mantelorganisatie; W.) in Arnhem oefeningen in guerrillatechnieken werden gehouden”.

Het tweede stadium van fase I bestond uit het sluiten van de Oostgrens tegen vluchtelingen, het beveiligen en openhouden van wegen die voor de terugtocht van de geallieerde eenheden uit de Bondsrepubliek van groot belang waren en het verzekeren van het behoud van regeringscentra,

vliegvelden, radarstations, havens, sluisen en afsluiters in de IJssel ten behoeve van de inundatie. Teneinde de IJssel als verdedigbare hindernis meer „body” te geven had de Generale Staf een plan uitgewerkt het water van de Rijn naar de IJssel te leiden indien de omstandigheid dat vroeg.

In fase II diende alles te worden gericht op de actieve verdediging van Nederland, waarbij de landstrijdkrachten vijandelijke overgangspogingen over de IJssel moesten beletten. Daartoe had men o.m. oude Duitse tanks laten ingraven om het doordringen van de vijand te verhinderen. Voorts moesten de landstrijdkrachten in samenwerking met de Waddenzee- en IJsselmeerflottieljes de noordflank van de Rijn-IJssel — met nadruk op de Afsluitdijk — verdedigen. De tweede linie kreeg tot taak het nationale grondgebied, d.w.z. de strategisch belangrijke gebieden in de provincies Zuid- en Noord-Holland en Utrecht, tegen vijandelijke luchtlandingen en aanslagen op de kust te beschermen. In het plan voor Operatie „Leeuw” waren de volgende bijzondere instructies opgenomen.

Alle commandanten, van hoog tot laag, behoren ervan te zijn doordrongen, dat zij — ook al is iedere verbinding met neven- en hogere eenheden verbroken — beziel met de vaste wil de vijand zo groot mogelijke verliezen toe te brengen, de hun toevertrouwde taken met inzet van alle middelen, tot het uiterste moeten volbrengen.

De Nederlandse Commandant ter plaatse is verplicht tot vernieling van een brug over te gaan, indien het onmiddellijke gevaar zou ontstaan, dat de brug in 's vijands handen zou vallen, ook al zouden nog niet alle geallieerde en eigen strijdkrachten op de Westoever zijn aangekomen.⁹

Ofschoon de kans dat kernwapens tegen doelen in Nederland zouden worden ingezet niet hoog werd geschat — volgens inlichtingendiensten bezat de Sovjet-Unie te weinig operationele kernwapens en inzetmiddelen — was de Nederlandse militair over een mogelijke kernwapenoorlogvoering wel ingelicht. Daartoe was speciaal een boekwerkje samengesteld dat een beeld probeerde te geven van de uitwerking van een kernwapen (toen nog atoombom genoemd) en de mogelijke beschermingsmaatregelen ertegen.

In januari 1953 werd aan het plan „Leeuw” het operatiebevel „Zwaluw” toegevoegd. Operatie „Zwaluw” had tot doel in crisistijd bepaalde opleidingseenheden van de marine (o.a. KIM), land-

⁹ CAD/HKGS/G3/50470/ZG/11 feb. 1951/Operatie „Leeuw”.

en luchtmacht (bv. KMA) over te brengen naar het Verenigd Koninkrijk teneinde de opleiding aldaar voort te zetten. De NTB werd belast met de voorbereiding en uitvoering van de verplaatsing van de uit de opleidingseenheden gevormde detachementen naar de inschepingshavens. De Koninklijke marine zou moeten zorgen voor de inscheping en het vervoer naar Engeland. Als strikte order gold dat tijdens de verplaatsing de detachementen alleen in uiterste noodzaak mochten worden ingezet voor de handhaving van de openbare orde en rust.

Langzaam maar zeker begon echter vanaf 1953 deze territoriale-verdedigingsopzet aan waarde in te boeten. De Nederlandse defensie raakte immers steeds meer ingebed in de geïntegreerde NAVO-structuur. De opnemng van de Bondsrepubliek in het NAVO-gezelschap in 1955 impliceerde dat de verdedigingslinie naar haar oostgrens kon worden verschoven. De Rijn-IJssellinie werd daarmee van secundair belang. De legering van delen van het Eerste Nederlandse Legerkorps in de Bondsrepubliek (1963) symboliseerde in zekere zin die verschuiving. Aanvallende Sovjetrussische legers dienden nu zo dicht mogelijk bij de Duitse oostgrens te worden opgevangen.

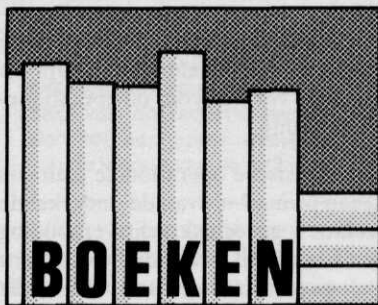
Tot slot

In het voorgaande hebben wij gezien dat de Nederlandse legerleiding toentertijd ernstig rekening hield met het uitbreken van een nieuw gewapend conflict. Een conflict dat zich op twee fronten zou manifesteren: met een interne en een externe dreiging. Een Sovjetrussische aanval zou immers naar men verwachtte — analoog aan de Duitse Blitzkrieg — zijn gericht op een snelle verovering van het economische potentieel van Nederland d.m.v. uitgebreide luchtlandingen, binnenslands ondersteund door subversieve acties van communistische vijfde colonnes. Deze in Westeuropese

militaire kringen algemeen aanvaarde „threat assessment” behoeft, achteraf gezien, wel enige relativering. In tegenstelling tot wat men destijds geloofde hadden de Russen na 1945 wel degelijk een deel van hun strijdkrachten gedemobiliseerd en het Rode Leger vertoonde ernstige kwalitatieve gebreken. Dat neemt niet weg dat de Sovjet-Unie op militair terrein over een conventioneel overwicht beschikte. Niet geheel ten onrechte vreesde men dan ook dat de eenzijdige concentratie op de verdediging van de Rijn-IJssellinie Nederland tot slagveld zou maken. Een vooruitgeschoven frontlijn tot ver in de Bondsrepubliek bood militair-strategisch gezien in dit opzicht meer soelaas.

Zolang de Bondsrepubliek niet in het NAVO-gezelschap was opgenomen zat er niets anders op dan de aandacht primair te blijven richten op de verdediging van de Rijn-IJssellinie. De operationele concepties die daarvoor werden bedacht vertoonden overigens een opvallende gelijkenis met die van vóór de Tweede Wereldoorlog. Evenals in 1939/40 speelden de grote rivieren, de Afsluitdijk, inundatie, de aloude Vesting Holland — in dit geval aangeduid als de Nationale Sector — een cruciale rol in de verdedigingsplannen. Dergelijke verouderde concepties en de wetenschap dat Nederland rond 1950 met een relatief klein leger, moest worden verdedigd, ontlokte, en naar het schijnt enigszins terecht, de uitspraak „een papierendijk tegen een rode zee”. Toch waren die verdedigingsconcepties, gegeven de toenmalige omstandigheden, de meest realistische. Gebrek aan financiële middelen — de sociale en economische opbouw van het naoorlogse Nederland vereiste niet geheel onbegrijpelijk enige prioriteit — noopte de krijgsmacht tot beperkte maatregelen. Bovendien dicteerden het beschikbare militaire materieel en de geografische omstandigheden voor een belangrijk deel de strategie. Het was al met al niet zo verschrikkelijk slecht gesteld met de defensie van de Nederlandse „dijk”. De Nederlandse legerleiding trof in ieder geval geen blaam.





**Wij waren ingedeeld bij
het 4e Bataljon
Garde Jagers op
Oost-Java en Madoera**

door H. Hoekstra, 124 blz., geïll.
Uitg.: M. Lahm, Den Haag, 1989.
Prijs: f 30,-.
ISBN: geen

Dit is een aan de hand van dagboeken, brieven en gesprekken samengesteld relaas over de belevenissen van de mannen van het 4e Bataljon Garde Jagers in Indië in de jaren 1947-1950. Toenmalig soldaat Henk Hoekstra beschrijft de gebeurtenissen zoals die zich hebben afgespeeld gedurende zijn diensttijd vlak na de Tweede Wereldoorlog in Nederland

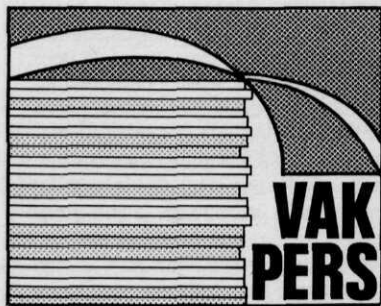
en in het toenmalige Nederlands-Indië. Eerst schetst hij de opleiding als dienstplichtig soldaat op de Elias Beekmankazerne in Ede en de reis naar Indië op de „Johan de Witt”.

Daarna volgden een periode van wachtlopen in Soerabaja en de acties in het kader van de eerste politionele actie op het eiland Madoera in juli 1948. De tweede politionele actie bracht de Jagers naar de omgeving van Modjokerto op Java. De strijd bleef echter niet beperkt tot de politionele acties, maar zette zich voort in een steeds verder gaande escalatie. De gevechten leidden het Bataljon verder naar andere plaatsen op Oost-Java, zoals Ngandjoek, Blitar en Toeloengagoeng. De veranderende politiek en publieke opinie in Nederland werden door de mannen in Indië maar moeilijk be-

grepen. Uiteindelijk brak de periode aan van staakt-het-vuren en onderhandelingen, gevolgd door de overdracht van gebieden en materieel, die ook de aanvankelijk pro-Nederlandse Indische bevolkingsgroepen niet ongemoeid liet. Ten slotte werd het Bataljon voor de thuisreis ingescheept op de „Waterman”, die hen op 24 maart 1950 in Nederland terugbracht.

Het boekje geeft een aardig beeld van wat zich, in de ogen van een dienstplichtig soldaat, heeft afgespeeld in die periode van de Nederlandse geschiedenis. Daardoor is het zeer lezenswaard, niet alleen voor mensen die het hebben meegeemaakt, maar ook voor wie niet erbij zijn geweest en erg weinig over die periode weten.

T. W. B. VLEUGELS, kap jg



**Sovjetrussische
operationele planning**

Gevechtskrachtsverhouding en gewondenaanbod bij operaties van Front en Leger

In de operationele planning is het moeilijk tot juiste verliesramingen te komen. Men kan echter niet eraan voorbijgaan, omdat diverse systemen v.w.b. hun omvang en kwaliteit worden gebaseerd op schattingen, die in dit kader moeten worden gedaan. De Koninklijke landmacht herstructureerde recent haar geneeskundige-verzorgingsstelsel, met name bij het 1e Legerkorps, waarbij de verliesverwachting, leidend tot een zeker gewondenaanbod in oorlogstijd, als uitgangspunt heeft gediend.

Ook in de Sovjet-Unie tracht men een zo nauwkeurig mogelijke schatting te maken van het te verwachten gewondenaanbod in oorlogstijd, ten einde het geneeskundige-verzorgingssysteem erop af te stemmen.

Alhoewel de bronnen waaruit de Russische benaderingswijze is af te leiden schaars zijn, weet Stoeckli* in zijn onderzoek talrijke gegevens m.b.t. het onderwerp, ontleend aan Sovjetrussische studies, te verzamelen en te interpreteren. De relatie tussen de gevechtskrachtsverhoudingen en het gewondenaanbod is geen Russische uitvinding; ook in NAVO-verband wordt die relatie o.m. als uitgangspunt bij perso-

* Hoogleraar Universiteit Neuchâtel, kol Zwitsers leger, internationaal lid Soviet Studies Centre v.d. Royal Military Academy te Sandhurst.

neelsverliesramingen in de operationele planning gehanteerd. De dominantie daarvan, zoals die in de Russische studies wordt ervaren is in Stoeckli's artikel nader uitgediept.

In algemene zin wijst de schr. erop dat de operationele analyses in het Westen o.m. zijn gebaseerd op gegevens uit onderzoeken op technisch gebied. De effecten en de mogelijkheden van de afzonderlijke wapensystemen worden vastgesteld op testbanen of tijdens oefeningen. De Russen ontkennen weliswaar

het belang van die proefnemingen niet, maar zijn erg voorzichtig met het trekken van conclusies. Wapensystemen staan immers niet op zichzelf, maar leveren een bijdrage in het totale operationele plan (optreden) en in oorlogstijd zal als gevolg van de spanningen waaronder het gevecht plaatsvindt, de menselijke factor een belangrijke rol spelen.

Zelfs zó belangrijk, dat de effectiviteit van hoogwaardige wapensystemen negatief kan worden beïnvloed. Derhalve wordt in de Russische operationele analyses altijd re-

kening gehouden met de oorlogservaringen, waarbij die van 1941-45 nog steeds toonaangevend zijn en de basis vormen voor de operationele planning.

De Russische operationele planners gaan primair uit van de onderkende relatie gevechtskrachtsverhouding en het aantal gewonden dat tijdens het gevecht zal ontstaan. De relatie wordt empirisch vastgesteld aan de hand van de operaties in 1944-45. Onder invloed van de ervaringen van de Tweede Wereldoorlog wordt daarbij extra aandacht besteed aan

Groepsreizen naar Indonesië in 1990

De traditionele jaarlijkse groepsreis voor officieren, oud-officieren en (oud)-reserveofficieren van de Nederlandse krijgsmacht en hun dames, weduwen en introducé(e)s (mits meereizend met de introducerende) zal, gezien het succes in voorgaande jaren, in 1990 worden voortgezet en wel met de volgende twee reizen.

1. Singapore-(trans)Sumatra-Soelawesi (Celebes)-Jakarta (32 dagen, vertrek ca. 2 mei 1990)

Na enkele dagen verblijf in Singapore, vanaf Medan per airconditioned reisbus naar het prachtige Tobameer en vervolgens dwars door de machtige tropische oerwouden van Sumatra via Padang naar Benkoeloe (Benkoelen); via Jakarta naar Oejoengpandang (Makassar) voor een bezoek van een week aan Soelawesi dat, net als Sumatra, veel natuurschoon biedt (bezoek aan de opmerkelijke Toraja-woningen en de steile-rotsgraven). Na een driedaags bezoek aan Jakarta terug naar Amsterdam.

2. Java-Bali-Lombok-Singapore (36 dagen, vertrek ca. 31 aug. 1990)

Na enkele dagen Jakarta een zigzagreis per airconditioned reisbus over de gehele lengte van Java. Behalve de vele bekende toeristische plaatsen bezoeken wij vele andere bezienswaardigheden en plaatsen, die deze reis interessant en avontuurlijk maken en die voor de meeste toeristen (nog) onbekend zijn. Na de oversteek en het ver-

blijf op Bali en Lombok, en nog enkele dagen in Singapore, vliegen wij terug naar Amsterdam.

Het succes van de voorgaande reizen en de steeds toenemende interesse om niet „zomaar“ naar Indonesië te gaan, maar in collegiaal verband en met mensen „die op dezelfde golfengte zitten“, zijn een goede waarborg deze reizen op dezelfde voet voort te zetten.

Onze reizen gaan per eigen touringcar geheel over de weg. De nadruk zal ook nu weer liggen op een maximaal contact met land en volk, waarbij vooral de culturele, folkloristische en (militair)-historische aspecten de revue zullen passeren, terwijl ook veel aandacht wordt geschonken aan het moderne Indonesië.

Op de meeste plaatsen wordt langer dan één nacht verbleven; daar worden dan excursies gemaakt. Men kan er natuurlijk ook zelf op stap gaan. Op deze wijze heeft men, behalve het gemak van een groepsreis, ook volop de kans voor eigen initiatieven.

De reizigers logeren deels in eenvoudige, doch alleszins behoorlijke hotels en deels in bungalows in de bergen alsook (op Java) nog enkele dagen op een zeer romantische plantage. De meeste hotels en bungalows zijn voorzien van een zwembad. Bovendien bezoekt men enkele dagen Singapore en Jakarta, met veel bezienswaardigheden en mogelijkheden voor winkelen. Deze uitgezochte combinatie van alle genoemde elementen maakt dit soort reizen in een eigen besloten gezelschap met zijn collegiale sfeer tot een uniek gebeuren, zowel voor oud-in-discgasten en collega's, die daar van

1945 tot 1950 waren, alsook voor hen die Indonesië nog niet kennen.

De keuze van de tijdstippen van de reizen is dusdanig, dat men gedurende de droge moesson in Indonesië is en ook in de periode, dat het „toeristenstijl“ is. De deelnemers moeten echter wel goed gezond zijn en tegen een stootje kunnen; het wordt een avontuurlijke tocht!

Na afloop van de tour (men is er nu eenmaal tòch) bestaan vele mogelijkheden om de reis te verlengen naar andere bestemmingen in Indonesië of daarbuiten.

Teneinde de kosten voor deze unieke en veelomvattende reizen zo laag mogelijk te houden kunnen de prijzen pas begin oktober 1989 door de vaste Reisorganisatie worden vastgesteld. Deze jaarlijks terugkerende (militaire) groepsreizen werden jarenlang begeleid door kol C. A. Heshusius. Sedert 1987 worden de reizen begeleid door de heer H. L. B. Mahieu, oud-hoofdofficier van de Koninklijke marine, geboren en getogen in het voormalig Nederlands-Indië, die goed bekend is met land en volk van het huidige Indonesië, en ook over de nodige ervaring beschikt.

Voor nadere inlichtingen kunt u zich (bij voorkeur schriftelijk) wenden tot de heer Mahieu, die (evenals zijn voorganger) hierbij niet-commercieel is betrokken; het adres is: Populierestraat 5, 4431 CL 's-Gravenpolder, tel. (01103) 23 80.

Aangezien in tamelijk kleine groepen wordt gereisd, het aantal plaatsen daardoor beperkt is en de reizen vrij snel zijn volgeboekt, verdient het aanbeveling zich, na de verkregen nadere informatie, zo spoedig mogelijk aan te melden.

Deze rubriek bevat uittreksels uit binnen- en buitenlandse publicaties. De verantwoordelijkheid van de redactie beperkt zich tot een juiste weergave van de inhoud van de artikelen.

het effect van een snelle opmars, die kenmerkend was voor de Russische offensieven, die aan het eind van de periode 1941-45 werden uitgevoerd. De daaruit verkregen gegevens, die het verband aantoonde tussen de gevechtskrachtsverhoudingen en de personeelsverliezen (i.c. gewonden) worden volgens Stoeckli bij de huidige planning nog steeds gehanteerd. Daarbij wordt bovendien extra aandacht besteed aan het aspect terrein, dat al of niet remmend werkt op de snelheid van het ingezette offensief en de beweeglijkheid van het conventionele gevecht. Het relatief vlakke terrein en daardoor de mogelijkheid tot grote mobiliteit te komen kenmerkte de meeste in beschouwing genomen operaties uit de Tweede Wereldoorlog. Niettemin is ook rekening gehouden met de ervaringen van het optreden in ongunstige terreintypes, bv. de operaties in de Karpaten. De personeelsverliezen in sterk geaccidenteerd terrein, onder gelijkblijvende omstandigheden, bleken tweemaal zo hoog te liggen als in vlak terrein. Alhoewel de Sovjetrussische planning v.w.b. de personeelsverliesramingen nog uitgaat van gegevens uit de Tweede Wereldoorlog, ontstaat toch de indruk, dat men zich rekenschap geeft van gewijzigde omstandigheden. Het terrein van Centraal-(West)Europa is geen vlak open terrein en nieuwe technologische ontwikkelingen doen hun invloed wel degelijk gelden in het moderne gevecht, waarbij aan Russische zijde met name wordt gewezen op de rol van de moderne antitankwapens. Het probleem waarmee de Russen heden ten dage worstelen is de vrees, dat de snelheid (en daarmee de verrassing), kenmerkend voor de offensieve operaties aan het einde van de Tweede Wereldoorlog, nu niet meer zal worden gehaald, met name in moeilijk terrein. Het handhaven van het momentum door in-

zet van o.a. mobiele groepen en het plaatselijk in eigen voordeel wijzigen van de gevechtskrachtsverhouding in doorbraaksectoren moet voorkómen dat gevechten een statisch karakter gaan krijgen met als gevolg een toeneming van personeelsverliezen. De rol van een Operationele mobiele groep (*operativnaya podvizhnaya gruppá*, voorheen aangeduid als operationele manoeuvregroep) en overige mobiele groepen/voordetachementen is veel groter geworden dan in 1945. Ze compenseren het geringe overwicht aan gevechtskracht en houden daardoor de personeelsverliezen op een aanvaardbaar niveau.

Bij de vaststelling van het overwicht aan gevechtskracht in het onderzoek naar de relatie met de personele gevechtsverliezen, opgelopen in de operaties van 1944-45, zijn alleen de niveaus van Front en Leger in beschouwing genomen. De onderzochte operaties tonen een reeks van gevechtskrachtsverhoudingen, oplopend van 2:1 tot 7:1. Alhoewel de norm voor een doorbraaksector op ten minste 4:1 lag werd in sommige gevallen met minder (3:1) genomen. Naarmate het niveau steeg, verminderde de behoefte aan een totaal overwicht aan gevechtskracht. Ten tijde van het tegenoffensief bij Stalingrad bedroeg het overwicht van de drie Sovjetrussische Fronten slechts 1,2:1! In een vergelijkingstabel geeft schr. de diverse relaties weer tussen het overwicht aan gevechtskracht en de personeelsverliezen (gewonden) voor de verschillende operaties uitgevoerd in de periode 1944-45.

Bij zijn verzamelde gegevens omtrent Sovjetrussische verliezen en verliesramingen heeft Stoeckli o.m. gebruik gemaakt van de publicaties van Smirnov, waarin relevante gegevens staan voor de huidige Russische geneeskundige officier, die aan de hand daarvan zijn middelen voor geneeskundige afvoer en verpleging in de diverse operaties kan plannen. Uit de beschikbare Russische bronnen blijkt, dat de verhouding doden:gewonden aan het einde van de Tweede Wereldoorlog (de onderzochte periode) op 1:3 lag. Van alle gewonden keerde ongeveer 80% te-

rug naar de eenheden. De totale personeelsverliezen kwamen dan ook op ca. 40% van de sterkte te liggen. In een grafiek, waarin de diverse belangrijke Sovjetrussische operaties uit de Tweede Wereldoorlog zijn weergegeven, wijst schr. op het consistente verband tussen het aantal opgelopen verliezen (gewonden) en de per operatie berekende gevechtskrachtsverhouding. Hieruit kan worden afgeleid dat overwicht in gevechtskracht eraan meewerkt het aantal gewonden beperkt te houden. Tevens blijkt echter, dat het verhogen van de gevechtskracht in een bepaalde sector, zonder daarbij een belangrijke voortgang in de operatie te boeken, niet tot een noemenswaardige daling van het gewondenaanbod leidt.

Uit de historische gegevens vallen de operaties in het oostelijke deel van de Karpaten en die in Mantsjoerije uit de toon. Daarbij blijkt het geaccidenteerde terrein de dominerende factor te zijn geweest bij het ontstaan van de verliezen. Mede als gevolg daarvan werden in deze operaties aanvankelijk weinig succes en voortgang geboekt; de operaties duurden daardoor dan ook relatief lang. Ondanks het overwicht aan gevechtskracht bleek het aantal verliezen (gewonden), dat daaraan zou kunnen worden gerelateerd aanzienlijk hoger te liggen dan bij de andere operaties. De Russen trekken hieruit de conclusie dat de verliesverwachting voor operaties in moeilijk terrein tweemaal zo hoog moet worden gesteld als in normaal (vlak/open) terrein. Gebaseerd op de historische gegevens hanteren de Russen in de huidige planning voor het Legerniveau een dagelijkse verliesverwachting van 1 à 1,3% bij offensieve acties onder conventionele omstandigheden, uitgaande van een overwicht aan gevechtskracht in de verhouding 2:1 en rekening houdend met een goed voorbereide verdediger aan NAVO-zijde.

F. Stoeckli — Soviet operational planning: superiority ratios and casualties in Soviet Front and Army operations. *RUSI-J.* (1989)(Spring) 33.

E. G. M. OTTERLOO, Ikol aat ▶

REGELS VOOR KOPIJ- VERZORGING

Ten einde bij de verwerking van kopij door redactie, produktieafdeling en zetterij onjuistheden en tijdverlies te vermijden en de eindcorrectie zo nodig — bij tijdgebrek — door anderen dan de auteur te laten verrichten, is het gewenst, dat aangeboden kopij zoveel mogelijk een uniform uitvoeringskarakter heeft en geen ruimte laat voor onjuiste interpretatie. Daar toe dient de kopij aan enkele normen te voldoen.

Om dit te bereiken zijn hieronder enkele aanwijzingen samengevat om auteurs te informeren omtrent de meest doelmatige uitvoering van kopij.

De auteurs wordt dringend verzocht de omvang van hun artikelen zoveel mogelijk te beperken. Zulks komt de leesbaarheid van hun bijdrage alsmede de variatie van de inhoud van ons maandblad ten goede. Als richtlijn kan men uitgaan van een gemiddelde van 6 blz. zonder, tot 8 blz. met illustraties. Eén pagina telt ca. 800 woorden; dit komt globaal overeen met 2 bladen A4, getypt met ruime marge en 1½ regelafstand.

1. MANUSCRIPT

1.1. Tekst

- Boven de titel (men houde deze kort): naam auteur met evt. academische titel; daaronder rang of functie.
- Kopij typen met anderhalve of dubbele regelafstand.
- Marge ca. 5 cm.
- Pagina's bovenaan doorlopend nummeren.
- Bij latere tussenvoeging van pagina's: nummer van voorgaande pagina, gevolgd door letter (a, b . . .).
- Spelling: voorkeursspelling (Van Dale / Woordenlijst Spellingcommissie).
- Opnieuw typen van een pagina aanbevolen in geval van veel doorhalingen/wijzigingen/correcties.

1.2. Tabellen

- Niet in tekst opnemen, doch op aparte pagina('s) aan het slot toevoegen.
- Doorlopend nummeren en nummer boven tabel plaatsen (Tab. 1, Tab. 2, enz.)
- Daarachter evt. titel(s) van tabel(len).
- In de tekst verwijzingen naar desbetreffende tabel(len) opnemen (nummer).
- Tabel-indelingen uitsluitend met horizontale lijnen.
- Tabellen dienen niets anders te bevatten dan letters/woorden en/of cijfers.

1.3. Literatuuropgaven

- Samen te vatten aan het slot, onder kopje Literatuur.
- Literatuuropgaven nummeren in volgorde van vermelding in artikel.
- Verwijzingen in de tekst d.m.v. desbetreffende nummer tussen rechte haken: [], achter naam schrijver of citaat.
- Vermelding tijdschriftartikelen in literatuurlijst als volgt: Auteur — Tijdschrift jaargang(jaar)(nummer)blz. Voorbeeld: 3. F. J. van Doorn — Mil. Spect. 140(1971)(4)170.
- Vermelding van boeken: Auteur — Volledige titel. Uitgever, plaats (jaar)blz. (Vermelding blz. facultatief.) Voorbeeld: 7. A. Etzioni — De moderne organisatie. Spectrum, Utrecht (1970)36.
- Vermelding brochures: Auteur — Titel brochure. Uitgever of firma, plaats (jaar)blz. (Paginacijfer facultatief.) Voorbeeld: P. van Duyn — Toepassingen van infrarood. N.V. Fictief, Den Dam (1971)4.
- In literatuuropgaven is vermelding van titulatuur e.d. bij auteursnamen niet gebruikelijk.

h. Afkorting tijdschrifttitels volgens richtlijnen NEN 782.

i. Indien in een artikel niet expliciet naar de literatuur wordt verwezen, kan nummering van de opgaven achterwege blijven.

1.4. Voetnoten

- Deze beïnvloeden de leesbaarheid van een artikel ongunstig en dienen zoveel mogelijk te worden vermeden.
- Indien gebruik van enkele voetnoten onvermijdelijk is, dan per artikel doornummeren (dus niet per pagina) in met 1 beginnende reeks.
- Voetnootcijfers in de tekst, bij voorkeur ná desbetreffende zin, een halve regel hoger typen, zonder haken: ¹.
- De voetnoten zélf, ook met voorin het cijfer een halve regel hoger, kunnen aan het slot, na evt. literatuurlijst, worden getypt (bij opmaak komen ze zoveel mogelijk onder de kolom(men), waarin de verwijzing staat).

2. ILLUSTRATIES

2.1. Foto's

- Foto's zwart-wit, glanzend: formaat liefst 9 × 12 of 13 × 18 cm (geen kleurenfoto's of diapositieven).
- Op de achterzijde vermelden: Mil. Sp./naam auteur/nummer waarmee in tekst naar de afbeelding wordt verwezen.

2.2 Tekeningen

- Geheel in Oostindische inkt, op calqueer- of wit tekenpapier; papierformaat max. ca. 25 × 35 cm. Inschriften niet typen (zie ook pt 2.3.).
- Letters/cijfers m.b.v. sjablonen zo groot tekenen, dat bij verkleining van tekening tot kolombreedte (ca. 7,5 cm) letter/cijferhoogte ten minste 1 mm is (in uitzonderingsgevalen kunnen grote tekeningen worden gereproduceerd over 1½ of 2 kolom = ca. 10 of 15 cm; max.-hoogte ca. 22 cm).
- In plaats van getekende sjabloonletters kunnen ook plak/afwrijfletters worden toegepast, waarvoor dezelfde maatnormen gelden.
- Wanneer het zwart-witcontrast optimaal is, zijn scherpe lichtdrukken op wit papier ook bruikbaar.
- Calqueerpapier alleen ééenzijdig gebruiken.
- Millimeterpapier maakt reproductie onscherp, tenzij de liniëring lichtblauw is; bij reproductie vervalt deze liniëring echter.
- Buiten het te reproduceren vlak, boven of onder tekening vermelden: Mil. Sp. / naam auteur / nummer waarmee in tekst naar afbeelding wordt verwezen (zie ook pt 2.3.).

h. Tekeningen vóór inzending goed controleren: in een eenmaal vervaardigde opname is correctie vrijwel onmogelijk.

2.3. Onderschriften/legenda's bij afbeeldingen

a. Nummering van foto's en tekeningen doorlopend en dóór elkaar.

b. Verwijzingen in de tekst met: afb. 1 t/m afb. . . .

c. Onderschriften bij afbeeldingen zijn essentieel; men volsta dus niet met een nummering.

d. Onderschriften, getypt, aan het slot van artikel opnemen (ná evt. literatuurlijst en voetnoten), in volgorde van, en mét nummering. Zij behoeven niet op de achterzijde van foto's vermeld, noch op tekeningen getekend. Dit geldt ook voor evt. legenda's bij tekeningen, die (getypt) onder desbetreffende onderschriften kunnen worden opgenomen.

e. Bevat een legenda tekens/symbolen die niet kunnen worden gezet, dan dient de gehele legenda in de tekening opgenomen (getekend).

2.4. Algemeen

Foto's en tekeningen nimmer in tekst opnemen, doch altijd los bijvoegen.

3. DRUKPROEF

a. Als regel ontvangt de auteur een drukproef ter correctie, alsmede genummerde afdrukken van evt. illustraties ter kennisneming.

b. Hiervan kan worden afgeweken op verzoek van auteur of bij ontbreken van voldoende tijd voor deze procedure.

c. Voor het corrigeren zoveel mogelijk gebruik te maken van officiële correctietekens volgens NEN 632.

4. MENINGEN VAN ANDEREN

4.1. Aantal exemplaren

Bijdragen voor de rubriek „Meningen van anderen” dienen in tweevoud te worden ingezonden.

4.2. Tijdstip inzending

Indien een reactie op een artikel uiterlijk 1 week na verschijnen van dat artikel in het bezit van de redactie is, kan ze in principe, samen met een evt. wederwoord, op de kortst mogelijke termijn worden gepubliceerd.

5. RUBRIEK VAKPERS

5.1. Titel

Deze dient een zo woordelijk mogelijke vertaling te zijn van de titel van het gerefereerde artikel.

5.2. Bronvermelding

Aan het slot van het uittreksel een bronvermelding opnemen, bevattende: Auteur — titel oorspronkelijk artikel. Naam tijdschrift jaargang(jaar)(nummer)blz. (zie ook pt. 1.3.d.).

6. BOEKBESPREKINGEN

6.1. Titelbeschrijving

Medewerkers, die van de redactie een boek ter recensie ontvangen, gelieven de bespreking te doen voorafgaan door een volledige titelbeschrijving, bevattende: Titel, auteur, aantal blz., aantal afb.*, aantal tabellen*. Uitgever, plaats, jaar. (Importeur v. Ned.*). Prijs. (*: voor zover van toepassing). ISBN-nummer. Voorbeeld:

Die Streitkräfte der siebziger Jahre

door dr. F. Wiener, 192 blz., 159 afb., 12 tab. Uitg.: J. F. Lehmanns Verlag, München, 1971. Prijs: DM 20,-. ISBN: ...

6.2. Honorering

In tegenstelling tot artikelen en andere bijdragen worden besprekingen niet gehonoreerd; recensent mag het besproken boek behouden.

7. BEWIJSNUMMERS

Iedere auteur ontvangt automatisch en zonder kosten 5 bewijsexemplaren van het nummer waarin zijn artikel is opgenomen.

Meer exemplaren à f 3,- per nummer te bestellen door storting/overschrijving op bankgiro 51 43 38 997 t.n.v. Militaire Spectator, Spui 47, 2511 BL Den Haag, bij Algemene Bank Nederland N.V., Tournooiveld 5, Den Haag (giro 71 12), onder vermelding van het gewenste.

8. HONORARIUM

Het auteurs honorarium voor artikelen bedraagt f 50,- per gedrukte pagina, incl. bijgeleverde, reproduceerbare illustraties, met een minimum van f 100,-. Voor de rubrieken Uit de vakpers en Meningen van anderen bedraagt het honorarium f 25,- per pagina.

9. NAAM, ADRES, GIRO/BANK AUTEUR

De auteur gelieve op de eerste pagina van zijn manuscript links bovenaan te vermelden: naam, adres en giro- of bankrekeningnummer.

10. KOPIJ-INZENDING, OVERLEG

Kopij te zenden aan: Redactie Militaire Spectator, p/a HKS, Frederikkazerne/geb. 106, v.d. Burchlaan 31, 2597 PC Den Haag (tel. (070) 16 66 29).

Door auteurs, voor of tijdens het schrijven, gewenst overleg m.b.t. onderwerp, inhoud, mogelijkheid van plaatsing, gewenste omvang e.d. kan via evengenoemd adres plaatsvinden.

Overleg m.b.t. reproduceerbaarheid van illustraties, alsmede over drukproeven/correcties: opmaakredactie/productieafdeling, Spui 47, kamer G 609, 2511 BL Den Haag (tel. (070) 18 68 67, de heer L. W. Krumbholz).